

Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives

Universitat Pompeu Fabra

Tesi Doctoral

REVOLUCIÓ I CONTRAREVOLUCIÓ A
CATALUNYA DURANT EL TRIENNI LIBERAL
(1820-1823)

Ramon Arnabat Mata

Director Dr. Josep Fontana i Lázaro

volum I

1999

VII.2 EL PAPER DE LA FRONTERA FRANCESA I DEL CORDÓ

Cal analitzar amb un cert detall el paper de la frontera en els aixecaments reialistes, un paper que els liberals com Gorostiza o Galli sempre consideraren important en l'èxit de la rebel·lió a Catalunya (armament, refugi, vestit, alimentació,...); mentre que els reialistes i els historiadors pro-reialistes han menyspreat aquest fet, sens dubte perquè qüestiona alguna de les bases historiogràfiques³⁶⁴. Ja hem vist a les pàgines anteriors la veritable importància d'aquest refugi per a la direcció de les activitats contrarevolucionàries, tal i com destacat Evaristo San Miguel:

“Que estas facciones estaban apoyadas y contaban con una protección poderosa del otro lado de los Pirineos, parece incontestable. Las tropas francesas que formaban el cordón sanitario cambiaron este nombre por el de cuerpo de observación, cuando el fin de la epidemia que afligía Barcelona hizo inútil el primero. Su objeto, y la influencia que ejercía en nuestros asuntos políticos, eran exactamente idénticos. De Francia venían las armas, las municiones, los pertrechos y demás material con que se surtían los facciosos. En Francia hallaban favorable acogida, protección y nuevos auxilios, cuando los reveses de la guerra los obligaban a pasar la frontera. Allí estaban organizados los centros de acción que daban impulso a las operaciones, sobre todo, de Cataluña y de Navarra. En París y hasta en Bayona existían juntas organizadas que obraban a cara descubierta. [...] Los demás gabinetes de la Santa Alianza nada decían por entonces, después de lo que se llamaba la pacificación de Nápoles. En cuanto al Padre Santo, bastante claro hablaba, negando las bulas a los Sres. Espiga y Muñoz Torrero”³⁶⁵.

Els problemes entre les autoritats espanyoles i les franceses per la utilització de la frontera i del cordó sanitari que feien els reialistes esclatà amb força a partir de l'inici de l'any 1822, quan els caps polítics de Catalunya, Navarra, Biscaia i Guipúscoa es queixaven al secretari d'Estat de *“las maquinaciones de los españoles refugiados en Francia, [la] protección que al parecer gozan del Gobierno Francés, [las] comunicaciones que tienen en España con los desafectos al régimen actual, y [de los] daños que producen con sus rumores alarmantes”*, i demanaven al govern que prengué mesures

“Urgentes y oportunas, tanto para vigilar los pasos del Gobierno francés como para reclamar de él la remoción de las causas que dan lugar a los males expresados en los referidos papeles, y especialmente la internación a muchas leguas de la raya de los sujetos designados, que si bien poco temibles por su número, lo son en sumo grado por sus conexiones con los conspiradores interiores, y proyectos criminales que pueden llevar a efecto con tanta mayor facilidad cuanto más inmediatos se hallen infundiendo con sus manejos la osadía de los malos y desconfianza de los buenos, al mismo tiempo que retardan los progresos del orden y

³⁶⁴ Vegeu GOROSTIZA: *Cataluña...*, pàg.15-18 que destaca l'activitat del triangle format per Eguía a Baiona, Quesada a París i Mataflorida a Tolosa; i GALLI: *Memorias...*, pàg.17. Pels autors proreialistes vegeu, per exemple, COMELLAS: *Los realistas...*, pàg.63

³⁶⁵ SAN MIGUEL: *Vida...*, II, pàg.328.

La política francesa se seguia amb detall, tant des de la premsa espanyola, com des de la correspondència diplomàtica, ja que ningú dubtava que aquesta política tindria a curt o mitjà termini incidència en la política espanyola³⁶⁷. Durant el primer trimestre de 1822, aquesta informació es limitava a tractar de les discussions a la cambra francesa, i de les expectatives que hi tenien els liberals. Unes expectatives que el mes de gener semblaven que eren bones, per exemple quan es parlava del descontentament de molts oficials francesos vers el govern: *“los militares reformados son muchos y muy descontentos de su situación; entre los que quedan efectivos hay muchos que echan de menos las ocasiones de obtener grados y fortunas que tuvieron en los tiempos gloriosos de Bonaparte, que desearían una guerra o cuando no, una revolución que les hiciese pescar a río revuelto. Así lo indican las conspiraciones repetidas aunque abortadas”*, com les del general Montarlot i Breton el mes de febrer³⁶⁸. De fet, el 21 de març fou detingut un comerciant de paper que intentà aixecar un regiment del cordó sanitari francès en contra del seu govern³⁶⁹. Unes accions que el govern francès lligava a l'actuació del comuners espanyols i francesos: *“Este gobierno [francés] de resultas de la tentativa abortada de Montarlot, para revolucionar las Provincias Meridionales de Francia, está persuadido [...], que el general Riego, entonces capitán General de Aragón y otros militares Españoles, mirados con razón o sin ella, como Gefes del partido que llaman Comuneros, no solo había tomado una parte inmediata en el citado plan, sino que debía coayudar de un modo activo a su ejecución, comprometiendo la paz entre las dos naciones”*, així, de passada, el govern francès pretenia amb el cordó evitar: *“la introducción en aquellas Provincias de Proclamas y papeleo subversivo”*³⁷⁰. De fet, les autoritats franceses no s'acabaven de refiar de les seves tropes al cordó, i trobem constants

³⁶⁶ Carta de Francisco Xavier Pinilla al Secretari d'Estat amb data de 29 de gener de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁶⁷ Vegeu la correspondència de l'ambaixador espanyol a París el primer semestre de 1822 (amb una mitjana de d'una carta setmanal), servada a l'AHN, Estado, lligall 2.227. Aquest ambaixador fou el duc de San Lorenzo, Lorenzo Francisco Fernández de Villavicencio Cañas y Portocarrero (1778-1859). Després el substituï el marquès de Casa Irujo, Carlos Martínez de Irujo y Tacón (1765-1824), vegeu les seves biografies a *DBTL*, pàg.237 i 417.

³⁶⁸ Carta de l'ambaixador espanyol a París al secretari d'Estat amb data de 1 de gener de 1822 (AHN, Estado, lligall 5.227).

³⁶⁹ Carta del cònsol de Baiona amb data de 21 de març de 1822 (AHN, Estado, lligall 5.228).

³⁷⁰ Carta xifrada de l'ambaixador a París, amb data de 12 de febrer de 1822 (AHN, Estado, lligall 5.228).

instruccions del prefecte dels Pirineus Orientals perquè la policia controlés sobretot els oficials per les seves orientacions liberals³⁷¹.

Que el francesos reforçaven cada cop més el cordó està fora de dubte, malgrat l'actitud justificativa de l'ambaixador espanyol a París, marquès de Casa Irujo: *“desmiente las voces que habian corrido sobre la formación de un Ejército Francés en la frontera de España”*.³⁷² Una actitud que molt diferent mantenia el cònsol espanyol a Perpinyà, José María Ruiz Sainz (liberal exaltat), qui des del mes d'abril informà amb detall i preocupació de l'activitat contrarevolucionària del cordó sanitari francès i de les partides reialistes espanyoles³⁷³. La actitud contemporitzadora de l'ambaixador espanyol a París obligà la secretaria d'Estat a ordenar-li *“insistir en que el Gobierno Francés haga internar a muchas leguas de la frontera a los españoles conspiradores, en que impida la introducción de armas en España, y en que dé una explicación sobre el Cordón Sanitario, indebidamente mantenido después de desaparecido todo sintoma de contagio.”*³⁷⁴ Tot i que a mitjan febrer el mateix Irujo reconeixia el suport que rebien els reialistes espanyols refugiats a França: *“el Gobierno daba a Quesada dos mil reales mensuales, pero que creía que esta pensión la pagaba cierta reunión poderosa a la que se atribuye un odio inveterado a las instituciones liberales. [... y] que a los Españoles miserables que se hallaban en Bayona y cercanías se les daban tres reales diarios”*³⁷⁵, encara intentava justificar-lo, tot fent seves les respostes del govern francès per mitjà del seu ministre de l'Interior que manifestava:

“Estaba muy resuelto a no mezclarse en los asuntos interiores de España ni directa ni indirectamente (con énfasis); que deseaba la felicidad del Rey y de una Nación amiga y vecina, como también que nos aprovecháramos de las lecciones de la Revolución francesa; que no consentiría se fraguase en territorio francés expedición, alistamiento de tropas, compra y colección de armas y municiones, ni otro acto que pudiese ser considerado justamente como

³⁷¹ Vegeu les instruccions del prefecte als caps de policia de Foix i Perpinyà amb dates de 15 i 18 de juny de 1822 respectivament.

³⁷² Carta al secretari d'Estat amb data de 22 de gener de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2)

³⁷³ La seva correspondència es serva a l'AHN, Estado, lligall 6.228, carpeta “Correspondencia del cònsul de Perpiñán, 1822-1823”. A partir d'ara quan citem alguna documentació referent a aquest cònsol ho farem citant la data de la carta. Una petita nota biogràfica d'aquest personatge a DBTL, pàg.588. En una carta de 30 d'abril de 1822 es queixava al Secretari d'Estat de que *“para ir subsistiendo en esta [ciudad] y cubrir los muchos gastos que mi encargo me ocasiona hace un año que estoy malvendiendo algunas alhajas, y apelando a otros recursos no menos tristes. Aun estos tienen ya su fin, y si el Gobierno no se digna acudir a mi socorro mandando se me paguen mis atrasos de gastos extraordinarios, y se me tenga al corriente de los que van ocurriendo, así como de los caídos sobre los seis mil reales anuales que S.M. se ha servido últimamente concederme, va a llegar muy pronto el día en que ni tendré siquiera para sacar mis cartas del Correo.”*

³⁷⁴ Carta al marquès de Casa Irujo amb data de 7 de febrer de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁷⁵ Carta del marquès de Casa Irujo amb data de 6 de febrer de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

hostil [h]acia la España; que así lo había acreditado ya impidiendo la vuelta a España de Ladrón y secuaces; y que para evitar fatales consecuencias de la miseria habiase mandado a la policía de Bayona que se diese pan a los refugiados; que el Gobierno mismo estaba convencido de que estos alucinados en vez de defender los derechos del Rey le hacían con imprudencias muchísimo perjuicio como había sucedido a Luis 16º; y que se internaría a los refugiados, siempre que el Gobierno Español usase de reciprocidad haciendo internar a Nanttil y otros [Lamotte].”³⁷⁶

La veritat és que era difícil destriar si Irujo era un ambaixador espanyol a París o el portaveu del govern de París davant el govern espanyol³⁷⁷. Vegeu sinó la justificació de la permanència del cordó sanitari francès a la frontera espanyola:

“Aquel gabinete [francés] de resultas de la tentativa de Montarlot, estaba persuadido de que el General Riego y otros militares gefes de Comuneros, habían tomado parte en el plan de revolucionar algunas provincias de Francia, y que preveyendo que dicho General adquiriría grande influencia en España, se había creído prudente conservar el Cordón para evitar todo manejo contra la tranquilidad del Reino [de Francia], e impedir la introducción de proclamas subversivas. [...] i que] los Españoles al principio de la revolución francesa habían formado un Cordón de Sanidad política, ejemplo digno de imitarse.”³⁷⁸

Una opinió força diferent de la que donava un espanyol que vivia a París a finals de gener:

“El número de tropas que guarnece nuestra frontera, no baja de veinte y ocho mil hombres aún que este ministerio ha declarado en varias ocasiones no pasar de catorce mil. Esta acumulación de fuerzas debía necesariamente disminuir a medida que decrece el riesgo y cesa el objeto sanitario que le servía de pretexto, y sin embargo sucede lo contrario [...] Pero el hecho que en mi concepto merece más atención es el de que algunos prófugos de la acción de Elizondo, y otros puntos, hayan sido admitidos, socorridos y curados en Francia sin obstáculo, cuando los correos de gabinete y los viajeros procedentes de los Pueblos inmediatos se hallan rigurosamente sujetos a la ley de la Cuarentena.”³⁷⁹

En aquesta mateixa línia es manifestaven l'ajuntament de Puigcerdà³⁸⁰, i el Cap polític de Catalunya, Juan Munarriz: *“la presunción que induce el cordón francés, de que su permanencia en la frontera, cuando felizmente ha terminado el contagio en esta provincia, tenga un objeto político más bien que sanitario”³⁸¹*. La veritat era que, com informava el comandant d'armes de la Vall d'Aran, els francesos continuaren reforçant

³⁷⁶ Carta del marquès de Casa Irujo amb data de 9 de febrer i resposta del secretari d'Estat amb data de 23 de febrer de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁷⁷ Vegeu també aquesta opinió a Rafael RODRÍGUEZ-MOÑINO: *El exilio carlista en la España del siglo XIX*, Madrid, 1984, pàg.23-33.

³⁷⁸ Carta del marquès d'Irujo amb data de 12 de febrer de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁷⁹ Carta al Secretari d'Estat amb data de 31 de gener de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2). En el mateix sentit anava la queixa d'un soldat liberal empresonat a França que manifestava que des de França es pagava i es vestien els reialistes (carta del cònsol francès a Barcelona al prefecte dels Pirineus Orientals amb data de 19 d'abril de 1822, a l'ADPO, lligall IMP-318).

³⁸⁰ Carta adreçada al cap polític de Catalunya amb data de 17 de gener de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2)

³⁸¹ Carta adreçada al Secretari d'Estat amb data de 23 de gener de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

militarment el cordó al llarg del mes de febrer³⁸².

A mitjan mes de març, Irujo tornava a justificar el govern francès pel manteniment del cordó, aquest cop perquè *“el Gobierno francés estaba alarmado por la elección del General Riego para Presidente de las Cortes y con la mayoría de votos de los llamados exaltados, a quienes atribuyen designios capaces de comprometer la seguridad de la persona del Rey”*, i el mes d’abril era el propi govern francès qui reconeixia que amb el cordó sanitari *“trata de defenderse del contagio de ciertas doctrinas peligrosas.”*³⁸³ La realitat era que el govern francès continuava protegint els dirigents de la contrarevolució, com denunciaven el vice-cònsol de Perpinyà, José Me Ruiz Sainz, i el cònsol de Baiona: *“las tropas francesas del cordón sanitario de Bayona tienen orden de no impedir la entrada en aquel Reino de los facciosos que se refugien en él sin armas”*³⁸⁴, per aquest motiu el secretari d’Estat es dirigia a l’ambaixador espanyol dient-li que:

*“Exigia de parte del [Gobierno] Francés una real y efectiva internación de los refugiados españoles, que mantienen correspondencias criminales con los descontentos de España y conspiran contra la seguridad del Estado; que se sabía sin embargo que Eguía y otros permanecían en Bayona, que Quesada estaba en Burdeos, donde había aparecido el conspirador Mingo[?] fugado de las cárceles de Madrid, y donde se reunían otras personas de igual clase que no cesaban en sus proyectos de trastorno.”*³⁸⁵

El govern francès però continuava donant llargues i falses promeses com la de que: *“si el próximo verano no había fiebre amarilla se quitaría el cordón”*³⁸⁶.

La realitat a la ratlla fronterera era força diferent, com venia informant des del mes de febrer el vice-cònsol de Perpinyà, José María Ruiz Sainz. Segons el vice-cònsol les autoritats franceses havien donat ordres *“para que no se rechacen y al contrario acojan en lo sucesivo a cualquiera que se presente a los Centinelas e implore su amparo declarándose fugitivo de ese Reyno”*³⁸⁷. De fet, les queixes del Cap Polític de Catalunya vers l’actitud del cordó francès s’anaren succeint cada cop amb més força, com per exemple el 2 de març recollint una queixa dels pobles de la Cerdanya *“por no*

³⁸² Carta del Comandant militar de Catalunya al secretari de Guerra amb data de 22 de febrer (AHN, Estado, lligall 3.032-2)

³⁸³ Cartes del marquès d’Irujo amb dates de 16 de març i 20 d’abril de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁸⁴ AHN, Estado, llibre 25, acta del Consell d’Estat de 8 de maig de 1822.

³⁸⁵ Cartes al marquès de casa Irujo, amb dates de 12 i 22 de març de 1822 (AHN, estado, lligall 3.032-2)

³⁸⁶ Cartes del marquès de casa Irujo amb dates de 22 de març, 2 i 12 d’abril de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2)

³⁸⁷ Carta adreçada al Cap Polític de Catalunya amb data de 17 de febrer de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2)

permitir-seles la entrada en Francia a cultivar sus propiedades, y a las vejaciones a que continúan sujetos los habitantes de los pueblos fronterizos por parte de las tropas francesas"; el 6 de març perquè els francesos llançaren al riu unes cartes espanyoles a la Guingueta; l'11 de març pels fets de la Jonquera³⁸⁸. També els caps polítics de les províncies basques es queixaren del comportament del francesos a la ratlla fronterera (18 de març, 1 i 8 d'abril, i 31 de maig). El 26 de març el secretari d'Estat demanava a l'ambaixador a París que protestés enèrgicament davant el govern francès:

*"No bastaban las vejaciones y continuas molestias que causaba a los pacíficos habitantes de la frontera ese Cordón militar, ya no necesario, y sumamente perjudicial al comercio y mutua correspondencia de los Pueblos amigos; no bastaba la violación de territorio; sino que había de tener el Gobierno el disgusto de ver amenazada la tranquilidad pública en la faja litoral de una importante provincia, y de señalarse un punto del territorio francés como el foco de la proyectada conspiración. En el terreno perteneciente a una Nación amiga, a espaldas de un Cordón sanitario y a la sombra misma de la fuerza armada, se anuncia estarse formando una nueva conspiración contra el Estado, manteniendo una criminal correspondencia, procurando seducir incautos, y acechando el momento oportuno para encender la tea de la discordia."*³⁸⁹

A finals de març les tropes del resguard militar de Girona (61 homes) i de les Milícies Voluntàries de Figueres i de la Jonquera (50 homes) perseguien una partida reialista de 43 homes capitanejada per Misses que s'estava a la Pineda (a la ratlla fronterera però al costat català). Quan la nit del 29 al 30 de març els reialistes van veure apropar-se la tropa es refugiaren al territori francès, cridant: "*Viva el Rei tot sol, y muera la Constitución*" i insultant als milicians, segons el cap de la tropa, el tinent coronel Pedro Navarro. Aquest fa constar en una carta adreçada al comandant general del setè Districte militar que quan es disposava a atacar els facciosos, un oficial dels soldats francesos li digué que "*tenían orden de proteger a los facciosos, y que si trataba de molestarlos se vería en la precisión de hacer fuego*", motiu pel qual es queixava de que "*la decidida protección que el rebelde Misas y la facción armada que le acompaña hallan en el territorio Francés, que le sirve de punto de apoyo para desde él practicar en el nuestro las incursiones que les parece.*"³⁹⁰ Sembla que aquesta partida estava formada per un centenar d'homes i que hi havien anat a parar una bona part dels fugits de la presó de Girona. El mateix oficial del resguard es feia ressò de l'acceptació que aquesta zona de Catalunya tenien aquesta partida perquè "*pagan lo que gastan, con lo*

³⁸⁸ Cartes del cap polític de Catalunya al secretari de governació amb les dates esmentades (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁸⁹ Carta del secretari d'Estat a Irujo amb data de 26 de març de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2)

³⁹⁰ Carta del comandant militar de Catalunya al secretari de Guerra amb data de 13 d'abril (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

que y el ningún espíritu público que hay en los más de aquellos pueblos, pasean libremente por do quiera que no hallan tropa del ejército local.” El Cap polític de Catalunya confirmava aquestes notícies en una carta al secretari d’Estat:

“La reunión de facciosos en el Ampurdán; que Misas estaba a su frente, reclutando más gente, que todos sus planes se formaban en territorio francés, pero que parte de los facciosos estaban guarnecidos en una Casa situada a tiro de fusil de los centinelas del Cordón, y parte en un Molino situado dentro del mismo Cordón; que había medidas de sumo rigor para los viajeros honrados, pero no para los facciosos; que la Política aleveza del Gobierno francés saltaba a los ojos de todos; que sus tropas insultaban continuamente a los pueblos fronterizos; que habían violado el territorio Español.”³⁹¹

Els incidents a la frontera francesa foren constant, així a mitjan més de març el batlle de Guils de Cerdanya havia apressat sis homes que voltaven pel municipi armats, resultant ser un d’ells l’oficial de les tropes franceses del cordó, 300 soldats francesos entraren al poble i s’emportaren els presoners, cosa que provocà un greu incident diplomàtic entre els governs francès i espanyol, ja que els francesos es negaren a reconèixer la seva falta³⁹². El govern espanyol es decidí a presentar un seguit de queixes contra el comportament de les tropes del cordó: empresonament del batlle de la Jonquera, Jaume Roca, el dia 12 de febrer en territori espanyol; els trets dels soldats francesos contra els milicians que perseguen facciosos que es refugiaven a França, el trasllat de les fites que delimitaven la ratlla de la frontera; l’assassinat d’un comerciant espanyol pels trets d’un sentinella francès; i, en general, *“de los perjuicios que ocasionaba la continuación del cordón sanitario cuando se disfrutaba en la Península la más completa salud”³⁹³*.

Un dels dirigents reialistes que més activitat desplegà al departament del Pirineus Orientals fou, com ja hem dit, Salvador Malavila qui des del mes de març intentà formar *“una partida compuesta de Españoles y Franceses, y obrar hostilmente en las provincias de Cataluña contra el Gobierno existente y sistema Constitucional”³⁹⁴*, en un primer moment aquesta temptativa no va tenir massa èxit ja que segons el cònsol espanyol a Perpinyà només aconseguí reunir una cinquantena d’homes *“malos españoles y peores franceses”* amb l’objectiu de *“entrar en España y derribar la Constitución”*,

³⁹¹ Carta del secretari d’Estat a Irujo amb data de 15 d’abril de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2, més informació al lligall 3.032-1).

³⁹² Carta del Cap Polític de Catalunya al secretari d’Estat de 20 de març de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁹³ Nota espanyola amb les queixes amb data de 7 de març de 1822 i contestació francesa amb data de 12 del mateix més contestant que *“había alguna exageración en el modo de contar aquellos agravios”* (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

³⁹⁴ Carta del cònsol de Perpinyà amb data de 20 d’abril de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

això si prometen que “*al llegar a los Pueblos de Cataluña saquearíamos las casas de los Constitucionales y Milicianos*”, segons la declaració d'un arrepentit. En un altre cas, un oficial francès captat pels reialistes declarava els seus motius: “*habiendo sido toda su vida militar, privado ahora de volver al servicio a causa de su opinión, no teniendo oficio alguno y encontrándose sin un sueldo, se había puesto en manos de Malavilla y Maseres [Béssieres?], quien le había dado un corto socorro y ofreciéndole el grado de oficial al entrar en España.*”³⁹⁵ En tot cas, s'assegurava als allistats “*que a cada uno da el pan y una peseta diaria*”. El nucli reialista de Perpinyà s'anà consolidant i aviat comptà amb la presència de Béssieres, Domènec de Caralt conegut com “l'Inquisidor” i el seu fill, i Terrades, fins el punt que s'intentaren diversos atacs sobre les terres gironines el mes d'abril d'aquest any 1822. Aquest mes d'abril també començaren a actuar les partides de Misses i Mossèn Anton, i tot i que foren desfetes.

El veritable centre de la contrarevolució era a Tolosa, com manifestava el vice-cònsol espanyol a Perpinyà: “*es indudable que su principal centro lo tienen en Tolosa que allí está la Junta Directiva y que desde aquel punto se dirige el plan con varias ramificaciones, entendiéndose principalmente con los refugiados españoles que residen en Bayona y Burdeos.*”³⁹⁶ De fet, Malavilla i altres dirigents reialistes es desplaçaven sovint a Tolosa per aconseguir recursos econòmics. Els còsols de Baiona, Tolosa i Perpinyà intentaren crear una xarxa d'informació per tal de mantenir ben informades les autoritats liberals dels plans dels contrarevolucionaris emigrats respecte a Catalunya i Navarra. La creixent activitat contrarevolucionària obligà el vice-cònsol de Perpinyà de publicar una nota titulada “*Aux Espagnols qui résident dans le département des Pyrénées orientales*” al Journal de Perpignan amb data de 20 d'abril de 1822³⁹⁷, en la qual després de fer-se ressò de que “*quelques Espagnols réfugiés dans cette ville ont abusé de l'asile qu'ils y ont généreusement reçu, en conspirant par de sourdes menées contre l'ordre public et le Gouvernement de leur pays*” oferia “*de intéresser auprès du Gouvernement supérieur de S.M.C., pour obtenir le pardon de tous ceux qui auront cédé aux séductions susdites*”, si feien una declaració exculpatòria en el termini de tres dies.

A començaments de maig, Malavilla, els Caralt, Terrades, i Febrero intentaren

³⁹⁵ Carta del cònsol de Perpinyà amb data de 11 de maig de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

³⁹⁶ Carta del cònsol de Perpinyà amb data de 30 d'abril de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

una nova entrada de les tropes reialistes de Perpinyà a Catalunya, i semblava que aquesta vegada la cosa seria definitiva. Fins i tot el bisbe de València es traslladà de Tolosa a Perpinyà amb l'idea d'entrar a Espanya, “*pues según voz que aquí corría en aquellos días la reacción debía ser general en Cataluña*”, segons el cònsol a Perpinyà, que afegia que a finals d'abril havia sortit un full *Aviso a los Españoles*, com a suplement del diari de Perpinyà que anunciava aquest fet³⁹⁸.

El 6 de maig el govern espanyol contestà les dilacions del govern francès amb una descripció acurada de les activitats contrarevolucionàries desenvolupades a territori francès que pel seu interès reproduïm àmpliament:

“El Gobierno de S.M. calculó con justa previsión los males que habían de originarse de la acogida que hallaban en territorio francés los prófugos españoles que se valían de aquel asilo para conspirar contra su Patria. Se anunció como positiva que Eguía, Nuñez Abreu y otros fraguaban en Bayona planes sedición y de trastorno, mantenían correspondencias criminales, seducían a los habitantes de las provincias fronterizas, excitaban a los militares a la desertión, y habían convertido aquel punto en un foco de conspiración permanente. Con igual designio Quesada y otros, compraban armas en Burdeos, procuraban alistar ilusos, promovían en Navarra y otras provincias el germen de la discordia. Mientras en toda la parte occidental de la frontera se trabajaba con tanta tenacidad y escándalo, los agentes de estos planes inicuos hacían en Perpiñán otro alistamiento de facciosos, organizaban una Partida, y se preparaban a promover en Cataluña planes no menos criminales. A la misma sombra del Cordón francés el faccioso Misas y otros malvados (que habían logrado con ese abrigo escapar al justo castigo de las leyes, librándose de la persecución de nuestras tropas y Milicias), se valían del mismo territorio francés para combinar allí sin peligro los proyectos más destructores contra la Nación.

Los datos y noticias constantes que recibía el Gobierno desde varios puntos, aumentaban sus fundados celos y le persuadían de la existencia real y efectiva de una línea continuada de conspiración, que se extendía por toda la frontera, y que tenía su apoyo en el territorio de una Nación amiga. En su consecuencia, se han dado repetidas veces a V.E. órdenes terminantes para hacer a ese Gobierno las reclamaciones más enérgicas, esperando de su justicia y de su verdadero interés, que adoptaría medidas eficaces para impedir semejantes tramas, mandando internar y separar a los conspiradores, alejándolos del Cordón Sanitario, impidiendo el alistamiento y enganche que descaradamente promovían los facciosos, y tomando aquellas providencias que están al alcance de todo Gobierno cuando sabe las maquinaciones que se traman en su territorio. Tan continuas reclamaciones lejos de producir el efecto a que se dirigían, han sido tan completamente infructuosas que los conspiradores han continuado tranquilamente madurando sus planes, y preparándose para el momento de presentarse en su patria a trastornar con las armas en la mano la tranquilidad pública y las leyes. Creyeron que este momento era ya llegado, redoblaron sus esfuerzos en Navarra; una partida de facciosos se presentó en Vizcaya; y otra en la provincia de Gerona, más numerosa y osada.

S.M. no puede ver con indiferencia semejantes sucesos. Le es muy doloroso que se derrame la sangre de Españoles, aunque sean criminales; conoce el pernicioso influjo de estos acontecimientos; y previene con razón que de ellos se valen como pretesto los que procuran dentro de España fomentar la anarquía, y los que se afanan por fuera de la Nación para dar una idea falsa y lamentable de su situación. Tampoco puede S.M. mirar con indiferencia la conducta que en esta parte observa el Gobierno Francés, tan poco conforme a los principios de buena correspondencia, y tan opuesta a la que guarda el Gobierno de España. S.M. no da

³⁹⁷ Suplement del Journal de Perpignan, núm.36 de 20 d'abril de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

³⁹⁸ Cartes del cònsol de Perpinyà amb data de 7, 11, 14, 18 i 28 de maig de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

crédito a las voces y acriminaciones que se hacen con este motivo, y que mantienen los ánimos en un estado de irritación perjudicial, pero al mismo tiempo S.M. ve confirmado por los hechos que el territorio francés está sirviendo de teatro a una conjuración contra la tranquilidad de España sin que el Gobierno de S.M.Excma. tome las necesarias medidas para impedirlo, cuando es pública la maquinación, cuando las autoridades locales no pueden ignorarla, y cuando el gobierno Español ha hecho anticipadamente las reclamaciones oportunas.

¿Que diría el Gobierno Francés si en las provincias españolas se organizaran partidas de facciosos, se alistaran gentes y se preparasen las incursiones hostiles para penetrar en los Departamentos limítrofes? ¿Que diría, si desechas estas bandas de foragido por el valor nacional, se acogiesen a más tropas, se pusiesen bajo su protección, y se repusiesen tranquilamente de su derrota para volver a acometer en la primera oportunidad? Pues póngase el caso al contrario; y esa es la situación respectiva de ambas Naciones en este punto; los hechos son tan públicos que no pueden ser desmentidos; y S.M. no correspondería a la dignidad de la Nación que gobierna, si no tomase las providencias oportunas para que no se repitan sucesos tan desagradables.

Prevengo pues a V.E. que inmediatamente haga la más enérgica reclamación a ese Gabinete, recapitulando los hechos; que insista en la internación efectiva de los conspiradores de Bayona y Burdeos; que pida la internación y dispersión más completa de los restos de la partida que se ha introducido en Francia por la frontera de Cataluña; que manifieste los perjuicios comunes que traen a ambas Naciones semejantes desavenencias; que haga resaltar el contraste que forma la conducta de uno y otro Gobierno; y que, exponiendo cuantas razones le sugiera su celo sobre unas quejas tan fundadas, pida una respuesta categórica y terminante, para que S.M. pueda adoptar las medidas que juzgue más convenientes, con arreglo a la conducta y disposición que manifieste ese Gabinete.”³⁹⁹

El 14 de maig el govern espanyol es queixava de nou pel comportament del prefecte dels Pirineus Orientals, què

“Sin tomar siquiera, como se había ofrecido, la precaución de tenerlos con seguridad mientras recaía la resolución de ese Gobierno, se les han dejado escapar de la Cuarentena y volver a presentarse amenazando, habiendo tomado apenas el tiempo necesario para respirar de su derrota. [...] pero como si no bastase, acaba de repetirse la dispersión de otra partida al mando de Mosen Anton, y se asegura que éste se ha refugiado a la común guarida de los facciosos. Por manera que cada ventaja que logran las armas nacionales contra los enemigos de la Patria, ofrece una nueva ocasión de que hallan estos acogida en la frontera de una Nación aliada, de que a la sombra de sus mismas tropas se rehagan de nuevo y vuelvan más osados a probar fortuna. [...] en Toulouse existe el centro de una conspiración organizada que esta favoreciendo los disturbios en Cataluña.”⁴⁰⁰

Mentre, les crítiques sobre la posició de França apareixien constantment als periòdics, com mostra aquest exemple extret de la Diana constitucional de Reus:

“El ministerio francés ha dado una acogida y un asilo demasíadamente público y favorable a los perturbadores de la España; los banqueros, los comerciantes, los que componen el cordón sanitario, y hasta los ministros de la policía han protegido a estos españoles espurios... El pérfido Misas con toda la horda de sus satélites de maldad tienen un asilo seguro en la Francia; allí se les suministran armas, pólvora, dineros, hombres y todo lo necesario para que vengan de nuevo a perturbar la paz pública y sumergir nuestra patria en una confusión sempiterna... ¿para qué tantos mil hombres sino tienen otra mira que formar una línea sanitaria? ¿Quien no se persuadirá que todas estas maniobras no tienen otro objeto que

³⁹⁹ Carta del secretari d'Estat al marquès de casa Irujo, amb data de 6 de maig de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2). El 23 d'octubre de 1822 era el Consell d'Estat qui realitzava un informe recollint les infraccions comeses pels francesos amb el cordó sanitari (AHN, Estado, lligall 5.228).

⁴⁰⁰ Carta del secretari d'estat a Irujo amb data de 14 de maig, (ANH, Estado, lligall 3.032-2).

animar a los facciosos, electrizar a los ilusos serviles, encender la tea de la discordia entre nosotros y sembrar en nuestro suelo hispano la guerra civil que lo destruye todo."⁴⁰¹

Amb data de 27 de maig, el secretari d'Estat manifestava a Irujo que "*hallándose el faccioso Misas enfermo en la frontera de Francia, ha tomado el mando de su numerosa cuadrilla el mismo Malavilla, residente en Perpiñán, [...], a la cabeza de algunos centenares de gente armada, alistada por la mayor parte en territorio francés*"⁴⁰². També s'afirmava que s'havien imprès a Burdeus sis mil exemplars "*de una proclama subversiva*", així com el "*Manifiesto que los amantes de la Monarquía hacen a la Nación Española, a las demás Potencias y a sus Soberanos*"⁴⁰³, i afegia que "*su publicación forma parte del plan combinado de subversión y de trastorno, fraguado en las fronteras del territorio francés, y consentido y tolerado, cuando no sea protegido por las autoridades de una Nación amiga*"⁴⁰⁴. El Secretari de Governació es dirigí als Caps polítics assenyalant que "*circula en algunas provincias especialmente de las confinantes con Francia*" l'esmentat imprès "*escrito en idioma español con caracteres, papel y forma francesa*", sent-ne els seus autors "*los refugiados que acogidos a él [país francés] conspiran contra el Gobierno constitucional.*"⁴⁰⁵

De totes maneres, a començaments de juny, començaven a fer-se evidents les divisions dins el bàndol reialista, un cop fracassats els intents de provocar un aixecament general, sobretot pel que fa als dirigents navarresos, com assenyalava el cònsol de Perpinyà: "*entre ellos ha habido disensiones, entre Juanito [Juan Villanueva] y Santos Ladrón*"⁴⁰⁶. Els reialistes, després del fracàs esmentat, es prepararen per una confrontació més llarga, en la qual pensaven combinar la lluita ideològica i la lluita armada. Pel que fa a la primera, els prelats espanyols refugiats a França feren pública una carta criticant la situació espanyola, i de la mateixa manera es començaren a publicar proclames des de Tolosa; mentre que pel que fa a la segona, es preparava un exèrcit pel

⁴⁰¹ "Discurso político" signat per "el liberal" dins Diana constitucional, política y mercantil, núm.15, de 5 de maig de 1822, pàg.3.

⁴⁰² Carta del secretari d'estat a Irujo amb data de 27 de maig, (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

⁴⁰³ Reproduït a [P. Fr. Juan Hortet, agustí de la Selva]: El Testamento del rey martir de la Francia Luis XVI, Tarragona, Impremta germans Antoni i Josep Berdageur, pàg.17-68. Aquest és un document important, possiblement redactat per Mataflorida, perquè reflecteix a la perfecció les idees de la contrarevolució, i que ja hem analitzat al capítol V.

⁴⁰⁴ Una carta sobre aquest mateix tema la va trametre el cònsol a Perpinyà amb data de 8 de juny de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

⁴⁰⁵ Aquest imprès comença a circular per Catalunya a finals de maig de 1822. Vegeu al respecte la Circular del Secretari de Governació als Caps polítics amb data de 27 de maig de 1822 (ACD, lligall 32, expedient 191).

⁴⁰⁶ Carta amb data de 8 de juny de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

qual s'adquirien armes i uniformes, com mostra l'encàrrec de 1.500 gorres fetes per Bèssieres a un sombreroer de Perpinyà, i l'arribada d'un frare de Solsona a Tolosa per "*procurarse armas y municiones*"⁴⁰⁷.

El govern francès, aquest cop per boca del seu ministre de Guerra continuava fent-se l'orni i manifestava: "*que el Cordón no había sido aumentado sino con 3.500, lo que era insignificante, sobretudo en estación en que era de temer que retornase el contagio, y repitió que las intenciones de su Gobierno eran pacíficas, [...]. Procuró defender a su gobierno suponiendo que muestras noticias eran exageradas*"⁴⁰⁸. Una de les picabaralles que enutjà més el govern espanyol respecte el francès, fou la negativa d'aquest a entregar al navarrès Francisco Armengol, dirigent reialista refugiat a França, i que havia entrat a Espanya per matar l'oficial Juan José Cruchaga, i ràpidament refugiar-se de nou a França. El govern francès al·legava que es tractava no d'un assassinat sinó d'una acció de guerra, mentre el govern espanyol es tractava "*de un ladrón, de un asesino, de un verdadero malhechor*" i en virtut de la Convenció de 1765 en demanava la seva extradició.⁴⁰⁹ El govern espanyol manifestava que "*[no] se opone a que la Francia preste asilo a los que van prófugos de su patria, ni aun a los que después de su derrota se acogen a este territorio para libertar sus vidas; pero la España se cree en el derecho de exigir de una Nación amiga, que un lugar de asilo no se convierta en un foco de conspiración, que permanezcan los refugiados en una posición inofensiva, y que no estén desde puntos cercanos a las fronteras conspirando contra el régimen político de España, y contra su tranquilidad interior.*" La realitat era prou diferent:

*"Misas, Malavilla, Bèssieres, Gefes de las partidas de facciosos que infestan la provincia de Gerona, son todos de los refugiados en Francia; todos han sido reclamados para que fuesen internados; y el resultado de la negativa lo estamos viendo por desgracia. Después de todas las derrotas, aún de la última que han sufrido en Puigcerdá los facciosos, se han refugiado en la frontera de Francia; y después de rehacerse han vuelto a aparecer, fugándose algunos aún de la misma Cuarentena. Las autoridades locales no pueden ignorar que en Burdeos, Tolosa y Bayona se reúnen los refugiados para tramir sus planes; que reclutan y enganchan gente, como ha aparecido evidentemente en las Partidas que han salido ya preparadas del territorio francés para hostilizar en Cataluña; que en Francia se han impreso los Manifiestos y Proclamas subversivas que se han introducido en España."*⁴¹⁰

Encara l'11 de juny Irujo manifestava des de París que l'activitat de la contrarevolució a

⁴⁰⁷ Cartes del cònsol de Perpinyà amb dates de 18, 25 i 26 de juny i 13 de juliol de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228). Vegeu l'Annex VII.8.

⁴⁰⁸ Carta d'Irujo al secretari d'estat amb data de 7 de juny, (ANH, Estado, lligall 3.032-2)

⁴⁰⁹ Cartes de 23 i 30 de maig, 4, 7 i 29 de juny, 15 de juliol de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2)

la ratlla fronterera era cada cop més important:

*“De Burdeos se habían remitido a Tolosa 300 fusiles para el Egército de la Fe, que allí se estaban completando 200 uniformes, que el Cuartel General seguía en Tolosa, que Quesada iba a ponerse al frente de los rebeldes; que de Tolosa había salido el Secretario de Mataflorida llevando a Bayona 1.300 proclamas subversivas impresas allí para introducir en España.”*⁴¹¹

El 14 del mateix mes informava que si bé no era previsible un atac francès, l'activitat del Pavelló Marsan *“ha promovido por debajo de mano las intrigas de nuestros refugiados, al principio con mucha reserva, y ahora con menos disimulo”* i que era de preveure *“continuarán con sus intrigas rateras, pues se figuran allí que Misas, el Trapense, y Quesada, bajo la dirección de Eguía, podrán producir en España una contrarrevolución.”*⁴¹²

Mentre, Eguía es posà en contacte amb la Junta reialista de Navarra (exiliada a Tolosa), i preparà una nova insurrecció en aquesta província per començaments de juny, un cop s'haguessin aconseguit els estris necessaris, mitjançant el cònsol espanyol a Burdeus, Isidoro Montenegro. Eguía s'autoproclamà president de la Junta de Navarra, i nomenà com a segon al canonge Lacarra. Com assenyala Eguía:

*“Con el objeto de dirigir con seguridad las operaciones, se oficiò a Tolosa previniendo a los individuos de la Junta viniesen a establecerse en Bayona, habiendo antes ganado a las autoridades francesas a fin de que sin incomodarlos los dejaran obrar; y se dio orden al mismo tiempo para que los españoles comprometidos se aproximasen a la frontera. Se convino de acuerdo de todos, que el General Quesada se pusiese al frente de la Fuerza armada, previniéndole que con todos los Españoles que allí se hallasen prófugos, se pusiesen en marcha para uno de los pueblos de la frontera de Navarra, y se practico lo mismo con el Coronel Güergue para que hiciese igual operación, pues se le había nombrado segundo de Quesada.”*⁴¹³

La realització del projecte d'ocupació de Navarra presentà forces dificultats pràctiques, així la data d'entrada s'hagué d'ajornar perquè no es disposava d'armes ni vestits suficients. A partir del 10 de juny de 1822, Quesada i la Junta decidiren iniciar l'operació: *“se dio aviso secreto a todos los jóvenes que estaban ya preparados, y se presentaron más de tres mil quinientos en la frontera a vestirse y armarse, pero siendo insuficientes los efectos de equipo recibidos realizaron la entrada con solo unos cien hombres armados en territorio español.”*⁴¹⁴ La divergència entre els suposats 3.500

⁴¹⁰ Cartes del secretari d'Estat a Irujo amb dates de 4, 8, i 16 de juny, (ANH, Estado, lligall 3.032-2)

⁴¹¹ Carta del secretari d'Estat a Irujo amb data d'11 de juny, (ANH, Estado, lligall 3.032-2).

⁴¹² Carta del secretari d'Estat a Irujo amb data de 14 de juny, (ANH, Estado, lligall 3.032-2).

⁴¹³ Exposició d'Eguía al rei amb data de 1 de desembre de 1823 (APR, “PRFVII”, t.24, fol.18).

⁴¹⁴ Exposició d'Eguía al rei amb data de 1 de desembre de 1823 (APR, “PRFVII”, t.24, fol.20).

presentats i els cent que entraren, fan pensar que el nombre de presentats fou força inferior. Tot i així, el que està clar es que de cara als joves que si presentaren, la contrarevolució perdé prestigi doncs fou incapaç d'armar-los, la prova d'això es que a una nova convocatòria només pogueren reunir uns 600 joves que aconseguiren de conquerir el fort d'Irati i fortificar-lo amb material arribat de França, gràcies a la col·laboració de José Álvarez de Toledo. Irati es convertí en el principal punt de suport dels reialistes navarresos: *“sirvió de punto de seguridad inexpugnable a todos los realistas de aquel país, de depósito de vestuario, armamento y demás efectos que hacía construir en Francia y conducir a Irati”*, a més serví de presó, d'hospital i de fàbrica de pólvora⁴¹⁵.

Des d'aquest punt, i des de Baiona, es fomentaren els aixecaments al País Basc, sembla que amb el consentiment de les tres diputacions basques:

*“En tal estado dispuso el esponente dar más extensión a sus planes promoviendo y protegiendo igualmente el levantamiento de las demás provincias fronterizas; formalizando desde luego las diputaciones generales reunidas de las tres vascongadas, con la misma autoridad y comisión que queda dicho para la Junta de Navarra; y a poco tiempo aparecieron las partidas de Barrutia, Echevarría y Zavala; en el valle de Mena la de Cuebillas mayor; en la Rioja la de Cuebillas menor; en Alava y Guipúzcoa la de Uranga; y otras formadas en Oñate, Azpeitia e inmediaciones, las cuales se engrosaban progresiva y rápidamente en términos de poder favorecer a la División de Navarra que igualmente se aumentaba.”*⁴¹⁶

L'objectiu de tot plegat era, segon Eguía:

*“Justificar a los Soberanos que no era la Nación Española la que sostenía la constitución y su Gobierno, si no una facción que la nueva filosofía había producido, y que buscando su domicilio en esta Nación generosa, había puesto a su pesar a V.M. en un estado de verdadera esclavitud, y tenía sometidos a todos sus individuos por la fuerza de un ejército que habiendo jurado defender a V.M. su Soberanía y derechos, los había desconocido uniéndose con los autores de la Conspiración contra el Altar y los Reyes.”*⁴¹⁷

Eguía intentà que també s'aixequessin partides a Castella, i amb aquest objectiu convidà a Carlos O'Donnell (ex-capità general) que es presentés en aquesta zona i que es posés en contacte amb Merino, amb l'objectiu d'insurreccionar aquesta regió, el mes de juny, junt a les de Navarra, Conca, Biscaia, Valladolid, Guipúscoa i altres. Però O'Donnell es limità a reclutar dues partides amb l'objectiu d'evitar que les tropes constitucionals de

⁴¹⁵ Exposició d'Eguía al rei amb data de 1 de desembre de 1823 (APR, “PRFVII”, t.24, fol.21).

⁴¹⁶ Exposició d'Eguía al rei amb data de 1 de desembre de 1823 (APR, “PRFVII”, t.24, fol.23). Pels aixecaments al País Basc, i més concretament de la partida de Francisco José de Eceiza i Francisco Ignacio Gorostidi, vegeu MUTILOA: Guipúzcoa..., pàg.287-292, que base el seu relat en la Relación histórica de las operaciones militares del cuerpo de guipuzcoanos realistas 1821-23, escrita por una comisión de oficiales del 1er. batallón de guipuzcoanos, San Sebastián, 1824. També RÍO ALDAZ: Los orígenes..., pàg.184-209; MONTROYA: La intervención..., pàg.116-220, i LLANOS ARAMBURU: “El trienio...”, pàg.178-194, i El Trienio..., pàg.395-445.

⁴¹⁷ Exposició d'Eguía al rei amb data de 1 de desembre de 1823 (APR, “PRFVII”, t.24, fol.24).

Castella poguessin desplaçar-se al nord a sufocar la revolta, i ràpidament es refugià a Baiona, on fou nomenat cap de les forces reialistes de Navarra, càrrec que tampoc va acceptar.

A finals de juny, el marquès de Casa Irujo, deia al secretari d'Estat que ja no valia la pena presentar més reclamacions al govern francès perquè aquest mai les contestava, i afegia aquesta valoració sobre l'actitud d'aquest ministeri:

“Considero esta conducta del Gobierno Francés como un resultado de la situación en que se halla para con la Nación, y para con el Pabellón Marsans. El respeto a la Nación, a sus intereses esenciales, y quizás a sus propias opiniones, le contienen, aún le fuerzan a la conservación de la paz, mientras por nuestra parte no se les dé motivo para quebrantarla; pero la influencia del Pabellón le obliga a prestarse a ciertos condescendencias con que, sin presentarse de frente, nos incomodan bastante, y con las que, por medio de una demostración o actitud hostil en la apariencia, favorecen la insurrección, inspirando confianza a los facciosos, infundiendo recelo a nuestro Gobierno en medio de sus profesiones amistosas, distrayendo su atención de los puntos realmente amenazados, obligándonos a dividir nuestras fuerzas, impidiendo o retardando así el exterminio de aquellos.”⁴¹⁸

L'èxit parcial de la revolta reialista de la primavera de 1822 a Catalunya, segons l'esmentat Irujo: *“hicieron creer al Pavellón Marsan, y a ciertas gentes de la misma opinión, era llegado el momento de echar abajo una Constitución, lisongándose de que, como el movimiento de la Isla dio el año 20 un impulso general a la Nación en un sentido, la reacción en el opuesto se haría con la misma facilidad y rapidez. Bajo estas impresiones creyeron que una guerra inmediata para vindicar los derechos, que llaman del Trono y del Altar, sería un instrumento irresistible para producir aquellos resultados.”* Afegeix que la proposta de que l'Exèrcit francès entrés a Espanya va ser refusada per la majoria del gabinet francès, però que un dels seus partidaris més acèrrims fou el ministre d'Hisenda Villèle: *“[quien] tiene un amigo en España con quien sigue una correspondencia sobre el estado de nuestras cosas, y que este amigo, que aparece ser persona de su posición, clama constantemente por esta medida, como la única para el pronunciamiento de nuestra Nación, según él desea.”* Sembla que entre els motius que s'apuntaren a la reunió del ministeri per no realitzar l'ocupació d'Espanya estava el fet que:

“En semejante caso se intentaría por alguna persona o personas en España restablecer el antiguo despotismo, lo cual sería impracticable, y que todas las fuerzas de la Francia no podrían conseguirlo, siendo los Ministros que pensaban así de la opinión de que las Potencias de Europa en un espíritu de amistad y de simpatía podrán más adelante sugerir simultáneamente con mucha circunspección y delicadeza la idea de que los Españoles mismos modificasen su Constitución, en términos de que diese al Gobierno más estabilidad, inspirase a los extrangeros la confianza necesaria para el reposo de la Europa y que conservase a la

⁴¹⁸ Cartes de 20 i 26 de juny de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

Nación Española aquella libertad nacional precisa para su felicidad.”

Malgrat la decisió presa, el govern francès encarrega l'elaboració de projectes militars per envair Espanya al general Suchet.⁴¹⁹

El govern francès mentre anava augmentant les tropes del cordó sanitari a la frontera espanyola, sobretot a Baiona i Perpinyà, amb l'excusa de que *“esta medida no es particular a la frontera de España, sino que forma parte de un plan general tomado con respecto a todos los puntos de las fronteras de Francia”*, continuava desmentit qualsevol actuació favorable a la contrarevolució:

*“Que no ha llegado a su conocimiento ningún hecho que pueda justificar las imputaciones que se hacen a los refugiados Españoles; que los que residen en Tolosa no se hallan en estado de molestar al Gobierno establecido en su país, y lejos de poder conspirar, no tienen por la mayor parte más recursos que los de la comunicación pública; que los rumores esparcidos contra los refugiados de Bayona están desnudos de todo fundamento; que los refugiados han recibido todos orden de alejarse de las fronteras, y que se han dirigido ya a Burdeos, ya a otras Ciudades de lo interior; que solo ha habido una excepción provisoria en favor del General Eguía, pues según informes de tres médicos de probidad y luces está impedido de emprender un viaje; que al tolerar momentáneamente su permanencia en Bayona el Ministro de S.M.Excma. le ha inducido a vivir de un modo más aislado, para que el Gobierno de S.M. no pueda concebir recelo de semejante excepción.”*⁴²⁰

No és gens estrany que en aquesta situació es proposessin a les Corts diferents mesures, com la que plantejà el diputat Salvà demanant que les Corts decretessin que

*“Se excite el celo del Gobierno para que, atendido el número, osadía y recursos de los facciosos de las provincias de la Cordillera del Pirineo, y la increíble facilidad y prontitud con que reparan sus continuas derrotas presentándose de nuevo a la lid, establezca prontamente en ellas 25 o 30.000 hombres de todas armas, mandados por generales que reúnan a su pericia militar el más acreditado amor a la independencia nacional y a la libertad civil.”*⁴²¹

A finals de juliol el govern francès encara deia que: *“el reclutamiento no tenia otro objeto que el reemplazo del Ejército; que las intenciones de aquel Gobierno con respeto a España eran pacíficas y amistosas; y que si se pasaba estación sin fiebre amarilla cerrará probablemente el Cordón”*⁴²². El cert era que el govern francès platejava incrementar el seu exèrcit en 42.000 homes per l'any 1823 (30.000 homes de la Guàrdia Reial, 60 regiments d'infanteria de línia, 24 de lleugera i 20 de dragons, 24 de

⁴¹⁹ Carta d'Irujo al Secretari d'Estat, amb data de 26 de juny de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032) i carta del Duc de San Lorenzo amb data de 29 de juny de 1822 (AHN, Estado, lligall 5.227).

⁴²⁰ Cartes d'Irujo al Secretari d'Estat, amb data de 27 de juny i 2 de juliol de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032).

⁴²¹ Actas Secretas de las Cortes, (ASC) sessió de 4 de juny de 1822, pàg.430. La proposta no fou pas aprovada per les Corts (ASC, sessió de 5 de juny de 1822, pàg.431).

⁴²² Carta d'Irujo al Secretari d'Estat, amb data de 23 de juliol de 1822. Vegeu a més les cartes de 27 de juny , 2 i 23 de juliol de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

cavalleria lleugera, i brigada de carrabiners i 6 regiments de carrabiners)⁴²³. El francesos temien que els espanyols aixequessin un contra cordó a la frontera format per 30.000 homes (10.000 de tropa i 20.000 milicians), segons els informes del cònsol francès a Barcelona⁴²⁴.

Però les notícies més dolentes pels constitucionals venien del fet que les potències absolutistes començaven a parlar clarament (sobretot després del fracàs del 7 de juliol) d'una possible invasió a Espanya, com assenyalava el marques de casa Irujo:

*“Cuanto veo y cuanto oigo me conviene de que las grandes Potencias van a ocuparse seriamente de la España y que no les quedará que hacer para conseguir la mudanza en la Constitución [...]. El partido dominante aquí [Paris] se considera en una situación poco segura mientras no vea en España establecido el Trono constitucional sobre bases sólidas y estables [...]. Este es el objeto verdadero, pero los medios que se emplearán serán el de la legitimidad y las obligaciones de la Santa Alianza [...]. Por otra parte corren rumores que deben llamar nuestra atención sobre la partida para Viena hace cuatro días de Mons. Duran de San Adré, Cónsul de Francia en Madrid. Hay quien asegura lleva la comisión especial de saber el número de tropas con que el Austria podía contribuir para entrar en España si fuese necesario y aun de sugerir una reclamación enérgica de aquella Corte a esta para el paso de sus tropas.”*⁴²⁵

A finals d'agost les notícies ja eren alarmants. Amb data de 24 d'agost Irujo informava sobre una tramesa “de 5 a 7.000 fusiles dispuestos en 100 cajas, desde Tolosa a Perpiñán, con el objeto de hacerlos pasar a los facciosos de Cataluña, y que hay motivo para creer que se les han hecho otras remesas desde el mismo punto”; amb data de 28 del mateix mes comunicava: “los grandes preparativos de guerra, de toda especie, que hacen los franceses [h]acia la frontera de Cataluña”, encara el 14 de setembre feia referència a la mateixa qüestió⁴²⁶. Aquesta situació motivà a finals d'agost una intervenció del diputat provincial Gironella demanant aixecar una queixa de la Diputació de Barcelona al rei:

*“No podía mirar con indiferencia la conducta del ministerio francés con respecto a España, que los aprestos militares que se hacen en estas fronteras, la tenían en particular cuidado, y pidiéndole que se dignase tranquilizarla acerca de este punto, y tomar todas las medidas que estuviesen en las atribuciones del Gobierno para precaver los males que eran de temerse por parte de la Francia, y aun que hiciese presente a la Diputación permanente de Cortes la necesidad, si la juzgaba tal, de convocarse las [Cortes] extraordinarias.”*⁴²⁷

⁴²³ Carta de 30 de juliol de 1822 (AHN, Estado, lligall, 5.227)

⁴²⁴ Carta de 21 de maig de 1822 al prefecte dels Pirineus Orientals (ADPO, lligall IMP-318).

⁴²⁵ Carta amb data de 26 de juliol de 1822 (AHN, Estado, lligall 5.227). Vegeu COMELLAS: El Trienio..., pàg.312-367.

⁴²⁶ Cartes de 23 i 28 d'agost i 14 i 17 de setembre de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

⁴²⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 22 d'agost de 1822, fol.128).

VII.3 EL DEBAT A LES CORTS

Els aixecaments reialistes de finals de 1821 i començaments de 1822 van motivar que una de les primeres decisions de les Corts de la segona legislatura, a començaments de març de 1822⁴²⁸, fos la de formar una comissió especial de “*Tranquilidad pública*” que posteriorment es transformà en la de “*Estado político de la Nación*”, perquè vetllés per la seguretat nacional davant l’aparició de partides “*en Navarra, en Castilla la Vieja, en la Mancha, en las cercanías de Madrid, en Valencia, en Cataluña, en Aragón, y en suma en todas partes*”, com assenyalava el diputat Villanueva⁴²⁹. Una proposta que comptà amb el suport del diputat català Ramon Salvato:

*“Cuando vemos por todas partes las horribles explosiones de un volcán, ¿nos acercaremos al cráter y plácida y tranquilamente nos calentaremos a las llamas que despide? ¿Como es posible que podamos prescindir del espíritu de filosofía con que los legisladores deben examinar los males para atacarlos con mano fuerte y decidida, con arreglo a los principios de la verdadera legislación? Es evidente que en todas partes se han presentado oscilaciones; en todos puntos hemos visto atacadas las libertades públicas, ofendidos y atropellados atrocemente los libertadores de la España. [...] La indiferencia a mi vista sería un crimen indisciplable en los legisladores.”*⁴³⁰

Una preocupació que no era compartida pel Secretari de Gràcia i Justícia, Garelly, que en la Memòria que presentà a les Corts a començaments de març donava molt poca importància a l’aparició d’aldarulls reialistes, tot atribuint-los a la ignorància de les classes més pobres del país:

“Tiéndase la vista sobre el inmenso número de causas formadas en la Peninsula e islas adyacentes, y se advertirá que en casi todas ellas se ha procedido por hechos tan aislados o tan mal urdidos, tan quiméricos, tan insignificantes y todos tan despreciables; que en los más de estos procesos ha sido menester sobreseer o imponer algunas ligeras penas, más bien por conservar el respeto hacia las instituciones, que por atajar las consecuencias de la impunidad. Uno ha gritado: ‘muera la Constitución’, sin estar de acuerdo con nadie, ni pensar él mismo en destruirla; otro ha puesto un pasquin lleno de dislates, y ha corrido a esconderse en su casa, creyendo acaso haber hecho una gran proeza; un joven aturdido., o una mozuela sin crianza, han cantado coplas tan sucias y asquerosas como ellos por la licencia general de costumbres; y algunos han proclamado el poder absoluto y la religión santa como si tuvieran algo de común, o pudieran ser elementos de ningún Gobierno justo y benéfico.

⁴²⁸ De fet a la inauguració de les sessions de la nova legislatura (1 de març de 1822) s’hi va fer referència, tant en el discurs del rei: “*En los dos años que han mediado desde la restauración constitucional no han dejado de ofrecerse ocasiones en que el orden y la tranquilidad han sido amenazados por los esfuerzos temerarios de imprudentes, que desconocen la fuerza del tiempo y de las cosas*”; com en la resposta del president de les Corts: “*las maquinaciones repetidas de los enemigos de la libertad, y la resistencia que constantemente se encuentra en todo cambio de cosas, aun de parte de los que no odian las reformas, reclaman imperiosamente el mayor tesón y energía para consolidar el actual sistema político.*” (Circular del Cap Polític de Catalunya, Juan Munarriz, amb data de 5 de març de 1820).

⁴²⁹ DSC, 1822, t.I, pàg.60-61 (60-66 per tota la discussió), sessió 7 de 3 de març. Vegeu també BLANCO VALDES: Rey..., pàg.510-516.

⁴³⁰ DSC, 1822, t.I, pàg.62, sessió 7 de 3 de març.

De todos estos hechos solo podrá inferirse que hay en ciertas clases del Estado falta de educación y sobra de ignorancia y de fanatismo político y religioso. Pero al ver que estos desbarros están por lo común limitados a la clase proletaria, a gentes que en todo tiempo han sido objeto de la solicitud de la policía, y que los hombres acomodados que tienen interés en el suelo, en las fábricas, en el comercio o en cualquier ramo de industria, rara vez se ha visto que desbarren en ninguna acción que dé indicios de desafecto al sistema que nos rige, podemos inferir con razón que el gobierno constitucional está bien recibido, y que sentado sobre bases indestructibles, se estrellarán contra él esos miserables conatos de los que, viviendo de abusos, quisieran que el despotismo volviese a restablecerlos.”⁴³¹

A finals de març, però diversos diputats exigiren que l'esmentada Comissió presentés els seus dictàmens a les Corts, ja que s'havien produït diversos incidents: la insubordinació de la Milícia de Pamplona⁴³²; aldarulls a València entre el batlle i el Cap polític⁴³³; nous atacs reialistes a l'Empordà⁴³⁴, i a la província de Burgos per part de la partida de Merino⁴³⁵. El diputat català Septien defensà la necessitat de prendre mesures urgents per aturar la contrarevolució que considerava que no podia reduir-se a fets aïllats:

“Omitiré la relación de lo ocurrido desde que se promulgó la Constitución, y empezará desde Noviembre último, en que pulularon en toda la Península las conmociones y sublevaciones, que siendo parciales, casi llegaron a ponerse en contacto las unas con las otras. A mitad de Noviembre del año último estaba ya en combustión casi toda la Península. En un extremo de Cataluña se quitaban las lápidas, se asesinaban los alcaldes constitucionales, se quería sorprender a Gerona; en Aragón y otras partes se sublevaban algunos pueblos, y eran tan distintos y diferentes los puntos en que se notaban alteraciones, que desde entonces me persuadí de una combinación o plan superior, que no está fundado en la resistencia que puedan tener a la Constitución los navarros por amor a sus fueros, sino en una combinación muy grande que explotaba de cuando en cuando, y que explota primero donde encuentra la yesca más seca. Me parece que este mal no se evitará con medidas parciales, [...]; pues el mal subsistirá siempre mientras a esta cabeza, que produce más cuanto más se la corta, no se trate de destruirla enteramente.”⁴³⁶

Septien feia una interessant reflexió sobre les causes d'aquests aixecaments, intentant anar més enllà de la seva aparença, força diversa per altra banda:

“Se sabe que el sistema de nuestros enemigos, que tienen una táctica muy fina, muy perspicaz y muy maligna. Vemos como halagan y engañan a los pueblos valiéndose de sus mismas preocupaciones; a unos por los fueros, a otros por la religión, a otros por las contribuciones,

⁴³¹ “Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Despacho de Gracia y Justicia”, DSC, 1822, pàg.110-111, apèndix 1 a la sessió 9 de 4 de març.

⁴³² El diputat català Surrà i Rull, oficial de la MNV de Madrid, defensà a les Corts, amb motiu de discutir-se sobre aquest tema, la necessitat d'unió entre l'exèrcit i la Milícia: “los enemigos del sistema no pierden medio para introducir la división en los españoles, porque han visto que unidos es imposible destruirnos, y quieren atacarnos por el flanco”, intervingueren també els diputats catalans Septien, Prat i Adan (DSC, 1822, t.I, pàg.578-579, sessió 37, de 26 de març).

⁴³³ El diputat català Salvato intervingué a les Corts defensant el batlle i acusant el Cap polític, per voler apoderar-se d'una sumària que estava tramitant el primer (DSC, 1822, t.I, pàg.5801-582, sessió 37, de 26 de març).

⁴³⁴ DSC, 1822, t.I, pàg.596, sessió 38, de 27 de març.

⁴³⁵ Proposició del diputat Velasco, referint-se als assassinats comesos a San Medel (Burgos) per la partida de Merino (DSC, 1822, t.I, pàg.562, sessió 36, de 25 de març).

⁴³⁶ DSC, 1822, t.I, pàg.578, sessió 37, de 26 de març.

para que odien la Constitución, se cansen de ella y se subleven y asesinen a las autoridades constitucionales, y tengan la osadía de romper lápidas. De otra modo, ¿como sucedería lo que estamos viendo, que hasta en los rincones más infelices, como sucedió en 18 de Noviembre último, se conmueven los pueblos contra la Constitución, siendo así que la abrazaron tan amigablemente en Marzo de [1]820? Esta variación, ¿como se ha verificado? ¿Como? Haciendo odioso el sistema por medios diferentes y que todo el mundo conoce.”

Septien a més demanava que els Secretaris d'estat compareguessin a les Corts per explicar la situació real del país, i les mesures que havien pres⁴³⁷. Però la majoria de diputats no deixà prosperar aquesta iniciativa⁴³⁸.

A finals d'abril nou diputats presentaven de nou una proposta a les Corts demanant que la Comissió sobre l'estat polític de la nació presentés els seus treballs al plenari, ja que a Múrcia s'havia aixecat una nova partida reialista⁴³⁹ i, que segons el diputat Soria, *“los papeles públicos nos anuncian nuevas conspiraciones en Cataluña, y si no tratamos de curar estos males en su raíz, en vano será acudir parcialmente a contenerlas en un punto, porque estallarán a pocos días en otros”*⁴⁴⁰. El primer de maig el President de les Corts reclamà al Secretari de Governació que expliqués el que sabés sobre *“acontecimientos desagradables ocurridos en algunos puntos de la provincia de Cataluña y de las Vascongadas”*, a lo qual accedí, tot afirmant que li semblava *“no ser cosa que debiese dar gran cuidado”*⁴⁴¹. Gorostiza no s'està d'assenyalar que el tercer ministeri fou tant culpable com els anteriors en permetre l'expansió de la contrarevolució, malgrat disposar del suport majoritari del diputats: *“sus individuos siguieron servilmente la senda que les dejaron trazada sus antecesores; la misma persecución hacia los exaltados, la misma blandura con los malos, la misma debilidad con los extranjeros, el mismo espíritu de compadrazgo con los vampiros de nuestro sudor y dinero”*⁴⁴².

A començaments de maig començaren a arribar a Madrid les notícies de l'aixecament de Misses a Catalunya, cosa que motivà diferents interpel·lacions dels diputats catalans al Ministeri, com la que presentà el 3 de maig el diputat Roset:

⁴³⁷ DSC, 1822, t.I, pàg.600-602, sessió 38, de 27 de març. En el mateix sentit es manifestaren els diputats Romero Alpuente, Gil de Orduña, Canga Argüelles. Per contra, Argüelles es manifestà partidari de deixar actuar el govern i no interpel·lar-lo contínuament per les Corts (DSC, 1822, t.I, pàg.597-600, sessió 38, de 27 de març).

⁴³⁸ Motiu pel qual diversos diputats, entre ells els catalans Busaña, Bages i Adan manifestaren el seu desacord amb la mesura presa (DSC, 1822, t.I, pàg.603, sessió 39 de 29 de març).

⁴³⁹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.008, sessió 68 de 27 d'abril.

⁴⁴⁰ DSC, 1822, t.II, pàg.1.009, sessió 68 de 27 d'abril.

⁴⁴¹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.110, sessió 73 d'1 de maig. Notícies sobre el debat a les Corts a The Times, de 29 de maig de 1822, pàg.3.

*“A pesar de las lisonjeras esperanzas que nos dio en la sesión de anteanoche el Sr. Secretario del Despacho de la Gobernación de la Península, con referencia a los partes del jefe político de la provincia de Gerona, acerca de que no había que temer que se alterase la tranquilidad pública en aquella provincia, por cartas e impresos que hemos recibido hoy los Diputados de aquel país, se sabe que el facciosos Misas ha aumentado su partida hasta el número de 500 hombres, con los que ha entrado en las villas de San Feliu de Pallerols, Esquirol y en la de Olot, que es muy considerable, y que se ha apoderado de armas, dinero y otros efectos, cometiendo otras tropelias.”*⁴⁴³

Demana el diputat català que *“pudiéndose al parecer aumentar esta partida por los medios que seguramente facilita el Gobierno francés”*, el Ministeri actués urgentment davant del francès, que es prestessin els auxiliis necessaris a les tropes de Catalunya per refusar aquesta partida, i que la Comissió d’hisenda *“examine con la mayor meditación y proponga a la mayor brevedad, cuanto crea conveniente acerca de ese ominoso establecimiento del registro, que acaso contribuirá bastante al descontento de los pueblos de aquella provincia, unido a las calamidades que dejó tras de sí la guerra de la invasión francesa y el desaliento que ocasiona a la industria de aquellos naturales el escandaloso contrabando que se observa.”*

A la sessió extraordinària de la nit del mateix dia respongué el Secretari de Governació, traient ferro a la situació de Catalunya i manifestant que el coronel Arango havia arraconat la partida de Misses i del rector de Verges cap a les muntanyes d’Olot i Vic, i que si aconseguiren entrar a Olot i a Camprodon fou *“por la poca disposición de aquel Ayuntamiento”*⁴⁴⁴. Afegia el Secretari d’estat que arran d’aquests fets s’havia produït a Barcelona *“la alarma que era regular en los primeros momentos”*, però que la reacció fou molt positiva perquè Milícia i tropa es disputaven el privilegi de sortir a perseguir els facciosos. Pel que feia a les mesures preses assenyala el Secretari que s’havien donat ordres a tots els caps polítics de províncies frontereres amb França que augmentessin la vigilància i que ajudessin a la de Girona, i als Intendents que facilitessin els mitjans necessaris per fer front a l’aixecament de Misses. Finalitzava el Secretari assenyalant que en realitat els facciosos eren uns 250 i no pas el doble i que amb una partida de 100 homes i 10 cavalls el Cap polític de Girona comptava acabar amb ells. El 7 de maig el Secretari de Governació donava noves informacions sobre Catalunya comunicant que l’1 de maig *“la partida de facciosos que comandaba el cabecilla Misas había sido batida y desecha por el Brigadier de los ejércitos nacionales D. Esteban Lloveras con su columna volante, compuesta de tropa permanente y*

⁴⁴² GOROSTIZA: *Cataluña...*, pàg.32-33.

⁴⁴³ *DSC*, 1822, t.II, pàg.1.135-1.136, sessió 77 de 3 de maig.

⁴⁴⁴ *DSC*, 1822, t.II, pàg.1.158-1.159, sessió 78, extraordinària de la nit de 3 de maig.

Milicias Nacionales, habiéndose salvado los restos de aquella gavilla en territorio francés”, on se’ls hi cremaren les armes i municions i es comprometeren a internar-los⁴⁴⁵.

Les notícies sobre la veritable importància dels aixecaments reialistes a Catalunya a finals d’abril i començaments de maig arribaren als diputats catalans mitjançant cartes particulars ja que el mutisme del govern era total, com manifestava el diputat català Lluís de Septien:

*“Desde el correo del viernes tengo ya noticias lastimosas de los acontecimientos de las provincias de Cataluña, y a pesar de la conmoción que han causado en mí, he tenido la delicadeza de no hacer ninguna moción a las Cortes, esperando a que el Gobierno declarase, tanto a estas como a la Nación, cual era el verdadero estado de aquellas provincias. Vino el correo de ayer, en que no solo se confirman las noticias que ya se anunciaban, sino que se dan otras nuevas de la misma clase y más tristes; y a pesar de todo, el Gobierno no tiene a bien manifestarlo al Congreso, sin duda porque cree que no son de bastante consideración para ocupar su atención.”*⁴⁴⁶

Septien acusava el clergat de ser els principals instigadors dels aixecaments reialistes a Catalunya:

“Según lo que yo he visto en la provincia de Cataluña, los curas párrocos, los Obispos y demás Prelados, casi en la totalidad de una y otra clase están en contradicción de opiniones con el sistema. Esto puedo decirlo de todos los pueblos de la comarca en donde estaba, [...]. Los curas párrocos en muy pequeña parte de los pueblos de la provincia explican a los fieles la Constitución como está mandado.

*Si pasamos de los párrocos al diocesano, al reverendo Obispo de Tortosa, ¿que podremos decir de sus opiniones políticas y de su adhesión a nuestro actual sistema? [...], patrocinar y guardar a los enemigos del sistema. [...]. Pasemos de aquí a los señores frailes. Yo creo que no habrá un Diputado de Cataluña que ignore lo que hay sobre esto en aquella provincia. Podría citar, como tan designados por la opinión pública, los conventos de Escornalbou, de Montblanc y Poblet, del que acaba de salir el cabecilla Trapense, y hasta el de Orta mismo, pueblo de mi domicilio.”*⁴⁴⁷

Septien concretà les seves acusacions i desvetllà que el rector del seu poble (Horta de Sant Joan) feia any i mig que explicava només l’article 12 de la Constitució, que el bisbe de Tortosa protegia els clergues reialistes i que els frares d’Escornalbou, Montblanc, Poblet i Horta eren reialistes i donaven suport als facciosos.

Septien, en nom de vuit diputats catalans: Salvato, Septien, Busaña, Rubinat, Prat, Bages i Oliva, Grasses i Roset, presentà a les Corts la següent proposta:

*“Pedimos a las Cortes que, en atención al estado general del Reino, y con particularidad al lastimoso en que se encuentra la provincia de Cataluña se sirvan resolver que la Comisión nombrada para presentar el mensaje acordado ya para S.M. lo verifique cuanto antes, acomodándolo a las circunstancias que después han sobrevenido.”*⁴⁴⁸

La proposta fou aprovada pel plenari. Posteriorment, el diputat català Pere Surrà i Rull

⁴⁴⁵ DSC, 1822, t.II, pàg.1.227, sessió 83 de 7 de maig.

⁴⁴⁶ DSC, 1822, t.II, pàg.1.367, sessió 95 de 15 de maig.

⁴⁴⁷ DSC, 1822, t.II, pàg.1.367, sessió 95 de 15 de maig.

feia una nova proposta:

*“Pido a las Cortes que atendiendo al estado actual de la provincia de Cataluña. se sirvan mandar que se nombre una Comisión especial para que, reuniendo todos los antecedentes, proponga al Congreso, oído el Gobierno, las medidas legislativas que crea necesarias para sofocar en su origen los horrorosos desastres en que va a ser envuelta aquella provincia.”*⁴⁴⁹

Surrà justificava la seva proposició amb aquestes paraules:

“Cataluña, Señor, sumergida en la miseria por la sequía y falta de trabajo, y confinante por desgracia con un país extranjero, está convertida en teatro de los mayores desastres, en los que ha sido precipitada por los medios más tortuosos o infames, producto del oro extranjero y de gentes fanáticas y supersticiosas, que han procurado y logrado extraviar la opinión pública hasta el punto de envolver a aquella provincia en la guerra civil, de los pueblos contra los pueblos, padres contra hijos, e hijos contra padres.”

Surrà contraposava la decidida defensa dels habitants de Valls a l'atac reialista a la passivitat que demostraven altres pobles de Catalunya davant les accions dels reialistes i es donaven algunes pistes sobre com els reialistes podien fer-se amb el suport actiu d'una part de la població catalana:

*“Es menester tomar en consideración su situación limítrofe, y aplicar los remedios con el conocimiento de que el mal no existe en la sangre de los catalanes, el oro extranjero, el fanatismo, la hambre y la miseria son los que reúnen esas hordas de bandidos. Los catalanes aprecian la libertad y sacrificarán por ella su existencia: no; no es el pueblo catalán, sino cuatro miserables facciosos los que, a pretexto de religión, se arman con el puñal para asesinar a su madre Patria.”*⁴⁵⁰

La proposició de Surrà s'aprovà i es formà una Comissió integrada pels diputats catalans Surrà i Bages, i per Soria, Canga Argüelles i Romero⁴⁵¹. El diputat català Prat, sol·licità que entre les mesures a proposar per la Comissió hi hagués *“la extinción de los monasterios de Poblet, Escornalbou y demás que estén en despoblado.”*⁴⁵² La Comissió presentà el seu primer dictamen l'endemà dia 18 de maig, que el diputat català Adan manifestà que havia de tractar-se per urgència tot i que no s'observés escrupolosament el reglament: *“si pudiera hacerse que los facciosos de Cataluña observaran los mismos trámites y esperaran el mismo tiempo; más como no es posible transigir con los que actualmente están atacando al sistema constitucional, me parece que si algún negocio de cuantos pueden presentarse a las Cortes merece que se suspendan las formalidades reglamentarias es el presente.”*⁴⁵³ Salvato en la seva defensa del dictamen de la comissió,

⁴⁴⁸ DSC, 1822, t.II, pàg.1.367-1.372, sessió 95 de 15 de maig.

⁴⁴⁹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.396, sessió 97 de 17 de maig.

⁴⁵⁰ DSC, 1822, t.II, pàg.1.400, sessió 97 de 17 de maig. Sobre l'entrada reialista a Valls vegeu Cèsar MARTINELL: *Valls, segle XIX. Les idees. Les armes. El treball*, Valls, 1972, pàg.57-60.

⁴⁵¹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.400, sessió 97 de 17 de maig.

⁴⁵² DSC, 1822, t.II, pàg.1.400, sessió 97 de 17 de maig.

⁴⁵³ DSC, 1822, t.II, pàg.1.407, sessió 98 de 18 de maig.

assenyalava que “*lo más majestuoso y sublime de nuestra regeneración del año 20 fue esa coincidencia acorde y simultánea de todas las provincias, y el haber desmentido aquella máxima, que se tenía por de eterna verdad en política de que no se hace una revolución sin sangre*”, i que ara els enemics de la Constitució intentaven que esclatés un enfrontament que provoqués el flux de sang “*para desacreditarla*”. Per això, calia prendre mesures urgents:

“En varios puntos de la Península, y principalmente en Cataluña, región predilecta de la libertad, se nos ofrece el funesto espectáculo de una fanática y desoladora rebelión, y antes que tome más cuerpo, es ya de imperiosa e intransigible necesidad adoptar medidas que frustren los planes de iniquidad, que escarmienten y hagan desaparecer a los que los dirigen y fomentan, y que al mismo tiempo que den las debidas garantías a la libertad, ahorren la sangre y prevengan los horrores en que va a verse envuelta la Patria.”⁴⁵⁴

Des del moment en que arribaren notícies dels aixecaments reialistes a Catalunya, diferents cossos de la Milícia i l'exèrcit s'oferiren voluntàriament a les Corts perquè “*no pudiendo mirar sin disgusto la iniquidad con que en la provincia de Cataluña se conducian contra el feliz sistema que nos rige, se les permitiese pasar inmediatamente a la expresada provincia en sostén de las libertades patrias*” (vegeu el quadre VII.1).

Quadre VII.1 Voluntaris per combatre els facciosos a Catalunya

<u>Cos</u>	<u>DSC, 1822, t.II</u>
Segona companyia de la MNL d'Alacant	17 de maig
Cinquena companyia de la MNV de Madrid	20 de maig
Acadèmia d'Enginyers d'Alcalà de Henares	21 de maig
Companyia de caçadors de la MNV de Madrid	21 de maig
Milicians de la MNV de Madrid	22 de maig
Segona companyia de la MNV de Madrid	23 de maig
Batalló de la MN activa de Sòria	25 de maig
Quarta companyia de la MNV de Madrid	26 de maig
Novè regiment de cavalleria de Numància	30 de maig
Milícia Nacional local de Mota del Cuervo	31 de maig
Milícia Nacional de cavalleria de Bejar	7 de juny
Sergents retirats	13 de juny
Oficials en actiu	14 de juny
Milícia Nacional Voluntària de Montilla	17 de juny
Primer batalló de la MNV de Sevilla	18 de juny
Milícia Nacional Voluntària de Màlaga	18 de juny
Milícia Nacional de Consuegra (Toledo)	18 de juny
Batalló de la MNV de Ecija	20 de juny

Font: DSC, 1822, t.I.

⁴⁵⁴ DSC, 1822, t.II, pàg.1.407, sessió 98 de 18 de maig.

Mentre, el ministeri continuava aigualint la importància de l'aixecament reialista a Catalunya donant a conèixer a les Corts els informes optimistes dels Caps polítics que donaven notícies de *“las dos derrotas consecutivas que habian sufrido las gavillas de rebeldes capitaneadas por el monje Trapense, y la dispersión de 600 facciosos en Capellades, participando así mismo que la correspondencia particular de Barcelona, [...], habia sido interceptada en Cervera, único punto en que halló el conductor a los facciosos, que resolvieron quemarla.”*⁴⁵⁵ El dia 21 arribava a les Corts una carta del Brigadier Manso datada a Hostalric el 12 de maig, *“incluyendo una exposición dirigida a las mismas por el diácono Mosén Anton Coll, sin lugar de residencia, y en que imploraba el perdón del crimen de rebeldía que habia cometido poniéndose en Cataluña al frente de cuadrillas sublevadas contra el Gobierno constitucional”*⁴⁵⁶. Per altra banda, s'informava des de Lleida que el general José Bellido havia derrotat els facciosos que havien ocupat Tàrraga a l'ermita de Sant Eloi, *“de cuyo feliz acontecimiento se prometía como resultado inmediato ver restablecido el orden en aquella provincia”*⁴⁵⁷, seguit de l'ocupació de Cervera, reducte dels facciosos, per les tropes de l'exèrcit el 18 de maig⁴⁵⁸.

El debat sobre les causes dels aixecaments reialistes continuà a l'hora de confeccionar el missatge per adreçar al rei⁴⁵⁹. Aquest missatge feia referència a l'actitud del govern francès: *“la audacia con que alguna Nación extranjera, o por mejor decir, su Gobierno influye en nuestros disturbios, protege y acalora nuestras desavenencias, y con imposturas y calumnias trata de desacreditar a nuestra Santa Revolución”*, a la repressió dels liberals exaltats i a la passivitat front dels reialistes, degut a les postures del govern i d'alguns caps polítics; però, sobretot criticava el clergat que:

“Hollando la moral evangélica, el espíritu de la verdadera religión y la doctrina de paz del Divino Maestro, no solo abusan de las funciones augustas y venerables del sacerdocio para infundir la superstición y la desobediencia con máximas y consejos contrarios a la justa libertad asegurada en nuestra Constitución, sino que perjuros y sacrilegos fanatizan y sublevan los pueblos, banderizan a los que seducen, se amalgaman con los forajidos, y con la predicación y el acero, y con el influjo y la osadía, se presentan a esclavizar y alzar, saquear e incendiar los pueblos, a inundarlos en sangre, y a hacer a la desdichada España teatro espantoso de una guerra civil.”

El missatge insistia en la *“situación crítica y desconsoladora en que se encuentra la*

⁴⁵⁵ DSC, 1822, t.II, pàg.1.453, sessió 101 de 20 de maig.

⁴⁵⁶ DSC, 1822, t.II, pàg.1.464, sessió 103 de 21 de maig.

⁴⁵⁷ DSC, 1822, t.II, pàg.1.464, sessió 104 de 22 de maig.

⁴⁵⁸ DSC, 1822, t.II, pàg.1.509, sessió 107 de 24 de maig.

⁴⁵⁹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.514-1.529, sessió 107 de 24 de maig (pàg.1.515 per les cites).

Patria”, alhora que exigia “*el más pronto y eficaz remedio*”⁴⁶⁰. També es feia referència

a:

“El anhelo que muy pronto se manifestó en algunos de entorpecer los progresos de la libertad y de la ilustración, mirando como sospechosas las reuniones más inocentes y legales; el afán de desacreditar y aún de perseguir a esclarecidos patriotas; el empeño de fundar el nuevo sistema sobre los cimientos del antiguo, y con sus podridos materiales y con sus ruinosos escombros; y la marcha lenta y oscura que se observó últimamente en el Gobierno, fueron reanimando las pasiones amortiguadas, presentando la oportunidad a las maquinaciones extranjeras, acalorando los ánimos, sembrando sospechas y conduciéndonos apresuradamente a la situación en que nos encontramos. [...].

La Nación española, Señor, al ver la lentitud con que camina el sistema constitucional, está sumida en la desconfianza más dolorosa. Esta desconfianza que exalta y exaspera los ánimos de los españoles todos, se aumenta de día en día al ver claramente la audacia con que alguna Nación extranjera, o por mejor decir, su Gobierno, influye en nuestros disturbios, protege y acalora nuestras desavenencias, y con imposturas y calumnias trata de desacreditar nuestra santa revolución. [...].

La Nación española, Señor, es presa del más amargo descontento al ver en lagunas de sus principales provincias entregado el gobierno en manos poco expertas, en sugetos que no gozan del amor de los pueblos, y la impunidad de los verdaderos delitos, y las persecuciones infundadas y arbitrarias que en algunas de ellas se advierten con escándalo, tienen a todos los buenos en una ansiedad y tirantez que pueden tener funestísimas consecuencias.”

I demanaven al rei:

“Que inmediatamente se aumente y arme la Milicia Nacional local voluntaria en todos los pueblos de la Península, pues estos ciudadanos armados en defensa de sus hogares y de su libertad son el más firme apoyo de la Constitución; que con igual premura se organice y atienda al ejército permanente [...]. Al mismo tiempo las Cortes esperan que V.M. manifestará decididamente a todo Gobierno extranjero que directa o indirectamente quiera tomar parte en nuestros intereses domésticos que la Nación española no está en el caso de recibir leyes, [...]. Igualmente las Cortes esperan que tomará V.M. las medidas más enérgicas para contener a los funcionarios que se excedan en las provincias de los medidos límites de sus atribuciones, y para exterminar a los facciosos donde quiera que aparezcan. Y se lisonjea el Congreso de que con respecto a los eclesiásticos y Prelados que promueven el fanatismo y la rebelión, tomará V.M. tan enérgicas y formales providencias, que los hagan desaparecer aterrados de este suelo, para no volver más a él a soplar el fuego de la discordia y a encender la funestísima llama de la superstición.”

Finalment, el missatge al rei fou aprovat per 81 vots contra 54, entre els que votaren a favor trobem els diputats catalans: Prat, Surrà, Septien, Bages, Salvato, Rubinat, Busaña, Grasses, i Adan, i en contra ho feren Torner i Martí⁴⁶¹. Els diputats Septien i Surrà, malgrat votar a favor, demanaren de fer petites modificacions per a suavitzar el text que foren aprovades per les Corts⁴⁶². El rei respongué el 18 de juny, utilitzant el llenguatge

⁴⁶⁰ DSC, 1822, t.II, pàg.1.514-1.516, sessió 107 de 24 de maig. La discussió del text (pàg.1.516-1.529, i pàg.1.542-1.548, sessió 108 de 25 de maig) serví per qüestionar la tasca del govern al qual s'acusava de ser massa feble vers els contrarevolucionaris i massa durs vers els patriotes radicals que feia que “*en Murcia, en Cataluña, en Andalucía, y en una palabra en todo el Reino, sufren los patriotas, hace ya más de un año, la más enconada persecución*” (intervenció del diputat Marau, pàg.1.522).

⁴⁶¹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.547-1.548, sessió 108 de 25 de maig.

⁴⁶² DSC, 1822, t.III, pàg.1.710, sessió 124 de 4 de juny.

fals com era costum, que prendria enèrgiques mesures per assegurar la tranquil·litat però no pas mesures excepcionals:

“Me prometo con los recursos otorgados por las Cortes, y con los medios naturales que están en las atribuciones del Gobierno, ver restablecida la tranquilidad del Estado y frustradas las tentativas de los enemigos de la Patria, lográndose de este modo la sólida ventaja de comprobar la firmeza del régimen constitucional, sin tener que recurrir a medidas extraordinarias, rara vez precisas, frecuentemente peligrosas, y que siempre acusan a las leyes establecidas de ineficaces e impotentes.”⁴⁶³

A finals de maig, diversos diputats criticaren que la Comissió que havia d'informar sobre l'estat polític de la Nació s'havia endarrerit en excés, per exemple els diputats catalans Septien i Adan manifestaren:

“Yo veo que si continua esta marcha lenta que se ha permitido la comisión en el despacho de este primero y principal de los negocios que han podido someterse a la deliberación de las Cortes, es indudable que pasará también el mes de prórroga y las Cortes quedarán sin poder tomar medidas. [...]. Es demasiado triste, Señor, que siempre que se ha tratado de hacer proposiciones relativas al estado de la Nación y a presentar medidas para remediar los males, se haya acudido al efugio de decir: 'no consta de datos oficiales, no hay antecedentes bastantes, no tiene apoyo la noticia, no consta sino como dato particular'; y es bien seguro que si no hubiera acudido a ese efugio, en mi opinión, se hubieran evitado muchos de los males que se están padeciendo. Así, para que se prevengan en lo posible la porción de males que nos están amenazando, pido que se señale un término perentorio para que las Cortes puedan deliberar sobre este negocio.”⁴⁶⁴

Els fets d'Aranjuez i de València amb l'assassinat del general Elio el 30 de maig de 1822⁴⁶⁵, portaren de nou la discussió sobre la contrarevolució a les Corts, i sortiren a la palestra d'altres temes com les relacions amb França, respecte de les quals el Secretari d'Estat manifestà que els exiliats espanyols utilitzaven el refugi a França “*para promover por todos los medios la agitación en nuestras provincias, como sucede actualmente en Cataluña*”⁴⁶⁶. Pel que fa a la situació del país, el mateix Secretari assenyalava que en “*las provincias no ocurren ningunos sucesos de importancia, sino en la de Cataluña*” on “*por la parte de Tarragona se había mejorado algún tanto el espíritu público extraviado de algunos pueblos; más desde que se anunció la providencia de ponerlos fuera de la ley, se había exasperado el espíritu de sedición, y esa sola noticia había producido muy mal efecto*”, tot i reconèixer que hi havia partides reialistes importants a

⁴⁶³ DSC, 1822, t.III, pàg.2.026, sessió 148 de 20 de juny. Com ha assenyalat ARTOLA: *La España...*, pàg.713, en aquests moments el rei duia a terme una àmplia oposició al sistema constitucional en tres fronts: la utilització dels recursos constitucionals dificultant l'acció del govern i les Corts, afavorint el descrèdit del govern i amb la correspondència secreta amb Lluís XVIII i Alexandre I.

⁴⁶⁴ DSC, 1822, t.III, pàg.1.636, sessió 117 de 31 de maig. El dictamen es llegí per primera vegada el dia 3 de juny (DSC, 1822, t.III, pàg.1.693, sessió 121 de 3 de juny).

⁴⁶⁵ DSC, 1822, t.III, pàg.1.686-1.688 i 1.693-1.699, sessió 121 de 3 de juny.

⁴⁶⁶ DSC, 1822, t.III, pàg.1.694, sessió 121 de 3 de juny.

Castelló i a l'Aragó⁴⁶⁷, i uns dies després a Extremadura i Toledo⁴⁶⁸.

A començaments de juny el debat sobre la situació política s'entrellaçà amb el debat sobre les quintes (de les quals hem parlat àmpliament al capítol IV). Foren nombroses les queixes dels diputats respecte a la necessitat de fer una quinta de 20.000 homes, però també eren conscients que sense un nombrós exèrcit seria difícil d'aturar els aixecaments reialistes, tal i com manifestava el diputat granadí Soria: *“ahora vemos por experiencia que los facciosos de Cataluña no se exterminan, ni pueden exterminarse sin que haya una gran fuerza que los contenga, y una severidad en la observancia de los decretos dados con respecto al clero y a otros varios puntos”*. Aquest diputat afegia que fins ara a Catalunya els que havien fet front als facciosos eren les milícies locals *“con grave detrimento de las artes y de la agricultura”*, per això es mostrava partidari de fer la quinta:

*“Se dice que sufre el pueblo el mantenimiento de estas tropas. Y pregunto yo: ¿que será mejor, que se destruyan los pueblos por esas cuadrillas de facciosos y paguen doble de lo que pagarían, o que se levante un reemplazo hecho en forma, y se atienda por toda la Nación a su subsistencia? Yo entiendo que ha de ser menos malo el que se haga este aumento de tropas, y se les mantenga con igualdad de contribuciones, que no que lo haga una sola provincia, dando tal vez lugar a que se propaguen más las cuadrillas de facciosos.”*⁴⁶⁹

Les Corts decidiren també d'organitzar la Milícia Nacional activa (o mòbil) amb uns 12.000 homes en conjunt⁴⁷⁰.

Veiem en aquests primers anàlisis dels aixecaments reialistes com els liberals catalans concedeixen força importància a tres factors en l'enrolament a les files de la facció: la misèria, l'ajuda estrangera i el fanatisme. Unes opinions que coincidien plenament amb les del Cap polític de Barcelona que assenyalava com a causa de la rebel·lió reialista *“el fanatismo, la ignorancia y la miseria”*⁴⁷¹. El diputat català Salvato assenyalà que *“el principal motivo, y acaso el único que había producido los desacatos cometidos en Cataluña, era la falta de trabajo y ocupación a los robustos brazos de aquellos habitantes”*, per això demanava que es realitzessin obres públiques, entre elles la del camí de Reus a Salou⁴⁷². En el mateix sentit es manifestà Surrà assenyalant que

⁴⁶⁷ DSC, 1822, t.III, pàg.1.695, sessió 121 de 3 de juny.

⁴⁶⁸ DSC, 1822, t.III, pàg.1.740, sessió 121 de 3 de juny.

⁴⁶⁹ DSC, 1822, t.III, pàg.1.819-1.820, sessió 131 de 10 de juny.

⁴⁷⁰ DSC, 1822, t.III, pàg.1.865, sessió 134 de 12 de juny.

⁴⁷¹ Ban amb data de 16 de juny de 1822 (Diario de Barcelona, núm.170, de 17 de juny de 1822, pàg.1.601-1.602).

⁴⁷² DSC, 1822, t.III, pàg.1.648, sessió 118 d'1 de juny. La Diputació de Barcelona també proposà a les Corts *“arbitrios para facilitar trabajo a los jornaleros”* (DSC, 1822, t.III, pàg.1.740, sessió 126 de 7 de juny).

“una de las causas principales de los disturbios de Cataluña es el contrabando. Dicen que no pueden contener a los facciosos, ni los contendrán fácilmente; y ¿por qué? Porque no encuentran trabajo, ni tienen en que ocuparse”⁴⁷³. El fanatisme religiós, impulsat “por los curas y por los frailes” segons el diputat Saenz de Buruaga, rector de Calera (Toledo)⁴⁷⁴, donaria cobertura ideològica a una acció molt més materialista com la de guanyar-se la vida enrolant-se a les files reialistes per les quals, en els primers moments arribaven a cobrar, segons el mateix diputat, “diariamente 8 reales”, possibles de pagar en els primers moments de la revolta quan els ajuts econòmics dels reialistes exiliats arribaven sense dificultats a Catalunya. L’ajut de França és un retret constant en el debat a les Corts sobre els aixecaments reialistes a Catalunya i ho deia clarament el diputat Canga Argüelles: “Todos observamos que estas facciones se están alimentando en la raya de Francia.”⁴⁷⁵ Tot i així, cal recordar que no totes les partides reialistes catalanes actuaven a la ratlla de França com ho feia la de “Misses”, i n’és una bona mostra la partida de Joan Romagosa formada a partir del suport econòmic dels reialistes de l’interior de Catalunya o la de Roman Chambó a les terres de l’Ebre.

Altres aspectes són destacats pels diputats a l’hora d’analitzar les causes de l’increment de la força dels reialistes, i així tant el mateix Septien, com el diputat valencià Navarro Tejeiro, acusaran a les autoritats governatives de que la repressió dels liberals exaltats, com demostraven els fets de finals de febrer a Barcelona quan es desarmà la Milícia més radical i s’empresonà al coronel Josep Costa, donaven ales als contrarevolucionaris:

*“Las causas son bien conocidas por todos: la principal es que se trata de contener la revolución por un medio nada regular; se trata de sofocarla atacando a los que están más interesados en llevarla a cabo; se trata de aniquilar a los patriotas. [...] No olvidemos en que provincia y desde que momento ha empezado a tomar cuerpo esta facción de los enemigos del sistema: desde el mismo [momento] que se ha cerrado la boca a los patriotas y se ha empezado a atacar a estos.”*⁴⁷⁶

La Diputació de Tarragona s’adreçà a les Corts a començaments de novembre

⁴⁷³ DSC, 1822, t.III, pàg.1.758, sessió 127 de 7 de juny.

⁴⁷⁴ DSC, 1822, t.II, pàg.1.397, sessió 97 de 17 de maig. En un altre moment de la sessió (pàg.1.398) el diputat Canga Argüelles expressà la mateixa opinió sobre el destacat paper del clergat en els aixecaments reialistes.

⁴⁷⁵ DSC, 1822, t.II, pàg.1.398, sessió 97 de 17 de maig. De la mateixa opinió era el diputat català Salvato: “las maquinaciones que estallan en nuestro territorio tienen su origen, o a lo menos una relación, fuera de él” (DSC, 1822, t.II, pàg.1.407, sessió de 98 de 18 de maig). El debat va ser seguir amb interès a Catalunya i la premsa barcelonina n’acostumava a publicar extractes, vegeu per exemple el de la sessió del 19 de maig al *Diario de Barcelona*, núm.144, de 24 de maig de 1822, pàg.1.374-1.377

⁴⁷⁶ DSC, 1822, t.II, pàg.1.399, sessió 97 de 17 de maig.

plantejant el que entenien per causes dels aixecaments que havien afectat de forma important aquesta província, darrera dels quals hi havia un pla contrarevolucionari:

“Sabido es, Señor, que la sublevación general de la antigua Cataluña, no ha nacido del aborrecimiento de sus habitantes al sistema constitucional, sino de los entes desnaturalizados que han logrado de hacerle aborrecible, presentando nuestro pacto social a la credulidad e ignorancia de sus moradores, como un monstruo sanguinario, y destructor de la mismas Religión que la Constitución garantiza al pueblo español en su artículo 12. Sabido es también que en esta provincia y en las restantes de Cataluña ha habido emisarios, hijos de la [?] para llevar al cabo sus depravados intentos, todos a una han partido de un centro en donde han recibido sus planes e instrucciones para hacer desaparecer las libertades de la nación española. [...]. La facción volverá a renacer sino se corta la cabeza a la ponzoñosa hidra que asida fuertemente al centro del suelo Español, lanza sus venenos a todas partes, no solo para mantenerla facción en las provincias desoladas por los facciosos, sino para estenderla a las que han estado hasta ahora esentas del contagio.”⁴⁷⁷

I el mateix va fer a mitjan mes d'abril un soldat de Girona, analitzant les causes de l'enrolament a la partida de Misses en aquella zona. Per aquest soldat les causes de l'enrolament a la partida de Misses eren la inactivitat i incompetència de les autoritats provincials catalanes i la pujada del preu del blat que feia molt difícil la subsistència dels sectors més pobres de la societat:

“El interés General, digo personal anteponiéndolo al general, dan aumento a esta partida o cuerpo llamado Misas que nos tiene en continua alarma, la privación de la entrada de trigo que está ya a 22 pecetas la quartera, hace a muchos infelices tomar la determinación de reunirse a Misas sin otro objeto que el de comer, los Amos de los Cortijos despiden a sus criados, los Propietarios sus mozos, últimamente muchos pobres trabajan toda la semana su familia i al fin de ella no han ganado para comprar una quartera de trigo ¿su destino, cual es? con Misas, ¿Y porqué todo este desorden? por no poder comprar el trigo a un precio regular, por no gozar el comercio de garantía y por no tener en que ocuparse la Marina, y esto todo resulta en beneficios de los enemigos de nuestro sabio sistema ¿Pero se sigue?, diré que no y lo probaría de muchos modos por la evidencia no necesita pruebas ¿que castigo se les ha dado a los que han faltado a la Constitución o han atropellado algún artículo? formarle causa ¿y sus resultados? nada, nada, ¡pues estamos bien!”⁴⁷⁸

El debat continuà a les Corts amb la presentació del dictamen de la Comissió encarregada d'examinar l'estat polític del regne i de proposar mesures per a millorar-lo⁴⁷⁹. El debat sobre les propostes de la Comissió plantejaren enfrontaments entre aquells diputats partidaris d'aprovar de forma urgent mesures extraordinàries (la majoria dels diputats catalans, especialment Adan i Salvato), i aquells altres partidaris de donar confiança al govern i de seguir els tràmits parlamentaris normals (i llargs) per

⁴⁷⁷ “La Diputación Provincial de Tarragona a las Cortes”; Tarragona, 3 de novembre de 1822. La Diputació finalitzava la seva exposició demanant l'agilització de les causes contra els conspiradors i aplicar “la cuchilla de la ley contra la cabeza de tantos criminales”.

⁴⁷⁸ ACD, PRFV, t.53, fol.1.038-1.039.

⁴⁷⁹ Tot i que el document porta data de 3 de juny de 1822, i que aquest dia s'entrà a les Corts, la discussió s'inicià el dia 15 de juny (DSC, 1822, t.III, pàg.1.693, sessió 121 de 3 de juny, i pàg.1.925-1.932, sessió 140 de 15 de juny).

aprovar qualsevol mesura (com el diputat Romero o el ministre d'Hisenda)⁴⁸⁰.

La Comissió analitzava d'aquesta manera els aixecaments reialistes a Catalunya:

*“Los enemigos ocultos del sistema, entre los cuales se encuentran algunos individuos del clero secular y regular, bien conocidos por su conducta y modo de pensar, aprovechándose de la miseria que se experimenta en dichas provincias por un efecto de la continua sequía y otra reunión de circunstancias accidentales, han conseguido extraviar a muchos hombres que, o bien por su ignorancia y fanatismo, o tal vez por ser de una clase corrompida y criminal, han empuñado las armas contra la Patria, y levantado el grito de rebelión, procurando dar un aspecto supersticioso a tan infames tentativas. Se hallan al frente de estas miserables gavillas ex-monjes y otras personas que su profesión deberían solo predicar la unión y el orden, y aun se han hecho servir revelaciones y comunicaciones supuestas con la Divinidad para fomentar el germen de la insurrección.”*⁴⁸¹

És a dir, segons la Comissió, i aquesta era l'opinió majoritària dels diputats catalans, els aixecaments reialistes haurien tingut un cert èxit per l'agitació del clergat que aconseguiria de mobilitzar alguns sectors “ignorants” o “fanàtics” del poble, i per altra banda enrolar lladres i gent de mal viure. La Comissió donava per descomptat que el govern:

*“Procurará poner al frente de las tropas destinadas a la persecución de los facciosos en el sétimo distrito militar un general que además de su firmeza, valor y demás virtudes militares, lleve en pos de si el prestigio de la opinión pública [...], y en que continuará librando caudales como lo ha hecho recientemente, para el socorro y la ocupación de los brazos indigentes de la benemérita y laboriosa Catalunya.”*⁴⁸²

La Comissió proposava a les Corts de prendre “*medidas radicales y prontas para cortar de una vez tamaños males*”. Concretament plantejava de fer una llei que declarés l'estat d'excepció i que es derogués l'indult proclamat a la llei de 17 d'abril d'aquest mateix any 1822, ja que “*con el indulto que promete da lugar a que el faccioso se pongan en estado de delinquir, haga la tentativa, y si le sale mal, se acoja a él, y si bien continúe con la entera confianza de que siempre que el suceso no corresponda a sus siniestras intenciones, por una y un millón de veces podrá recurrir al indulto y ser comprendido en él.*”⁴⁸³ Eren unes propostes conseqüents amb la seva valoració de la insurrecció reialista i la urgència d'actuació: “*partiendo del principio de que debe destruirse absolutamente toda esperanza de impunidad para los que han hecho armas contra la Nación*”. Es proposava d'actuar sense tenir en compte les formalitats processals

⁴⁸⁰ DSC, 1822, t.II, pàg.1.407-1.409, sessió 98 de 18 de maig.

⁴⁸¹ DSC, 1822, t.II, pàg.1.471, sessió 104 de 22 de maig.

⁴⁸² DSC, 1822, t.II, pàg.1.471, sessió 104 de 22 de maig. Ja a amb data de 21 d'octubre de 1820, el Cap polític de Catalunya s'havia dirigit als ajuntaments catalans demanant-los que “*promuevan todas las obras públicas que consideren útiles a sus territorios respectivos, proporcionando con esto ocupación y trabajo a los jornaleros*” (AHCM, lligall 60).

contemplades a la Constitució amb aquells “facciosos” agafats “in fraganti” com diu textualment la Comissió, “*serán tratados como traidores y rebeldes, y pasados por las armas en el acto mismo de su aprehensión*”; aquells que s’entreguessin dins d’un termini de 48 hores serien jutjats i destinats dos anys “*a las obras y trabajos públicos*”; els pobles que donessin un nombre important d’homes als reialistes “*será considerado en estado de sitio y sujeto a las leyes de la guerra*”; aquells que col·laboressin amb els reialistes, encara que no prenguessin les armes “*sufrirán también la pena de muerte, sin otro recurso*”; finalment es proposava la supressió dels monestirs de Poblet i Escornalbou “*en que han tenido su principal foco las sediciones de Cataluña.*”⁴⁸⁴ Aquestes propostes de la Comissió no foren acceptades pel ple de les Corts que retornà el projecte de llei a la Comissió perquè n’elaborés un altre, perquè consideraven que era, en paraules d’Alcalá Galiano “*una arma de dos filos, que así como podía emplearse contra los facciosos, tal vez pudiera convertirse contra los mejores patriotas.*”⁴⁸⁵

A mitjan mes de juny el govern presentava a les Corts un avantprojecte de decret per tal de prohibir la venda de plom i pólvora a les províncies catalanes, aragoneses, basques i a Navarra, el que ens dóna una radiografia de les zones de la península on eren més importants les partides reialistes⁴⁸⁶.

⁴⁸³ Defensa de la proposta de la Comissió feta pel diputat Soria (DSC, 1822, t.II, pàg.1.408, sessió 98 de 18 de maig).

⁴⁸⁴ El text de la proposta al DSC, 1822, t.II, pàg.1.472, sessió 104 de 22 de maig.

⁴⁸⁵ DSC, 1822, t.II, pàg.1.472, sessió 104 de 22 de maig.

⁴⁸⁶ DSC, 1822, t.III, pàg.1.944-1.945, sessió 141 de 16 de juny.

VII.4 LES PRIMERES RESPOSTES LIBERALS

Com hem vist en el relat dels primers aixecaments, i en el posterior debat a les Corts, tot fa pensar que els aixecaments reialistes del mes de maig agafaren per sorpresa les autoritats centrals i provincials, malgrat els avisos de les milícies i de les autoritats locals. Les autoritats locals semblaven molt més conscients del perill, i així ho manifestava el batlle d'Igualada: *“esta milicia voluntaria se halla sin municiones, y éste Ayuntamiento sin caudal alguno, para socorrer a los que marchen a batir y aniquilar aquella canalla.”*⁴⁸⁷ En tenim una mostra en la resposta del Cap Polític de Barcelona als milicians de Sitges que s'oferiren per a perseguir els reialistes, dient que *“había ya desaparecido la gavilla de facciosos”*, i això ho deia la vigília de que les tropes liberals fossin clarament derrotades per Romagosa a Bonastre⁴⁸⁸. Malgrat tot, a mitjan mes de maig el Secretari de Governació es dirigí als Caps polítics de Lleida, Barcelona i Tarragona dient-los que procuressin *“ponerse en comunicación y obrar de acuerdo con los de las demás provincias de la antigua Cataluña para el exterminio de los rebeldes, sin dejarles un momento de descanso, ni perdonar cualquiera medida por extraordinaria que sea para conseguirlo.”*⁴⁸⁹

Gorostiza ha criticat durament aquesta indiferència de les autoritats polítiques i militars provincials davant els primers aixecaments, mentre *“las facciones se multiplicaban y la campana homicida sonaba casi a la vez en la mayor parte de los Pueblos de la montaña de Cataluña”*, i *“los milicianos locales acudian al llamamiento de la patria y se presentaban valientes al peligro: aislados y entregados a sus propias fuerzas.”*⁴⁹⁰ I quan les autoritats provincials decidiren d'intervenir ho feren *“sin plan alguno, sin combinación en los movimientos de las columnas movibles, sin objeto determinado cada uno obró aisladamente y cada Gefe tuvo que abrazar un sistema peculiar a su posición particular, ya de ofensa, ya de defensa”*⁴⁹¹. Gorostiza criticava especialment al general Porras, comandant militar de

⁴⁸⁷ Carta del batlle d'Igualada al Cap Polític, amb data de 5 de maig de 1822, reproduïda al Diario de Barcelona, núm.127, de 7 de maig de 1822.

⁴⁸⁸ Carta del Cap Polític de Barcelona al cap de la Milícia de Sitges amb data de 4 de maig de 1822 (AHS, “Defensa. Cossos militars-correspondència”, document final amb data de 8 de maig de 1822). Vegeu-ne més exemples referits als Penedès a ARNABAT: Liberals..., pàg.147.

⁴⁸⁹ Carta del Secretari d'Estat als Caps polítics de Barcelona, Girona i Tarragona amb data d'11 de maig de 1822 (ACD, lligall 32, expedient 191).

⁴⁹⁰ GOROSTIZA: Cataluña..., pàg.36.

⁴⁹¹ GOROSTIZA: Cataluña..., pàg.37.

Catalunya, mentre reconeixia la lluita de Torrijos i Albornoze que sovint desobeïren les ordres del primer i d'aquesta manera aconseguiren de fer front als reialistes.

El mateix govern es feia ressò d'aquests fets quan assenyalava l'evolució de la revolta reialista a Catalunya "*en la misma Cataluña cundía al mismo tiempo [març de 1822] con rapidez la insurrección contra el gobierno constitucional que empezó en el Ampurdán*", i afegia que el mes d'abril l'activitat de les partides reialistes era especialment important a la província de Girona, i posteriorment, el mes de maig els aixecaments reialistes s'estenien per les províncies de Tarragona i Lleida, i de retruc a la de Barcelona⁴⁹². El govern justificà la seva actuació durant la primavera i l'estiu de 1822 per aturar aquests aixecaments amb mesures de caràcter polític (control sobre els ajuntaments i els eclesiàstics), social i econòmic (recursos per a obres públiques), i militar (cooperació entre la Milícia i l'exèrcit i repressió dels dirigents reialistes), per tal d'intentar "*atajar este mal en su origen*". Unes mesures, però, que no aconseguiren els resultats esperats, si tenim en compte que els aixecaments reialistes s'escamparen arreu del país fins esdevenir el juliol de 1822 en una veritable guerra civil⁴⁹³.

El cert era, però, que els aixecaments i la mobilització reialista s'estenien arreu de Catalunya com una taca d'oli (vegeu el mapa VII.1)⁴⁹⁴. Una extensió de la qual no se'n feren ressò, per ignorància o per mala fe les autoritats, com assenyalava Galli: "*Bien fuese efecto de la repugnancia que siente uno en confesar que está en peligro, o bien no hubiesen dado las autoridades de Cataluña la debida importancia a las facciones, ello es indudable que los partes oficiales que llegaban a Madrid eran de naturaleza tal, que no daban exacta idea de la guerra civil*"⁴⁹⁵. El Cap polític de Barcelona, en canvi, en la inauguració de les sessions de la Diputació reconeixia "*La crítica situación en que esta [provincia] se hallaba con motivo de las partidas de facciosos levantadas en las de Tarragona, Lérida y Gerona, que en algunos pueblos de esta misma, a cuyo frente*

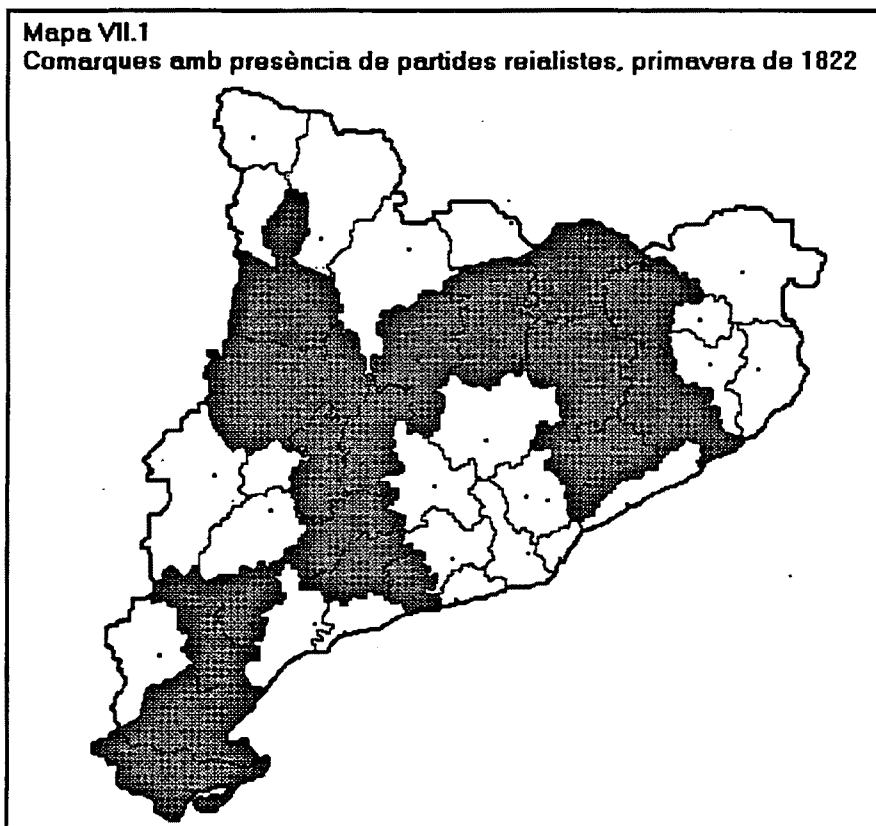
⁴⁹² Informació del Secretari de Governació a les Corts en la sessió de 12 de novembre de 1822, dins Informe de la Comisión especial sobre los resultados que dan los documentos mandados pasar a ella, especialmente sobre las ocurrencias de los días primeros de julio últimos [1822], Madrid, Impremta de D. Tomás Alban y Compañía, 1823 (ACD-PRFVII, vol.59, fol.122-210, vegeu també una còpia manuscrita dels informes dels Secretaris de Governació i Gràcia i Justícia a l'ACD, lligall 39, expedient 72). Reproduït parcialment a l'Annex VII.9.

⁴⁹³ Vegeu "*Medidas tomadas contra los facciosos desde 1º de Marzo hasta 12 de Julio de 1822*" (ACD, lligall 32, expedient 191).

⁴⁹⁴ Vegeu la carta del cònsol francès a Barcelona amb data de 29 de maig de 1822 (AMAE, "Correspondance commerciale. Barcelone", t.25, fol.57-58).

⁴⁹⁵ GALLI: Memorias..., pàg.29.

*estaba, había ya aparecido síntomas de insurrección*⁴⁹⁶.

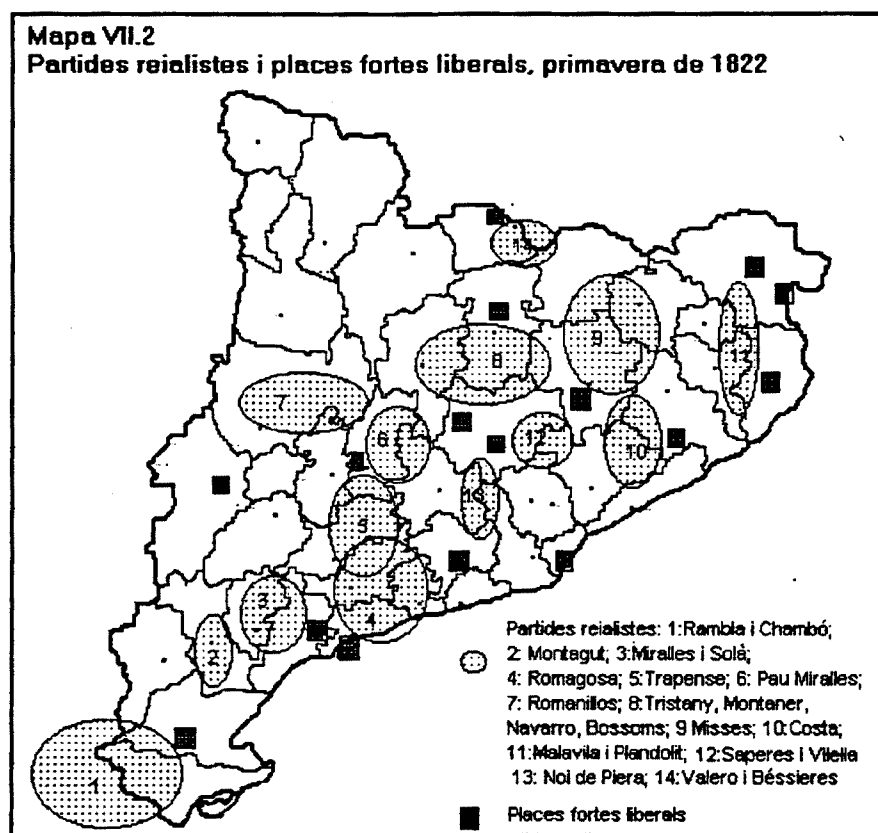

A finals de maig, hi havia partides reialistes més o menys nombroses al Baix Ebre i Montsià encapçalades per Rambla i Chambó amb uns 300 homes; a la Ribera d'Ebre la de Montagut amb uns 300 homes; al Priorat la que encapçalaven Josep Miralles i Josep Solà amb uns 500 homes; a la Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà la que dirigia Pau Miralles amb uns 500 homes i la que comandava el Trapense amb uns 700 homes; al Camp de Tarragona, el Penedès i l'Anoia hi havia la partida de Joan Romagosa amb uns 800 homes i la del "Noi de Piera" amb uns 300 homes; al Solsonès, el Bages i el Berguedà les partides de Benet Tristany, Josep Montaner, Marià Navarro i Jep dels Estanys amb uns 500 homes; a les terres de Ponent la de Romanillos amb 500 homes; a la Cerdanya Bèssieres i Valero amb 400 homes; al Ripollès, l'Osona i la Garrotxa la de Misses amb 700 homes; a l'Empordà, el Gironès i la Selva, les de Mossèn Anton, Malavila i Plandolit amb uns 800 homes; i al Vallès les de Saperes i Vilella amb uns 400

⁴⁹⁶

Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 15 de maig de 1822.

homes (vegeu el mapa VII.2)⁴⁹⁷. En total més de sis mil homes, més o menys organitzats a les files reialistes en el moment de màxima expansió dels aixecaments el mes de maig, tot i que es reduïren de forma important a mesura que rebien les primeres derrotes serioses a partir de la segona quinzena.

No és gens estrany que en aquesta situació, sobretot des dels punts més afectats com Vic, es demanés més energia al govern per combatre la insurrecció:

“Los disturbios de esta provincia tienen raíces muy hondas, no olviden que están ramificados en diferentes sentidos y si la confianza vana nos pierde, veremos con horror que muchas personas que se llaman decididas por la gran causa se hallan complicadas [...]. Se necesitan leyes enérgicas y vigorosas; que se decreten. No hay dinero para aumentar el ejército ¿que se haga un empréstito? [...], la facción servilística no se intimida aunque se le disperse, cuando la derrotan en un punto, se reúne en otra parte; muchas personas que por su carácter debían predicar la paz se acompañan por estos bandidos.”⁴⁹⁸

A finals de maig, la percepció de la situació de l'aixecament reialista des de les

⁴⁹⁷ Vegeu les notícies al respecte publicades a la Diana constitucional, política y mercantil, núm.27, 28 i 29, de 2, 4 i 7 de juny de 1822, pàg.1-2. També l'informe de Miguel de Haro al Comandant general, amb data d'1 de juny de 1822 (reproduït al Diario de Barcelona, núm.156, de 4 de juny de 1822, pàg.1.482-1.484. Un resum tot i que molt tendencios a BARDINA: Orígenes..., pàg.366-404. La visió de Pío BAROJA: Con la pluma..., pàg.351-357, resumida a l'Annex VII.15.

⁴⁹⁸ Carta des de Vic amb data de 30 de maig de 1822, publicada a la Diana constitucional, política y mercantil, núm.28, de 4 de juny de 1822, pàg.3.

files constitucionals era contradictòria, doncs si hem vist que per una banda s'insisteix en la seva extensió i propagació; per una altra banda anem trobant notícies sobre el progressiu desinflament de la facció, com en aquesta nota particular des de l'Anoia en la que Antoni Satorras manifestava que *“sembla que se van espargint los facciosos, però per la part del Bruch en han quedat alguns que ja són lladres y roban a qualsevol que vage ben vestit”*, i que:

*“La tranquilidad va restableciéndose con velocidad a beneficio de la actividad del Gobierno , de la eficacia de la tropa y milicia, y del desorden , cobardía y falta de combinación de los facciosos. Quedan sin embargo todavía algunas partidas en lo más montuoso y áspero de la Provincia, pero tienen encima fuerzas sobradas para exterminarlos y no dan cuidado”*⁴⁹⁹

En el mateix sentit s'expressava el Semi-Semanario Ilerdense donant una visió força optimista pels liberals de la situació a la província:

“Por todas partes se nos avisa quedar enteramente derrotadas y dispersadas las gavillas de facciosos, o mejor diremos de asesinos y bandidos, que estaban devastando los pueblos inmediatos a los Pirineos orientales y meridionales de Lladó, Darnius, San Lorenzo de Sarda[n]s y Puigcerdà, en cuyos tres primeros pueblos y comarca, han dejado los facciosos un sinnúmero de muertos, heridos, prisioneros, armas y municiones de boca y guerra; poniéndose en vergonzosa fuga los pocos que pudieron escaparse a las bayonetas de las intrépidas tropas que manda el Brigadier D. José Manso; habiendo tenido en 26 del pasado igual resultado la facción del cabecilla Besiers en las cercanías de Puigcerdá, dejando 52 muertos en el campo, muchos heridos prisioneros y armas que recogió la entusiasmada e infatigable división del acreditado y benemérito Brigadier Llobera, que sin para persigue al cabecilla y secuaces, y no se duda logrará el entero exterminio de tanto malvado, por haberseles ya acabado la guarida que antes tenían en Francia. [...]”

*Parece que los pueblos ya van desengañándose de los defensores de la Fe, y que estos no son más que unos ladrones y hombres inhumanos y que jamás han conocido la Religión que tanto han cacareado; pues en vista de los insultos, robos y asesinatos que han experimentado, ya tocan a somatén y corren todos en unión con la tropa al exterminio de los malévolos religionarios.”*⁵⁰⁰

Unes visions excessivament optimistes, o millor dir excessivament locals, si es té en compte el posterior desenvolupament de l'aixecament reialista, i que pot indicar dues coses: una confiança absoluta en la superioritat militar del Exèrcit i de la Milícia front les partides, o bé una desconeixença de la trama contrarevolucionària i del creixent descontentament antiliberal a Catalunya. En una carta del dia 30 de maig Antoni Satorras, assenyalava dos aspectes contradictoris, un podia afavorir els facciosos: la misèria que patia el país, i l'altre afavorir el sistema: el desengany dels pobles vers les tropelies que feien els facciosos⁵⁰¹.

En canvi, el Comandant militar de Catalunya, Ruiz de Porras, donava una visió

⁴⁹⁹ Cartes d'Antoni Satorras a Ramon Requesens de Cervera i Vidua de Zulueta de Cadis, amb data de 29 de maig de 1822 (CA-50 bis, fol.194-195).

⁵⁰⁰ Semi-Semanario Ilerdense, núm.8, de 2 de juny de 1822, pàg.4-5.

força diferent a finals de maig:

“Las facciones más numerosas han sido y son todavía en el S.O. del distrito [...]. Batidas las facciones de Misas obligando a acogerse en Francia, y desecha la gavilla que capitaneava Mosen Anton Coll en el Monseny, nada se presentava más importante que caer sobre las numerosas gavillas que el lego Trapense, Romagosa, Miralles y otros habían reunido en las dichas dos provincias [Tarragona i Lleida], y aunque afortunadamente han sido batidas todas en los encuentros que han tenido con las tropas, no por eso dejan de subsistir, ni de practicar el grado o con violencia todo género de gestiones para acrecentarlas y llevar adelante su empresa, reuniéndoseles la gente más criminal y perversa de los distritos por donde transitan; de modo que subdivididos hasta los mismos dispersos en cuadrillas de 10 o 20, se introducen en los pequeños pueblos, [?] roban o ponen en contribución, amedrentan los pacíficos vecinos, y lo que es peor de todo, obstruyendo en las comunicaciones en términos que, por más que se gratifique, no se halla quién quiera llevar las órdenes y avisos que me conviene dar a las columnas, ni transitar por los pueblos que desde esta ciudad dirigen al Campo de Tarragona, habiendo acontecido que los que los llevan, o los tiran, o me los devuelven para no verse expuestos a ser víctimas de la ferocidad de los facciosos.”⁵⁰²

Davant d'aquesta situació, Ruiz de Porras sol·licità al Secretari de Guerra que li enviés *“tropa, dinero y armas en el mayor número posible”*, però sobretot que *“disponga absolutamente del todo de las tropas existentes en él [distrito], con total inhibición de las autoridades civiles y entera sujeción a sus órdenes de los comandantes militares de las provincias”*. Tot això amb l'objectiu de *“ocupar militarmente el país por el tiempo que fuera necesario, como único medio de tranquilizarlo, poder hacer la quinta, realizar a su tiempo la milicia activa y cobrar las contribuciones”*.

El marques de Miraflores coincidia en la seva anàlisi posterior de la contrarevolució:

“Los que se decian defensores del Altar y del Trono, se animaban por las instigaciones de los interesados en la contrarrevolución. Cataluña en Mayo y Junio presentaba ya el triste aspecto de una guerra civil, horrible y exterminadora; Alava y Vizcaya se infestaban también de partidas; en Galicia se habían visto bandas de 100, a 200 hombres que pronto fueron escarmentadas; en Navarra proclamas, como la firmada en Roncesvalles por la llamada Junta de aquel Reyno compuesta toda por Clérigos; y si bien los facciosos sufrían reveses evidentes en Aragón, en Tamarite, en la Rioja, en Logroño, en Cataluña y en mil puntos diferentes, en todos se presentaba el fenómeno militar, que las derrotas no debilitaban al enemigo, sino que se engrosaba a pesar de los triunfos de las tropas constitucionales, y que las maquinaciones aparecían más claras y más evidentes, a la par que el rigor de las Leyes, emanado de las Cortes, que parecía que debía refrenar la audacia de los conjurados, no producía ningún efecto. [...] batiéndose en Cataluña, en Navarra y en Aragón, Españoles con Españoles con inaudito encarnizamiento y con éxito diferente entre ambos partidos, ofrecía España el horrible espectáculo de una sangrienta guerra civil.”⁵⁰³

Els plans ultres per derrocar el liberalisme i l'acció de partides aïllades havia estat una constant des de l'inici del Trienni i, sobretot, a partir de la primavera de l'any 1821

⁵⁰¹ Carta a Fèlix Bastons de Palma amb data de 30 de maig de 1822, CA-50 bis, fol.195-196).

⁵⁰² Carta de Ruiz de Porras al Ministeri de Guerra, amb data de 27 de maig de 1822 (AHM, 2^a4^a, “GFVII”, carpeta 2). Reproduïda a l'Annex VII.10.

⁵⁰³ MIRAFLORES: Apuntes..., pàg.135-136.

(vegeu els capítols I i VI). El que era nou ara, i que donà al reialisme el caire de moviment antirevolucionari, i no exclusivament contrarevolucionari, fou que confluïren l'agitació absolutista i el descontentament d'importants sectors del món rural. Descontentament que arribava després de la inhibició inicial i la protesta legal, i que va ser capitalitzat pels sectors absolutistes. Ho va dir ja fa molts anys Jaume Torras:

“Confluan peligrosamente la frustración por las carencias del régimen, la irritación por sus exacciones tributarias y el desasosiego ante las adversidades coyunturales. El simultáneo infortunio de la Iglesia podía ser por sí mismo un motivo del descontento campesino; pero, sobre todo, significaba que la ideología y las instituciones que normalmente habían servido para mitigarlo empezaban entonces a actuar en sentido inverso. [...], al suministrarle una cómoda legitimidad en términos tradicionales, frustró la posibilidad de que condujera a la formulación de un programa verdaderamente subversivo.”⁵⁰⁴

També el corresponsal espanyol del The Times, assenyalava que:

“El 1821 la influència del despotisme era poc sentida a la península, i conseqüentment, els projectes antirevolucionaris manifestos eren en una proporció molt petita. Un pocs maliciosos fanàtics, o benets enganyats, eren els únics que s'atrevien a oposar-se al progrés del sistema i, en poc temps, la cooperació de les Corts va posar fi a aquests crims amb un càstig exemplar dels seus autors. Però al 1822, l'esperit de rebel·lió s'ha escampat fins un punt extraordinari, per mitjà de les suggerències insidioses de tota mena que s'han dit contra les felices institucions que Espanya gaudia gràcies a l'esforç dels seus fills.

La insurrecció va començar a la província de Navarra i Catalunya a mitjans d'abril passat. Al principi els insurgent eren més bandits que no pas enemics del sistema polític de la nació. El seu nombre, la seva condició i la seva conducta, no els feia diferents dels lladres comuns. El mes de maig les seves forces es van incrementar, i el seu nou propòsit comença a descobrir-se. Al juny la conspiració va esdevenir extraordinàriament gran. [...]. El mes d'agost el nombre d'insurgents continuava creixent.”⁵⁰⁵

Sense cap mena de dubte la política liberal començava a concretar-se i això feia que augmentessin els enemics de la Constitució, uns perquè els afectava les velles prerrogatives polítiques i socials, i d'altres perquè les seves condicions de vida, ja prou deteriorades per la crisi econòmica i l'epidèmia (vegeu el capítol IV), patiren directament les conseqüències d'una política econòmica que, com hem vist en el capítol III, no mirava els interessos de les classes populars (política tributària, desamortització, etc.). Els reialistes van saber aprofitar aquest descontentament, i mitjançant una propaganda que feia incidència en els aspectes més pràctics del nou sistema intentava desacreditar-lo davant les classes populars i aconseguir el seu suport per la lluita contrarevolucionària,

⁵⁰⁴ TORRAS: Liberalismo..., pàg.52, que posa com exemple els fets de Bràfim el març de 1822 (pàg.54-55), quan uns 25 veïns “*hombres de edad de 20 a 30 años, y la mayor parte casados y de oficio labradores*”, atacaven de nit les cases dels liberals i milicians, al·legant que estaven posseïts per lluitar contra els dimonis que eren els constitucionals. Més informació sobre aquests fets al “Expediente sobre ocurrencias en la villa de Bráfim con motivo de una enfermedad llamada demonomanía” a l'ADB, lligall 169.

⁵⁰⁵ The Times, de 18 d'octubre de 1822, pàg.3.

(com hem vist al capítol V).

La Diana constitucional de Reus es feia ressò de la situació del país, i incidia en destacar la importància que anava prenent la contrarevolució a Catalunya:

“El Trapense y Romagosa operan de concierto con Misas, Anton Coll y demás bandidos que atacaron la villa de Olot; el plan general de ataque que han formado de mancomún, es apoderarse de Solsona, Seu de Urgel y bajar después por Vich, Manresa, Igualada y llegar hasta el campo de Tarragona. Romagosa ha destinado algunas partidas hacia los contornos del campo de Tarragona con el doble objeto de juntar dinero y llamar la atención de las milicias que están en Reus, Vilasesca &c. Sabemos por conductos secretos que lo que les embaraza más su plan de operaciones, es el no tener un lugar fijo todavía o un punto céntrico para instalar un gobierno y conducir los heridos que tienen. En lo demás el sometén de los facciosos está perfectísimamente organizado en toda la lata montaña, porque el que manda el Jep dels estanys, teniente coronel retirado, se relevan los hombres de 4 a 5 días con el mejor orden satisfaciendo el prest los curas y los alcaldes: a los pueblos se les ha fijado el número de hombres que han de contribuir, cumpliendo esto con la mayor exactitud. Los revoltosos que hoy día tienen circundada la ciudad de Solsona, cuentan que suben a 5.000 hombres, y que esta nube de tantos serviles ilusos se va engrosando y haciéndose más espesa diariamente por la mucha gente que se agolpa de todos los pueblos situados en la larga extensión de aquellas montañas. Nuestro gobierno parece que únicamente se preocupa en la persona del Coronel Costa y en las de los que aman tiernamente a este virtuosos y escaltado patriota que tantas pruebas ha dado de un adhesión invariable”⁵⁰⁶.

No són estranyes doncs les queixes dels constitucionals vers les autoritats:

“Sin temor de que nadie pueda desmentirnos podemos decir que el espíritu público de esta provincia está en una crisis tan lastimosa, que si el gobierno no se apresura a levantar un coto a los infinitos males que lo amortiguan nos tememos que acabaremos con las libertades patrias y con la constitución [...]. Preveemos una nueva Vendée que pugnará con un entusiasmo inaudito contra el gran pacto que juramos”.

Unes queixes que es repetien sovint arreu:

“Si el gobierno superior no se da prisa sabemos que se levantarán otras y otras, y si hasta ahora no lo han hecho no es por falta de deseos, sino porque no tienen armas y un cabecilla que los mande. Muchos puntos de esta provincia están tocados de la electricidad revolucionaria, forman proyectos de devastación, y tienen miras y esperanzas de que l gobierno no ha puesto la atención debida.”⁵⁰⁷

Finalment, Martignac destacava que a Catalunya era l'únic lloc on veritablement havia quallat la revolta reialista:

“Mais c'est en Catalogne qu'existait le véritable foyer de l'insurrection, le centre de la scission armée. Là se trouvait un corps nombreux qui avait pris le nom révééré d'armée de la foi, qui se régularisait, qui combattait en ligne de bataille sous les ordres de Miralles, de Romagosa et du Trapposte, et qui commençait a s'enrichir d'un matériel considérable. Il ne lui fallait pour se rendre formidable qu'un succès marqué qui lui donnât de la confiance et un point d'appui, une place forte qui assurât ses opérations. Ce double avantage, elle l'obtint. La Seu d'Urgel, point important de la frontière, fut attaqué par Romagosa et ses compagnons à la tête de 5.000 homes. [...]. La conquête de la Seu d'Urgel fut pour l'Espagne un événement grave et qui devait avoir une sérieuse influence; elle donnait à l'insurrection un centre d'opérations et une consistance nouvelle qui changeait sa situation.

⁵⁰⁶ Informe datat a Barcelona el 20 de juny i publicat a la Diana constitucional, política i mercantil, núm.36, de 23 de juny de 1822, pàg.2-3.

⁵⁰⁷ Diana constitucional, política y mercantil, núm.38, de 28 de juny de 1822, pàg.2-3.

[...]. Là, les soldats de la foi, sous le commandement supérieur du baron d'Eroles, avaient pris de grands avantages et présentaient une force imposante. Une quantité d'officiers suffisante pour les cadres d'une grande armée étaient arrivés à la Seu d'Urgel. Des armes, des habits y étaient distribués; un parc d'artillerie considérable y était formé. Au 15 juillet, vingt mille hommes étaient régulièrement inscrits sur les contrôles, et on ne comptait pas moins de quatre cents cinquante villes ou villages qui avaient détruit les emblèmes de la constitution et reconnu l'autorité royale dans toute sa plénitude.”⁵⁰⁸

Tres fets contribuïren decisivament a l'èxit de la rebel·lió a Catalunya, segons Gorostiza: la propaganda del clergat que “*circuló con rapidez y obró sin oposición en los corazones de aquellos ignorantes, acostumbrados desde que nacieron a no ver con otros ojos que con los de su párroco*”; l'actuació de les dones: “*cada mujer era un moderno apóstol en favor del servilismo, y su influencia (mayor en Cataluña que en parte alguna) armó más brazos que la predicación y la miseria*”⁵⁰⁹; i el fet que Catalunya estigués “*enteramente desguarnecida, sus plazas fuertes desmanteladas, sus almacenes exhaustos, su milicia mal armada y peor municionada, sus comunicaciones con Francia descuidadas y libres*”⁵¹⁰. Com hem anat veient a les pàgines precedents, l'èxit dels aixecaments reialistes la primavera de 1882 es deu en bona part a l'actuació dels dirigents contrarevolucionaris dins el territori francès que va permetre la unió de dirigents amb recursos econòmics i influència política com Mataflorida amb dirigents amb connexions importants dins de Catalunya com Malavila i Caralt. Una connexió que va permetre encendre la flama de la facció al nord de Catalunya. Però a la resta de Catalunya, a les terres de Ponent, a les comarques meridionals, i a la Catalunya central, fou molt més important l'actuació dels caps de partida, la posició de determinats sectors de les classes benestants locals que controlaven alguns ajuntaments, la implicació del clergat, i la capacitat de mobilitzar el sometent.

El nexa d'unió entre els sectors absolutistes i el descontentament pagès, afavorit per la seva oposició a la praxis liberal, l'establiren els caps de partida (Romagosa,

⁵⁰⁸ MARTIGNAC: *Essai...*, pàg.396-455 (pàg.414-415 i 444 per la cita). COMELLAS: *Los realistas...*, pàg.49-120, parla de 122 aixecaments reialistes (14 el 1820, 35 el 1821, 54 el 1822 i 19 el 1823) “*las mayores cifras se dan en zonas tradicionalmente forales (Cataluña, Navarra, Vascongadas, y el mismo Aragón), seguidas de cerca por Galicia y las dos Castillas. Pero el movimiento es general, y su repartición más constante de lo que en principio podría suponerse*” (pàg.57). Pel País Valencià vegeu ARDIT: *Revolución...*, pàg.279-283.

⁵⁰⁹ Una observació que hem trobat molt poc reflectida en els estudis sobre la contrarevolució i que va tenir gran importància en la definició d'opcions, tal i com assenyala pel País Basc RUBIO: *Revolución...*, pàg.22-23, i per França VOVELLE: *La mentalidad...*, pàg.186-192.

⁵¹⁰ GOROSTIZA: *Cataluña...*, pàg.30-31.

Miralles⁵¹¹, Caralt⁵¹², Tomàs Costa, Antoni Coll, Marià Vilella⁵¹³, Badals, Romà Chambó), el clergat secular i sectors de la pagesia benestant que mantenien un control important a les comunitats rurals⁵¹⁴. Segons el cònsol francès a Barcelona els caps de les partides reialistes eren “*quelques officiers retirés, des petits propriétaires u quelques Ecclesiàstiques*”⁵¹⁵. La clau estava, com assenyalava el cap reialista basc Fernando de Zabala en “*gozar de prestigio en el pueblo*”, ja que això permetia obtenir protecció i seguretat, ahora que aliments, vestits, armes i gent. El seu biògraf escriu:

*“Como la experiencia habia demostrado a Zabala que se desperdicia tiempo y recursos al principiar una campaña con tropas bisoñas o paisanos armados a quienes desde el primer dia no puede imponerse penas militares, y que el Pueblo es de absoluta necesidad sea amigo del que deba representar como Gefe en el Teatro de la Guerra, y este para gozar de tal titulo debe dar pruebas de ser su protector y defensor; creyó Zabala conveniente establecer un Gobierno gubernativo que administrase los intereses de las Provincias, y que las tropas de las tres obrasen en combinación, esto es, bajo una Junta y Comandante General en Jefe.”*⁵¹⁶

El cert és que les partides, que havien crescut de forma extraordinària després de l'empenta inicial i dels primers èxits aconseguits, començaren a reduir-se a partir de les primeres derrotes serioses a mans dels constitucionals i de l'allargament del que s'havia plantejat com un aixecament temporal per part de molts dels incorporats a les files reialistes. Sembla que, cap a finals de maig, més de la meitat dels enrolats al Penedès, Segarra i Camp de Tarragona tornaren a les seves cases, per diferents motius (feines agrícoles, lligams familiars, por de la repressió o de la guerra, etc.)⁵¹⁷. Aquests eren els que formaven el coixí que, esporàdicament donava suport, amb les armes si calia, a les partides reialistes, però que difícilment s'hi incorporaven d'una forma permanent. Podem

⁵¹¹ Una nota biogràfica a l'Apèndix 1. Vegeu José RIUS: Elogio fúnebre del coronel don Pablo Miralles, Cervera, 1827 i José Mª RAZQUIN: Los Miralles, guerrilleros realistas y del carlismo, Lleida, 1977.

⁵¹² Domènec de Caralt ha estat biografiat per Antonio MARTI COLL: Domingo de Caralt, Mataró, 1977.

⁵¹³ Vegeu l'expedient personal de Marià Vilella a l'AGM-S, D1^aS1^a, lligall 2611. També la nota biogràfica de l'Apèndix 1.

⁵¹⁴ Vegeu TORRAS: Liberalismo..., pàg.56-65. Sobre el paper de sectors de la pagesia benestant en els aixecaments reialistes poden veure's els estudis de TERRADAS: El Cavaller..., pàg.305-397 i El món...; MILLÁN: “Per una història...”, pàg.29-54; i LLADONOSA: Carlins..., pàg.304-320.

⁵¹⁵ Vegeu la carta del cònsol francès a Barcelona amb data de 29 de maig de 1822 (AMAE, “Correspondance commerciale. Barcelone”, t.25, fol.57-58).

⁵¹⁶ ZABALA: Cuaderno..., s/n.

⁵¹⁷ Per exemple, onze veïns de Collbató que es presentaren a Martorell, amb vuit fusells i 2 carrabines, la majoria d'ells rabassers i jornalers (part del coronel Josep Taberner a Ruiz de Porras, amb data de 27 de maig de 1822 a l'AHM, 2on.-4^a, “GFVII”, carpeta 2). Els que s'acolliren a l'indult eren: Francesc Bacarisas, Josep Bacarisas, Joan Elias, Jaume Baya, Albert Baya, Antoni Baya, Josep Boldrú, Francesc Jurba, Josep Jurba, Joan Rios i Josep Jorba. D'aquests, tres, tornaven a estar a les partides reialistes l'estiu de 1822: Jaume Abeyà, Albert Abeyà i Josep Bacarisas, a més de Miquel Galceran i Jaume Matalonga (ADB, lligall 39, “Cuaderno...”).

exemplificar el que diem amb la partida de Joan Romagosa que havia arribat al miler d'homes dels quals, després de la pèrdua de Cervera, en restaven uns quatre-cents en actiu al Penedès⁵¹⁸, tal i com ens confirmen fonts liberals: *“en los pueblos de la parte de la montaña de estas inmediaciones rodean unos 200 facciosos que quieren tomar el indulto y nunca acaban de resolverse y el motivo es, según se dice, porque no pueden avenirse en que se les tome el nombre”*⁵¹⁹, com reialistes: *“Ce dispersàrem 4 cens parquè no voliam anar allà hon lo Romagosa volia y cen anàrem a casa caminant tota la nit”*⁵²⁰. Cal considerar la importància i el gruix d'aquestes partides, a diferència del que succeïa en les comarques més meridionals, tal i com assenyalava Antoni Satorras: *“las partidas de facciosos que se han alsat o comparegut en estos països no estan tan reduïdas com las de eixa terra [Priorat]”*⁵²¹.

De fet, la presència d'una important tropa de l'exèrcit i la mobilització cada cop més important de les Milícies Mòbils a les viles més importants de Catalunya, que junts podien sumar prop de deu mil homes el mes de maig, i les derrotes que anaren infringint als reialistes a finals de maig, obligà aquests a retirar-se cap a les muntanyes, fins al punt que molts prometeren *“que asegurándoles el perdón, dejándoles restituirse a sus casas, entregarían las armas y tomarían el indulto”*⁵²². Els milicians i la tropa pocs cops s'aventuraven a penetrar a les zones boscoses que servien de reraguarda a les partides reialistes, i quan ho feien era amb operacions llampec de càstig contra les poblacions que donaven suport als reialistes, com per exemple la crema d'alguns edificis de la Bisbal del Penedès (Baix Penedès), el dia 28 de maig, després de batre Romagosa⁵²³, o la

⁵¹⁸ Diario de Barcelona, núm.146 i 148 de 26 i 27 de maig de 1822. Segons informava el tinent retirat i oficial de la Milícia voluntària del Vendrell, Joan Soler, que havia aconseguit escapolir-se dels facciosos a la Juncosa on el tenien pres, molts reialistes havien tornat a casa seva i que Romagosa i la seva *“gavilla”* havien anat a Santes Creus i Santa Coloma per ajuntar-se amb altres partides, però que, malgrat això, *“estos pueblos de la montaña están tan encaprichados en el servilismo que no hay de quien poderse fiar”* (Diario de Barcelona, núm.136 de 16 de maig de 1822). Vegeu també Diana constitucional, política y mercantil, núm.27 i 28, de 2 i 4 de juny de 1822, pàg.2.

⁵¹⁹ Diario de Barcelona, núm.142 i 147 de 22 i 27 de maig de 1822 i El Eco de Colom, núm.9 de 23 de juny de 1822.

⁵²⁰ La llibreta..., pàg.72.

⁵²¹ Carta a Josep Esteve de Falset amb data de 27 de maig de 1822 (CA-50 bis, fol.187).

⁵²² Diario de Barcelona, núm. 145, 146 i 147 de 25, 26 i 27 de maig de 1822. El cap de les milícies mòbils de la província de Tarragona era Antoni Bages (ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 19 de febrer de 1823 a l'AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁵²³ Sobre l'actuació d'aquesta partida a finals de maig vegeu el Diario de Barcelona, de finals de maig i primera setmana de juny de 1822; AHMI, lligall 36, expedient, 6; J.M.R.: Memorias..., vol.I, maig de 1822 (AHM, S2ª D4ª, “GFVII”). A més BOFARULL: Don Joan..., pàg.44-45 i ARNABAT: Liberals..., pàg.162-163.

destrucció d'algunes cases a Castellar de N'Hug vila del dirigent reialista Orriols "teixidor"; però aquest tipus d'accions encara contribuïren més a augmentar el suport a les forces reialistes i que aquestes es poguessin bellugar al seu gust per aquesta zona al comptar amb el suport d'una població definitivament en contra dels constitucionals⁵²⁴.

La situació a Catalunya pels reialistes, doncs, no era pas tan bona com havien esperat, tal i com deixà escrit un reialista anònim:

*"El estado de Cataluña sigue cada día mejor aunque en algunos choques unos pierden y otros ganan porque tales son las guerras de revolución y es regular que pronto se vean acciones más importantes aunque en todos se nota la falta del dinero pues cuando uno se viste a lo pobre solo lo hace con trapitos que duran poco, más pues no hay otra cosa es menester paciencia"*⁵²⁵

I el mateix reialista anònim es feia ressò dels dubtes que suscitava la figura de Mataflorida entre els dirigents de la contrarevolució a França:

*"Lo miro yo como un Sabio pero no extrañe V.M. si todavía no quieren confiarse ciegamente en él, los que no lo conocen bastante, la mayoría de los hombres juzgan por hechos y no por dichos, las ocurrencias de Cervera, Puigcerdá y otros puntos resfrían a los que empezaban yo a inflamar y así no nos cansaremos hasta que sea tomada una fortaleza importante y establecida en ella la Regencia"*⁵²⁶

Afegia que caldria utilitzar la divisió de Quesada per distreure les forces liberals concentrades a Catalunya, malgrat "*el poco juicio y nada sigilo de sus planes, seria una excelente Diversión para distraer las miras de los liberales todas fijadas en Cataluña, aun más podría suceder de esto un quebrantamiento entre ambos gobiernos que es lo que hemos de desear*". Però, com assenyalava Reig i Vilardell:

*"Mientras en Cataluña se extendía la guerra civil, en las demás provincias españolas ocurría otro tanto. [...] Las tropas constitucionales los perseguían inútilmente, pero en balde, porque la partida hoy destrozada reaparecía mañana reconstruida y el jefe muerto aquí era reemplazado por otro. Les ayudaba el terreno y el espíritu de los pueblos rurales, fanatizados por los curas y los frailes, a quienes se veía, ya predicando la insurrección, ya corriendo los campos con un crucifijo en una mano y la espada en otra."*⁵²⁷

A Catalunya els constitucionals havien aconseguit després d'un mes d'aixecaments reialistes generalitzats arreu del país de mantenir les principals places fortes, i només havien cedit als reialistes Olot, Camprodon, Ripoll, Tremp, i Berga, i de forma momentània Cervera i Solsona. Però fora de les places fortes i de les viles i ciutats més importants hi havia una mena de terra de ningú, fins arribar als dominis dels reialistes a les zones més muntanyoses i boscoses de Catalunya a l'interior i el nord de Catalunya

⁵²⁴ ADB, lligall 167. Vegeu, també J.M.R.: Memorias..., vol.I, pàg.185, BOFARULL: Don Joan Romagosa..., pàg.51, i VIAPLANA: Notes històriques..., pàg.264.

⁵²⁵ Amb data de 10 de juny de 1822 a "Índice...", XVIII, 6.

⁵²⁶ Amb data de 12 de juny de 1822 a "Índice...", XVIII, 6.

⁵²⁷ REIG y VILARDELL: Barcelona..., IV, pàg.161-162.

(vegeu el mapa VII.2)⁵²⁸.

VII.4.1 La resposta militar

Com hem vist en el relat que hem anat fent dels aixecaments reialistes la primavera de 1822, primer es mobilitzà la Milícia voluntària arreu de Catalunya per intentar aturar els aixecaments⁵²⁹. Els ajuntaments s'hagueren d'espavilar i posar-se en contacte uns amb els altres per disposar d'informació i poder actuar en conseqüència, tal i com feia el de Vilafranca amb d'altres del Penedès: *“por varias noticias que ha recibido hoy este Ayuntamiento Constitucional no puede dudar ya que en algunos Pueblos del Partido de esta Villa se ha alterado la tranquilidad pública y se procura una conmoción”*, i per això demanava que] *en momentos tan estrictos [...] dará a V. parte de lo que ocurra [y] [...] procure reanimar el espíritu de esos vecinos a favor del sistema bienhechor y tener pronta la Milicia de esta villa que no duda se prestará gustosa en el caso de una urgencia”*⁵³⁰. No sempre però es trobaren voluntaris per fer front als reialistes com a Capellades on es presentaren 63 voluntaris, i en d'altres casos, com a Martorell, no quedà cap més remei que reforçar la seva defensa amb la contractació de 200 homes, a raó de sis rals diaris (curiosament la mateixa quantitat que pagaven els reialistes)⁵³¹. Cal destacar l'actuació al capdavant d'aquestes milícies voluntàries de militars professionals com Ramon Galí (estacionat a Manresa)⁵³², el coronel del regiment de Múrcia, Josep Taberner⁵³³ (estacionat al corregiment de

⁵²⁸ Vegeu a l'Annex VII.11 la relació de places fortes a Catalunya i els seus comandants.

⁵²⁹ Vegeu-ne un exemple en l'actuació de la MNV d'Igualada, sobre la qual coneixem l'existència d'un relat sobre la seva actuació: RELACIÓN de todo lo operado por la Milicia Nacional local voluntaria de Igualada durante la expedición de la Conca de Barberá, Barcelona, 1822, per la ressenya que en fa Antonio PALAU y DULCET: Manual del librero hispanoamericano (segona edició, corregida i augmentada), Barcelona, 1951-1964, però no hem localitzat cap exemplar. Un resum de les seves activitats pot veure's al Suplement del Diario de Barcelona, núm.147 de 27 de maig de 1822, titulat “Milicia Nacional Voluntaria de Igualada” realitzat per Celoni Ribas, amb data de 19 de maig de 1822. Vegeu també l'informe del batlle d'Igualada al Cap polític amb data de 9 de maig de 1822 (Diario de Barcelona, núm.131, d'11 de maig de 1822, pàg.1.244-1.245).

⁵³⁰ Sobre l'actuació d'aquesta Milícia voluntària vegeu un exemple en el relat de l'expedició de la Milícia d'Igualada al Diario de Barcelona, núm.147 de 27 de maig de 1822.

⁵³¹ Per Capellades “llista y destino dels Paisans que se han presentat per a la defensa de la Pàtria” a l'AARC, lligall “Història de Capellades, núm 1”, “Correspondència”. Per Martorell Guerrillers....

⁵³² De Manresa hi enviaren una columna manada per Ramon Galí (que havia participat a l'aixecament revolucionari de 24 de gener de 1820 a Cadis i era capità del regiment de Sòria i l'any 1823 era primer comandant del regiment de la Milícia Nacional de Lleida, vegeu la nota biogràfica a l'Apèndix 1 el seu expedient personal a l'AGM-S, D1ªS1ª, lligall G-201, i DBTL, pàg.259).

⁵³³ Josep Taberner era coronel del Regiment de Múrcia i comandà la Milícia voltant en persecució de facciosos per la província de Barcelona (vegeu el seu expedient personal a l'AHM-S, S1ªD1ª, lligall T-7).

Vilafranca), Mariano Aguirre (Igalada), Josep Casas cap de la Milícia expedicionària del Vallès la tardor de 1822, i d'altres que no ho eren com Josep Giol i Celoni Ribas d'Igalada, o Isidre Coll de Vic.

Quan la Milícia voluntària es va veure superada, es formaren el que s'anomenaren Milícies Mòbils en base a milicians voluntaris que cobraven un sou i es tornaven quinzenalment. Aquestes milícies perseguien les partides reialistes per la comarca d'origen, o bé defensaven punts estratègics, com per exemple la columna d'una vintena de milicians de Sitges, Ribes i Vilanova que s'estigué a Vilafranca amb l'objectiu de perseguir els facciosos del Penedès⁵³⁴. Però a la llarga aquestes milícies plantejades com una opció temporal i curta, provocaren dos tipus de problemes: per una banda discussions a l'hora de discernir qui havia de fer-se càrrec de les despeses (uns deu rals per cap de mitjana)⁵³⁵, i per l'altra la negativa dels propis milicians a continuar allargant aquest servei, tal i com posava de manifest el cap de la Milícia Mòbil del Penedès Cristòfol Pagès: *“el que más y el que menos hace falta en su casa [...]. No respondo de la gente que está a mis órdenes, por haber llegado a mis oídos de que se marcharán todos”*⁵³⁶.

De forma paral·lela es mobilitzà l'exèrcit a les quatre províncies catalanes comandat pels respectius Comandants generals, Bellido a Lleida, Llobera a Girona, Haro a Tarragona i Carrillo de Albornoz a Barcelona, tots sota el comandament del Comandant general del setè districte, Ruiz de Porras. Una mobilització en principi descoordinada i orientada a aturar els aixecaments de forma comarcal. Més endavant, quan es planificà amb una certa coordinació, l'estratègia adoptada per Ruiz de Porras no resultà la més idònia i això va permetre les partides reialistes de refer-se de les primeres derrotes serioses que patiren la segona quinzena de maig. A partir d'aquest mes començaren a arribar reforços militars a Catalunya, que es trobava força mancada de tropa. Els reforços procedien de cossos de l'exèrcit estacionats a diferents indrets de l'estat (el batalló de Ferran VII a Saragossa i Calataiud, i el regiment de Saragossa a Mallorca) que

⁵³⁴ Vegeu ARNABAT: *Liberals...*, pàg.159-160.

⁵³⁵ Tot i que la Diputació de Tarragona (18 de juliol de 1822) havia acordat que les despeses ocasionades per la persecució dels facciosos anessin a càrrec de la Diputació, els que havien d'avançar els diners eren els Ajuntaments i sovint no els recobraven. Per solventar el tema, el batlle de Vilafranca ofería que *“en el caso de hallarse en esa villa gentes menesterosas sin ocupación se le proporcionará, al efecto de que quede afianzado mientras tanto su subsistencia”* (carta del batlle de Vilafranca al de Sitges, amb data de 10 de maig de 1822 a l'AHS, “Defensa. Oficios militares. 1822-1823”).

⁵³⁶ Carta de 17 de maig de 1822 al batlle de Vilanova (lligall 2.239 de l'AHMVG).

reberen ordres per tal que “*vayan inmediatamente a reforzar las que operan contra los facciosos en las provincias de Lérida, Gerona, Tarragona y esa de Barcelona*”, amb l’objectiu de “*cubrir hasta el exterminio de la facción y completa pacificación del país*”⁵³⁷. A finals de maig arribaren tropes de refresc de Mallorca (pel port de Tarragona) i de Saragossa i Madrid (per Lleida)⁵³⁸. Els mesos de juny i juliol el govern envià a Catalunya més tropa i Milícia, en total uns 4.500 homes per reforçar les tropes constitucionals i fer front les cada cop més importants partides reialistes⁵³⁹. L’arribada de tropes va permetre d’avitual·lar la fortalesa de Cardona i enviar reforços a la Garrotxa, el Vallés i l’Urgell, cosa que havia de permetre: “*asegurar la tranquilidad pública i esterminar a los atrevidos que piensan alterarla*”⁵⁴⁰. El Secretari de Governació confiava que aquesta mesura fos suficient per aturar la revolta:

*“S.M. se promete que con estas fuerzas, el celo y patriotismo que anima a los Cuerpos de la Milicia nacional local y las medidas enérgicas que adoptarán V.S. y los otros Gefes Políticos de las provincias comarcanas en unión con los Gefes militares se sofocará en su principio el proyecto de los rebeldes; pero S.M. encarga que a fin de evitar el ánimo que estos pudieran cobrar, y asimismo el desaliento que se produciría en los habitantes pacíficos por cualquiera pequeña ventaja que obtuvieren los factores de la rebelión, no se empleen en su persecución solos los cuerpos de Milicia local sin estar apoyados por los de la milicia activa, cuya mejor disciplina debe servir de garantía a la primera contra el mayor ímpetu de los facciosos.”*⁵⁴¹

A mesura que es consolidà la situació de guerra civil les viles i ciutats liberals temien cada cop més una possible ocupació per part de les partides reialistes i iniciaren o reemprengueren durant l’estiu les obres de fortificació, com la de Vilafranca que decidí que “*lo apresurado de las circunstancias exige imperiosamente medidas que en lo posible contengan el resultado triste y funesto que podrían causar a la amada patria las cuadrillas de facciosos que se van formando, robando y reclutando por los pueblos para engrosarse*”⁵⁴². A Reus per exemple la fortificació de la ciutat “*a fin de*

⁵³⁷ Circular de Moscoso, Secretari del despatx de governació, als caps polítics de Catalunya, inclosa dins “Medidas tomadas contra los facciosos desde 1º de Marzo hasta 12 de Julio de 1822” a l’ACD, lligall 32, expedient 191. Vegeu també, ACD, lligall 39, expedient 72. Vegeu GALLI: Memorias..., pàg.30.

⁵³⁸ Vegeu el Diario de Barcelona, núm.138 i 140 de 18 i 20 de maig de 1822.

⁵³⁹ Es tractava del Primer batalló de Mallorca (550 homes), Segon batalló de Galícia (539), Segon de Catalunya (435), Primer de la Corona (550), Milícia de Múrcia (724), Milícia de Jerez (700), Milícia de Toro (795), dos esquadrans de l’Infant (200), en total 4.493 homes (EXPOSICIÓN del estado...,).

⁵⁴⁰ Ofici de Ramon Galí al batlle de Manresa amb data de 25 de maig de 1822 (AHCM, lligall 62). Vegeu també “Actes Granollers. 1820-1823”, sessió d2 27 d’abril i 12 de maig de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

⁵⁴¹ Ofici del Secretari de Governació als caps polítics de Lleida, Tarragona i Girona amb data de 12 de maig de 1822 (ACD, lligall 32, expedient 191).

⁵⁴² Ban de l’ajuntament de Vilafranca de 10 de maig de 1822 (“Actes...Vilafranca”, sessions de 6 i 10 de maig de 1822). Pel Penedès vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.167-168. L’ajuntament de

precavernos de las tropelias e incursiones de los facciosos” durà quasi un mes i mig ja que s’inicià a començaments de juny i finalitzà a mitjan juliol de 1822⁵⁴³. La fortificació necessitava però importants recursos econòmics que no sempre estaven disponibles, com en el cas de Reus, on s’hagueren d’imposar nous impostos sobre la venda de productes de consum:

*“Atendiendo que su Magnifico se halla sin fondos para costear el proyecto, pedir prestado a los individuos pudientes de la Villa la cantidad necesaria al intento, baxo la solemne y religiosa promesa de que se les reintegrará proporcionalmente a medida que vayan ingresando las mensualidades de los arriendos del duro por cabeza de cerdo, el de los despojos de vacas, y el de los quinze sueldos por carga de vino forastero que se cobra a la entrada del Pueblo.”*⁵⁴⁴

Un cop aconseguida la fortificació calia que tots els veïns respectessin les normes per a fer-la efectiva, per això l’ajuntament de Reus es dirigia als seus veïns manant-los que:

“Apareden a cal y canto dichos postigos, pues que por ellos quedando abiertos no se evitaria el peligro de poder entrar con facilidad tanto los perturbadores del sistema constitucional y de la quietud pública como gentes sospechosas, ladrones y otros semejantes.”

La majoria d’autoritats locals de les viles estratègiques catalanes reberen ordres del Cap Polític manant-los de fortificar-les i ajudar les seves guarnicions, per exemple la de Cardona:

*“Se pondrá de acuerdo con la autoridad civil para escitar el entusiasmo patriótico de los Pueblos, a fin de que se proporcionen útiles, trabajadores, carros, acémilas, o lo que se necesitase para alguna recomposición perentoria, que fuera preciso montar alguna pieza, transportar municiones, víveres, de donativos, camas, o cualquiera otros efectos necesarios.”*⁵⁴⁵

L’ensurt de finals de maig quan els reialistes quasi aconseguïen conquerir la fortalesa, esperonà les autoritats militars a demanar a les civils d’emplenar els magatzems dels castell a començaments de juny i a finals d’agost de 1822, *“por ser blanco donde se dirigen las miras de todos los facciosos”*⁵⁴⁶. A Vic, el juliol de 1822, també es formà una

Vilanova convocava *“a tots los caps de casa de la Vila y terme de la present [...] a la casa teatro pera tractar y resoldrer un asunto relatiu a la defensa del Poble”* (pregó de 26 d’agost de 1822, a “Registro de pregones...” de l’AHMVG). La vila de Capellades rebia la denominació de “Patriòtica” o “Benemèrita” per la seva aferrissada defensa de la Constitució davant els nuclis reialistes de Vallbona i Piera (AARC, Lligall “Història de Capellades, núm.1”, carpeta “Circulares”: circular de la Diputació de Barcelona, datada el 16 de març de 1823). Pel Maresme vegeu GELABERTÓ: *Revolució liberal...*, pàg.48-60.

⁵⁴³ Vegeu les dades al lligall 9.5.2.01 “Fortificacions. 1822-1823”

⁵⁴⁴ *Actes municipals, 1821-1824*, sessions de 18 i 20 de maig i 11 de juny de 1822, fol.217 i 222v pels textos (AHMR).

⁵⁴⁵ “Actes. Cardona. 1820-1823”, sessió de 13 de maig de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 5). Vegeu en el mateix sentit, “Actes. Centelles. 1820-1823”, sessions de 27 d’abril i 31 de maig de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 6).

⁵⁴⁶ S’assenyalava el que feia falta: 20 càrregues de vi, 15 arroves de galetes cada dia, 8 arroves de porc, arròs, 5 arroves de faves i cigrons, 44 arroves d’oli, mitja càrrega de vinagre i 12 arroves

A Girona la situació era força complexa, doncs les partides reialistes s'hi movien quasi lliurement, amenaçant continuament la capital i les ciutats i viles més importants, tal i com reconeixia la Diputació en una exposició al govern:

*“Abandonada a si misma, y sus tropas con que resistir los facciosos que por todas partes se presentan, y poniendo el desorden y miseria en el país, imposibilitan el cobro de las contribuciones, que ya con dificultades de los años últimos particularmente del que corre que ha sido casi nula. Y que con este motivo se le evidencie la necesidad y urgencia, no solo de tropas, conque exterminarse los facciosos, y restablecer el orden público, sino también de caudales para empezar o continuar algunas obras públicas particularmente carreteras, y dar con esto trabajo a un sin número de jornaleros, cuyas familias del contrario perecerán irremisiblemente”*⁵⁴⁸

La capital se sentirà constantment amenaçada, sentiment agreujat amb el record de l'entrada de finals de 1821, i per aquest motiu es faran esforços importants el mes de juny per fortificar la ciutat: *“la inminente exposición en que se hallaba esta plaza por tener a su vista amenazándola los facciosos con alguna de sus irregulares tropelias y urgencia indispensable de por momentos reedificar parte de las fortificaciones”*, per aconseguir-ho es demanà *“el inmediato auxilio pecuniario de todas las corporaciones”* i es recarregà la venda de carn i vi⁵⁴⁹. A la província de Girona i d'acord amb la Diputació viles importants com Blanes, Hostalric, Cadaqués, Arenys de Mar i altres també implantaren recàrrecs sobre els tràfec de mercaderies per tal de finançar les obres de fortificació⁵⁵⁰. Com podem comprovar els ajuntaments catalans realitzaren importants despeses en la fortificació de les seves viles i ciutats. Aquestes obres es pagaven amb impostos extraordinaris que, com en el cas de Manresa, podien significar un terç de la contribució, i que sovint es feien pagar als més rics del municipi, tot i que en casos com el d'Arenys de Mar, on les despeses de fortificació havien pujat a 66.926 rals, l'ajuntament manifestava que això era impossible per:

“Ser en el día imposible ecsigir dicho préstamo por hallarse paralizado el Comercio, la navegación, agricultura y artes; y por otra que los fondos de propios y arbitrios no alcanzan a cubrir el importe de dicha fortificación; por cuio motivo propone el impuesto de un derecho

d'aiguardent (“Actes. Cardona. 1820-1823”, sessions de 2 de juny i 25 d'agost de 1822, a l'ADB, lligall 81, expedient 5).

⁵⁴⁷ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 20 de juliol de 1822.

⁵⁴⁸ “Actes Diputació de Girona”, sessió de 15 de juny de 1822.

⁵⁴⁹ “Actes Diputació de Girona”, sessió de 24 de juny de 1822. Vegeu també les sessions de 23 i 24 de maig, i 15 i 17 de juny.

⁵⁵⁰ “Actes Diputació Girona”, sessions de juny a novembre de 1822. Vegeu el cas d'Arenys de Mar que per a fortificar l'ermita de la Pietat proposà recàrrecs sobre el blat, la farina, les faves, l'arròs, el bacallà, les garrofes, les sardines, i el vi (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 d'octubre de 1822).

*sobre el trigo, harina y otros varios artículos*⁵⁵¹.

A mitjan mes de maig de 1823, el Cap Polític de Tarragona s'adreçava als ajuntaments de la província, tot mostrant-los les avantatges de la fortificació de la ciutat de Tarragona, ja que *“uno de los objetos principales y útiles de las obras de fortificación de esta Plaza ha sido el de dar ocupación y sustento a los pobres jornaleros que carecen de uno u otro en los pueblos de esta Provincia”*, a més, afegia, que si als pobles hi havia gent sense feina, anessin a Tarragona a treballar *“previniéndoles que serán satisfechos a proporción del trabajo que cada uno haga.”*⁵⁵² Però aquestes tasques tan necessàries molts cops no podien realitzar-se per manca de diners per pagar els jornals dels obrers i l'única solució era que els majors contribuents paguessin a l'avançada un terç de la contribució⁵⁵³.

Els problemes econòmics obligaren la Diputació de Tarragona a recórrer als constrenyiments militars, justificats per les despeses que originava la persecució dels facciosos: *“sólo la precisión y urgencia de las circunstancias, la obligan a usar el rigor de que estaria muy ajeno, sino gravitase sobre S.E. el enorme peso de los gastos que ocasiona la persecución de los facciosos”*⁵⁵⁴. Per evitar-ho deia que pares i parents, amics, autoritats locals i clergat fessin esforços per reduir les files reialistes, així es necessitarien menys diners i s'eliminarien els constrenyiments:

“Los mismos pueblos tan directamente interesados en la pacificación pueden contribuir mucho a su logro, pues serán muy pocos los rebeldes a quienes no pueda atraer alguna relación de sangre, amistad o interés; y que con su celo procure esta corporación que continúen presentándose los seducidos, y a que coadyuden a esto los párrocos, ya que por desgracia algunos de ellos fueron los corruptores de los pueblos.”

Sembla però que la majoria d'autoritats eclesiàstiques estaven lluny d'aquesta posició, així el diputat Llauder demanà al Cap polític que els bisbes de Solsona i Urgell passessin

⁵⁵¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 22 d'agost de 1822, fol.125, i vol.13, sessió d'11 de març de 1823). Vegeu un cas semblant a Martorell (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 de novembre de 1822) i a Calaf (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 3 de març de 1823).

⁵⁵² Circulada pel batlle de Vilafranca amb data de 13 de maig de 1823 (un exemplar a l'AHMBP, lligall 83). A finals de juny el Cap polític manà a la ciutat de Reus que enviés urgentment *“ciento noventa hombres de la clase de trabajadores del campo con sus correspondientes herramientas para emplearse en las obras de fortificación de aquella plaza [de Tarragona].”* (Actes municipals, 1821-1824, sessió de 21 de juny de 1823, AHMR).

⁵⁵³ Circular del Cap polític de Tarragona als pobles amb data de 8 de maig de 1823 (AHMR, lligall 2.7.2.1). Fins i tot, dins de viles liberals com Igualada hi havia gent i regidors que no pagaven les contribucions per a la defensa de la vila, com declarava el comandant d'armes de la mateixa, Antonio Oro (AHMI, lligall 36, expedient 10 i 14).

⁵⁵⁴ Carta de l'Ajuntament de Vilafranca, comunicant una circular de la Diputació de Tarragona, amb data de 26 d'agost de 1822 (AHS, caixa I.1.2 "Cartes enviades" i AHMBP, lligall 83).

a Guissona i Cervera “*para evitar que estén tales prelados entre los facciosos*”, i que en cas que no acceptessin se’ls desposseís dels seus càrrecs⁵⁵⁵.

L’apropament de les partides i dels enfrontaments als centres neuràlgics dels liberals a Catalunya, esperonà els seus ajuntaments a dictar normes i bans de vigilància, com l’ajuntament de Barcelona per evitar “*que so color de patriotismo y aparentando huir de las gavillas de facciosos no se introduzcan en esta ciudad gente vendida a la miserable facción que quiere levantar nuevamente el trono del despotismo*”⁵⁵⁶. A mitjan mes de juny des de les pàgines del Diario de Barcelona, es reclamava la formació d’un batalló de 500 miquelets per perseguir els facciosos mantinguts mitjançant una subscripció popular⁵⁵⁷. Decisió que es va prendre finalment, però amb el nombre de 400 miquelets dividits en quatre companyies, que cobrarien un sou de 20 rals els capitans i 8 rals els soldats, i amb l’objectiu de “*recorrer los pueblos comprendidos en el mismo contribuyentes a su manutención dándoles su auxilio, caso de que los facciosos se arrimasen a ellos, observar su movimiento, perseguirlos hasta esterminarlos, limpiar los caminos de asesinos y malhechores*”⁵⁵⁸.

L’extensió dels aixecaments reialistes i la progressiva importància que anaven adquirint, obligà els liberals a optar pel model dels cossos de Miquelets amb milicians permanents i a sou, i que es començaren a generalitzar-se el mesos de juny i juliol. Aquestes companyies si be rebien el títol de Miquelets pels pobles, les autoritats liberals parlaven de Milícies Actives, i els reialistes de “*peseteros*” perquè cobraven una pesseta al dia⁵⁵⁹. A aquestes companyies hi anaren a parar segons la distorsionada visió de l’anònim JMR: “*una porción de hombres de las heces del pueblo se alistaron a ellas. El robo era para ellos un aliciente, y sobre todo el deseo de teñir sus bayonetas en sangre inocente les impelia a ello [...]. En todas partes sembraron aquellos caribes la muerte, el robo, el espanto, el terror, la proscripción y esterminio [...], vivían a costa de sus*

⁵⁵⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 26 d’agost de 1822).

⁵⁵⁶ Ban amb data de 26 de maig de 1822 (Diario de Barcelona, núm.148, de 28 de maig de 1822, pàg.1.405-1.406).

⁵⁵⁷ Diario de Barcelona, núm.173, de 21 de juny de 1822, pàg.1.640-1.641.

⁵⁵⁸ “Reglamento”, amb data de 25 de juny de 1822, publicat al Suplemento al Diario de la ciudad Barcelona del miércoles 26 de junio de 1822, o sea El Eco de la Ley.

⁵⁵⁹ Hem trobat aquesta denominació, que serà més corrent durant la primera guerra carlina (1833-40), en l’expedient personal d’Agustí Saperes (AGM-S, D1ªS1ª, lligall 1193), quan ell mateix es refereix als seus enemics en el combat de Caça de la Selva el 21 de febrer de 1823, com a “*Peseteros mandados por el Comandante Constitucional Arango*”.

víctimas”⁵⁶⁰.

Les primeres companyies de Miquelets s’organitzaren de forma espontània pels pobles per defensar-se dels continuats abusos de les tropes reialistes. Els primers s’organitzaren a Agramunt i a continuació al Berguedà on es formaren seguint la forma del sometent per foragitar els reialistes que s’estaven excedint en la seva pressió sobre els pobles: *“Hoy han venido las diputaciones de 17 pueblos a convenirse con nosotros para formar un somaten contra la canalla que roba, saquea, reza el rosario, y arruina a la patria”*⁵⁶¹. I el mateix van fer a la comarca de la Selva des d’Hostalric i a les ordres del capità Isidre Coll *“esta ciudad se ha confederado con 80 pueblos con el fin de acabar con todos los revoltosos que haya en todo el territorio”*⁵⁶²; i a la Cerdanya:

*“La Cerdaña española está en tal disposición, que creemos que los revoltosos no volverán a entrar por aquella parte. Aquí estamos en una continua alarma, porque tememos que no salgan vanderos de la caverna del Pueblo de Piteus, que solo dista 10 horas de aquí. En la conca de Tremp y de Pallás las cosas no presentan tan buen aspecto como se dice, entre muchos eclesiásticos dignísimos, los hay muy desafectos a la libertad. El trapense con dos curas se ha metido en el Valle de Andorra [...]. Tenemos datos seguros para decir que de esta parte no ha venido la nube cargada de los gaces inflamados que han puesto en combustión esta montaña”*⁵⁶³.

Les companyies de Miquelets s’anaren organitzant arreu de Catalunya i s’estructuraren a nivell de Partits judicial els mesos de juny i juliol: *“a sueldo de los mismos pueblos para que persigan en todas direcciones a los enemigos del orden”*⁵⁶⁴, amb uns objectius molt clars: *“la persecución de los facciosos que atentan contra las propiedades y vidas de los honrados ciudadanos”*⁵⁶⁵. Hi hagué Miquelets als partits d’Igualada (100), Talarn (100), Tàrrrega (100), Vic (250), Manresa (200), Granollers (400), Mataró (200)⁵⁶⁶, Figueres (100), Girona (100), Lleida (100), Barcelona (400), Puigcerdà (100), Vilafranca (200)⁵⁶⁷,

⁵⁶⁰ J.M.R.: *Memorias...*, I, pàg.120-121.

⁵⁶¹ Notícia procedent de Berga i publicada a la *Diana constitucional, política y mercantil*, núm.29, de 7 de juny de 1822, pàg.2.

⁵⁶² *Diana constitucional, política y mercantil*, núm.31, d’11 de juny de 1822, pàg.2.

⁵⁶³ *Diana constitucional, política y mercantil*, núm.32, de 14 de juny de 1822, pàg.2.

⁵⁶⁴ Carta del diputat provincial Pere Batlle a l’alcalde de Vilanova amb data de 4 d’agost de 1822 (lligall 2.237 de l’AHMVG). Sobre aquests cossos al corregiment de Vilafranca vegeu ARNABAT: *Liberals...*, pàg.167-168. Vegeu, també, GUTIERREZ POCH: “El trienni...”; MARTINEZ: *Revolució...* i RIBA i GABARRÓ: *La Pobla...*, pàg.112, diu que es formà una companyia volant de 50 homes per perseguir els facciosos (a la pàg.115, parla que al municipi la companyia de voluntaris reialistes estava formada per seixanta-vuit persones, quatre oficials, sis sots-oficials i vuit caporals i cinquanta soldats, serien els mateixos?). Vegeu també “Actes Granollers. 1820-1823”, sessió de 26 de juny de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8), i *Diario de Barcelona*, núm.159, de 7 de juny de 1822, pàg.1.509-1.510.

⁵⁶⁵ “Actes. Caldes de Montbui. 1820-1822”, sessió de 2 de juliol de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 2).

⁵⁶⁶ *Diario de Barcelona*, núm.204, de 23 de juliol de 1822, pàg.1.952.

⁵⁶⁷ *Diario de Barcelona*, núm.232, de 20 d’agost de 1822, pàg.2.191.

Tortosa (100), i Tarragona (400)⁵⁶⁸. També hi havia Milícia Nacional Activa de línia a Figueres, Barcelona, Vilafranca, Tarragona, Lleida, i Manresa; i lleugera a Vic i Girona⁵⁶⁹.

Les companyies de miquelets s'identificaven per un barret de copa amb l'escarapel·la nacional i una cinta verda, i depenien del cap militar del partit i *“deurà unirse a les demás ques faran en el present partit per resguart del mateix y en persecució dels facciosos; però si lo cas urgeix deurà pasar aont mania lo Sr. Gefè Politich dins de la Província de Tarragona”*⁵⁷⁰. El seu objectiu era perseguir:

*“Constantemente no sólo las cuadrillas de los facciosos que se formen o transiten por él, sino también que vigilen la conservación del orden público. [...] No tendrá más objeto que el de perseguir malhechores, y a todos cuantos se presenten enemigos de esta patria generosa que les dio su ser. A más del referido tendrá esta milicia otro objeto como es el de proteger las personas y propiedades, cooperar para la tranquilidad y sosiego de los pueblos, y finalmente la de afianzar nuestras libertades públicas.”*⁵⁷¹

Aquestes partides es formaven amb voluntaris, sense tenir en compte la seva extracció social, que cobraven un sou de set rals diaris i l'armament i que estaven subjectes a l'ordenança militar. Sovint s'hi incorporaren aquells que no tenien altra forma de guanyar-se el sou⁵⁷² o que no podien entrar a la Milícia voluntària per la seva condició social i es convertí en una contra-oferta als possibles reclutats pels reialistes⁵⁷³, tal i com ja havia proposat el coronel Costa. Als allistats se'ls feia signar un contracte de dos mesos amb la promesa que, *“en cas de no ser necessària la companyia tots los dos mesos, se continuarà a dar los pres als individuos de ella; però lo Ajuntament los emplearà en algun treball”*, cosa que ens dóna a entendre que no sols a les files reialistes hi havia gent que hi anava per la soldada⁵⁷⁴. Des de Tarragona s'afirmava que *“Cuando los franceses dicen ‘l'argent fait tout’ no carecen de razón pues que es la llave maestra con la cual todo se abre por escondida que se halle la cerradura, y creo que si de este*

⁵⁶⁸ Vegeu el reglament del cos format al partit de Vic anomenat de “Fusileros de Montaña” al Diario de Barcelona, núm.163, d'11 de juny de 1822, pàg.1.560-1.561. A la província de Tarragona, i impulsada per la Diputació es formà un cos de 2.000 miquelets que cobraven sis rals diaris per fer front a les partides de facciosos, i que es mantindrien amb una contribució mensual d'un ral per habitant (AHMT, Acuerdos, 1822, II, doc.442 i 443, també MORERA: Tarragona..., V, pàg.364-366).

⁵⁶⁹ Diario de Barcelona, núm.256 de 13 de setembre de 1822.

⁵⁷⁰ Cartes de Pere Batlle al batlle de Vilanova amb dates de 2 i 13 de juliol de 1822 (lligall 2.239 de l'AHMVG).

⁵⁷¹ Circular de 4 de juliol de 1822, un exemplar a l'AHMBP, lligall 82.

⁵⁷² Vegeu el cas de Lluçia Pontdevila de Vic, milicià voluntari que demanà allistar-se a la companyia de miquelets del partit *“para asistir a su madre y hermanos indigentes”* (“Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 13 d'agost de 1822).

⁵⁷³ A Granollers, 38 homes de la MNV s'integraren a les companyies de miquelets del Partit (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 9 de setembre de 1822).

aliciente nos hubiésemos valido desde el primer día de nuestra contrarrevolución, aplicándolo con tino, otro sería el estado en que nos hallaríamos”, referint-se a que el cap de la MNV de Porrera, Pellicer, que amb 40 homes pagats a raó de vuit duros cada un liquidaren una partida de reialistes a Porrera⁵⁷⁵.

El problema més greu fou el seu manteniment, que s’havia de fer per quotes mensuals dels ajuntaments, cosa que provocà molts enrenous. Precisament la forma de distribuir el cost d’aquestes partides dins de cada municipi portà força maldecaps, ja que sovint els ajuntaments incloïen en el repartiment els terratinents que tenien terres al municipi però que no hi vivien, com assenyalaria l’ajuntament de Montcada: *“los propietarios y terratenientes a proporción de las fincas que poseen, y de los demás vecinos de esta Población, excluyendo a los meros Jornaleros y a los verdaderos pobres”*⁵⁷⁶. Tot plegat va fer que els terratinents inundessin de queixes la Diputació⁵⁷⁷. En d’altres llocs i contra l’opinió de l’ajuntament, com a Sant Vicenç dels Horts, la comissió encarregada de distribuir el seu cost decidí carregar-lo a la venda de la carn, en lloc de *“a los más pudientes de la villa”*, com havia demanat el batlle ja que això *“lexos de producir efecto alguno exasperará los ánimos del Pueblo, y todos los más pudientes acabarían de marcharse a buscar a otras partes o comprarla por hallarla mejor y más barata”*⁵⁷⁸.

La creació de les companyies de Miquelets provocà un altre problema ja que una part dels milicians voluntaris es passaren a les companyies de Miquelets per tal de poder guanyar-se la vida, tal i com assenyala ven els oficials de la MNV de Reus queixant-se de la *“grande baja que ha experimentado la Milicia Voluntaria a que pertenecen por haber muchos individuos de ella tomado partido en las Compañías de la movable que se ha formado”*, i per evitar-ho proposaven la rebaixa dels serveis carregats a la MNV i que no s’admetés cal milicià voluntari a la mòbil, uns punts amb els quals l’ajuntament s’hi

⁵⁷⁴ - Carta de 29 de juny de 1822 (AHS, caixa I.1.2, “Oficis i correspondència. 1822”).

⁵⁷⁵ Carta particular des de Tarragona amb data de 3 d’octubre, reproduïda al Diario de Barcelona, núm.279, de 7 d’octubre de 1822, pàg.2.635.

⁵⁷⁶ Carta de l’ajuntament de Montcada a la Diputació amb data de 5 de setembre de 1822. En el mateix sentit es manifestaven a la Diputació el ajuntaments de Vallvidrera (22 de juliol de 1822) i de Rubí (8 d’octubre de 1822) al assenyalar que de *“repartirse por la regla Catastral de entre todos los contribuyentes en ella en ese lugar, comprendiéndose los terratenientes, y colonos de las casas de campo más populosas sería muy mucho menor la carga y más soportable a todos los contribuyentes”* (ADB, lligall 46, expedient 7).

⁵⁷⁷ La majoria d’elles estan servades a l’ADB, lligall 46, expedient 7.

⁵⁷⁸ Carta del batlle de Sant Vicenç dels Horts a la Diputació amb data de 10 de setembre de 1822 (ADB, lligall 46, expedient 7).

mostrà d'acord⁵⁷⁹. La possibilitat de passar de la MNV a les companyies de miquelets que tenien un sou assegurat també fou criticada pel batlle d'Igualada que veia com la MNV es quedava sense gent⁵⁸⁰. El capità de la MNV de Barcelona demanà a la Diputació i aquesta ho acceptà que *“por todos los medios posibles se procurase el aumento de esta arma, protegiéndose el pase de los milicianos que lo soliciten, e invitándose a los paisanos a que se alistén costeándoseles el uniforme”*⁵⁸¹.

Ens pot servir per il·lustrar aquest procés el cas del Partit de Manresa. En aquest Partit es reuniren els emissaris dels diferents pobles per tal d'aixecar quatre partides de cent miquelets cada una, mantingudes pels pobles amb un terç extraordinari de contribució, al mateix temps que demanaven un augment de la tropa a disposició dels coronels Galí i Cerezo⁵⁸². L'objectiu de les partides era *“la salvación de este Partido de las correrías que algunas de las impotentes gavillas de facciosos hacen por varios ángulos de la Provincia, huyendo del encuentro de la tropa destinada a su persecución y robando a los Pueblos indefensos, en los cuales y Pacíficos ciudadanos, cometen toda especie de excesos”*⁵⁸³. Una decisió que comportà que ràpidament comencessin a queixar-se els pobles que no podien fer front a les despeses que això originava, com el de Vacarisses que manifestava que no tenia fons per a mantenir els miquelets del partit, per ser *“mui miserables que la mayor parte de los Vecinos, dentro pocos días, abran de ir a pedir limosna por sustentarse, por ser la cosecha mui mala de trigo, cebada y legumbres.”*⁵⁸⁴ Un mes més tard, però, alguns pobles no havien fet efectiu el mig terç que s'havia de pagar *“destinado a la precisa subsistencia de las compañías armadas en defensa de las vidas y propiedades de los havitantes de los mismos”*, i s'amenaçava als pobles morosos amb una multa de cent lliures sinó pagaven en el termini de

⁵⁷⁹ Actes municipals, 1821-1824, sessions de 14 i 16 de juliol de 1822 (AHMR).

⁵⁸⁰ No sempre era així, i per exemple, la companyia de miquelets del Partit de Mataró comandada pel capità Ramon Barrera, demanà d'integrar-se a la columna expedicionària de Costa *“por haber cesado el Partido su manutención”*. La proposta no fou acceptada per la Diputació (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 12 de desembre de 1822). De fet a finals de desembre, trobem nombroses ofertes d'homes per apuntar-se als cossos armats que tenen un sou assegurat, per exemple vint homes de Sant Martí de Provençals (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de desembre de 1822, vegeu també la sessió de 3 de gener de 1823).

⁵⁸¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 20 de novembre de 1822, fol.284v.-285.

⁵⁸² Vegeu l'acta d'aquesta reunió amb el reglament dels miquelets impresa a Manresa amb data de 15 de juny de 1822. El Cap polític felicità la decisió del Partit de Manresa de crear algunes companyies de miquelets, ofici amb data de 23 de juny de 1822 (AHCM, lligall 62).

⁵⁸³ Carta del batlle de Vacarisses al de Manresa amb data de 14 de juny de 1822 (AHCM, lligall 62).

⁵⁸⁴ Carta del batlle de Vacarisses al de Manresa amb data de 14 de juny de 1822 (AHCM, lligall 62).

quatre dies⁵⁸⁵. Unes amenaces que no devien tenir massa efecte si tenim en compte que a finals d'agost se'ls tornava a amenaçar amb constrenyiments militars⁵⁸⁶. No és gens estrany doncs que, finalment, només es pogués formar una companyia de miquelets amb 62 homes comandada pel capità Joan Carreras⁵⁸⁷. L'objectiu del tinent coronel Galí, responsable de la companyia, era d'arribar a formar una companyia amb 120 homes i 28 oficials i sots-oficials, amb unes despeses mensuals de 37.520 rals per a pagar els seus sous que anaven des dels 20 rals pel capità als 8 rals per la tropa, i amb la condició que cada miquelet mantingués la seva arma, acceptés la disciplina militar i se'l retingués un ral diari pel vestit⁵⁸⁸.

En tenim un altre exemple a la comarca de l'Osona. Des del mes de gener de 1822 hi havia una "ronda volant" formada a Vic amb l'objectiu de perseguir els facciosos, però, el mes de maig, els seus membres ja havien deixat de perseguir facciosos per "*la miseria en que se hallan los individuos de dicha ronda que no han percibido paga alguna desde el mes de Enero último*"⁵⁸⁹ Això obligà les autoritats a plantejar-se de reorganitzar aquests cossos i els dels mossos d'esquadra formant:

"Un cuerpo de fuerza armada que persiga constantemente las pequeñas gavillas de Facciosos que infestan los Pueblos indefensos de este Partido, exigiendo de ellos contribuciones, y robando las casas de los vecinos Pudientes; y teniendo en consideración que las rondas extraordinarias y las esquadras de Valls, se hallan en inacción por falta de pagas, pudiendo ser muy útiles para este Servicio en las actuales circunstancias; se ha acordado invitar a los Ayuntamientos de todos los pueblos del Partido, [...], a fin de tratar en una Convocatoria los medios de llevar a efecto tan interesante proyecto, avisando a los cabos de las Rondas y esquadras establecidas en esta Ciudad, en Moyà, Ripoll y Torelló para que asistan igualmente a esta convocatoria."

El manteniment d'aquesta força armada de 250 homes comandada pel capità Isidre Coll, havia de fer-se a partir del cobrament extraordinari d'una quantitat equivalent a una tercera part del primer terç de contribució⁵⁹⁰. Les dificultats arribaren a l'hora de cobrar l'esmentada contribució i pagar la tropa (a raó de cinc rals diaris), ja que els endarreriments i impagaments feren que es trobés "*considerablemente atrasado el cobro de las quotas señaladas para el Armamento y manutención de la fuerza organizada a sueldo de los pueblos del Partido*" i que s'haguessin d'enviar tropes als pobles per a

⁵⁸⁵ Circular del batlle de Manresa als pobles del Partit amb data de 21 de juliol de 1822 (AHCM, lligall 62).

⁵⁸⁶ Circular del batlle de Manresa als pobles del Partit amb data de 28 d'agost de 1822 (AHCM, lligall 62).

⁵⁸⁷ Llista dels seus membres, signada pel capità Joan Carrera i el tinent coronel Galí amb data de 9 de setembre de 1822 (AHCM, lligall 62).

⁵⁸⁸ Informe de Ramon Galí amb data de 10 de setembre de 1822 (AHCM, lligall 62).

⁵⁸⁹ "Actes. Vic. 1820-1823", sessió de 31 de maig de 1822.

⁵⁹⁰ "Actes. Vic. 1820-1823", sessió de 7 de juny de 1822 (vegeu també la sessió de 7 de juliol).

poder-la cobrar⁵⁹¹, a més el continu anar i venir de tropes i milícies d'altres indrets significà importants despeses per la ciutat de Vic⁵⁹², a l'igual que el manteniment dels expatriats dels pobles del partit que s'havien refugiat a la ciutat⁵⁹³. Tot plegat portà l'ajuntament a sol·licitar ajuda a Ministeri de Governació:

*“Teniendo en consideración los quantiosos dispendios que esta Ciudad ha hecho en las actuales circunstancias para la persecución de las gavillas de Facciosos que desde el veinte y dos de Abril último infestan estas inmediaciones, ya en las continuas salidas de la Milicia, ya en el apronto de armas y municiones, ya en el suministro, ya en el armamento de los doscientos cincuenta hombres a sueldo de los pueblos del Partido.”*⁵⁹⁴

Davant les dificultats econòmiques per a tirar endavant aquests cossos, alguns veïns benestants, com Josep Castellar de Manlleu i Josep Castellví i Pere Puigderrajols de Roda de Ter, s'oferiren per a *“formar, armar y vestir a sus costas una compañía de Expatriados para la persecución de los enemigos del Sistema, con tal que después sea mantenida de los fondos públicos.”*⁵⁹⁵ L'ajuntament de Vic, però, refusà la proposta perquè *“hallándose los Pueblos del Partido gravados con la manutención de las dos compañías ya formadas a sueldo de los mismos no se mira otro arbitrio que el de hacer contribuir a los treinta y dos Pueblos agregados que antes correspondían al Partido de Olot y al de Santa Coloma.”*

De les dificultats per reclutar i finançar cossos armats per enfrontar-se als reialistes en tenim una altra mostra en les trifurques que s'originaren per aquest tema entre la Diputació i l'ajuntament de Barcelona. El mes de juliol, en plena guerra civil al Principat, el diputat Gironella va proposar, i el ple de la Diputació de Barcelona ho va acceptar, que *“tomando en consideración la necesidad de aumentar el número de defensores de la Patria para librarla de los horrores que la despedazan”*, es formés un cos de 800 miquelets a Barcelona i que es mantingués amb un repartiment veïnal⁵⁹⁶. L'ajuntament de la ciutat contestà que *“este género de tropa no es la más a propósito para la defensa, que el número señalado a esta Ciudad es escetivo atendidas las cargas*

⁵⁹¹ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessions de 26 de maig i 5 d'agost de 1822.

⁵⁹² “Actes. Vic. 1820-1823”, Milans hi demana 2.000 rals per la Milícia de Mataró (9 de juny), 6.000 per la seva tropa (1 de juliol), Juan Vega en demana 2.000 per la seva cavalleria (2 de juliol), Francesc Vidal en demana 1.300 per la seva companyia de voluntaris de Barcelona (31 de juliol), Pablo de Mier, comandant militar de la plaça, en demana 349 lliures per la seva tropa (28 de setembre).

⁵⁹³ Per exemple els milicians expatriats cobraven cinc rals diaris (“Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 21 d'octubre de 1822).

⁵⁹⁴ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 25 de juny de 1822.

⁵⁹⁵ Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 20 d'agost de 1822.

⁵⁹⁶ La proposta va ser feta el 17 de juliol de 1822, i debatuda i acceptada per la Diputació el 6 d'agost. Per tota aquesta qüestió vegeu el lligall 46, expedient 7 de l'ADB.

que ya pesan sobre ella, y que acaso se podrían adoptar otros medios más a oportunos para el logro del objeto deseado.” Per contra l’ajuntament proposava que:

“En el género de lid que estamos sufriendo en el día, la subordinación es tan necesaria como el valor. Cuando se trata de conservar la opinión, y de corregir la estraviada, cualquier exceso por parte de los que siguen la buena causa, la perjudica en extremo; y esto hace desear que más pronto se completen los Regimientos que se hallan en esqueleto cuya operación producirá un ahorro considerable porque no habría necesidad del nombramiento de nuevos Oficiales. Así solo debería pensarse en proporcionar gratificaciones a los que quisiesen suscribirse o comprometerse en los Cuerpos del Ejército permanente aunque no fuese más que hasta la pacificación del país, y se librarian los Pueblos del cuidado directo de su manutención”⁵⁹⁷.

Finalment (12 d’agost), la Diputació acceptà la proposta de l’ajuntament barceloní, i el 31 d’octubre es posava en marxa la columna expedicionària del coronel Costa, comptant amb una important aportació econòmica de l’ajuntament.

En el debat anterior, a més, apareixia un tema més de fons, la dificultat de continuar aplicant exaccions sobre la població barcelonina, convertida sempre en el darrer recurs de la Diputació. L’ajuntament assenyalava que:

“Ecsisten en esta Capital una infinidad de habitantes con quienes no se puede contar para el menor servicio pecuniario, pues es tal el abatimiento de la industria y la paralización del Comercio que ya no se sustentan aquellos infelices con el trabajo de sus manos o con el pequeño lucro de su tráfico o industria sino agotando los escasos fondos fruto de sus pasados ahorros, o con el resultado de la venta de los pocos efectos que servían a su comodidad a que renuncian para subsistir esperando tiempos más felices. Así es que la gente de arraigo o de medianos capitales es la que tiene que cargar con casi todos los servicios ordinarios y extraordinarios que se prestan para el cumplimiento de las Leyes o para el alivio de la Hacienda pública en sus apuros y necesidades. Sobre estos ha recaído principalmente el pago para los substitutos del Ejército, estos son los que han satisfecho lo poco que se ha ofrecido voluntariamente para las Compañías de partidos, estos los que se han interesado en los dos empréstitos abiertos por el Ayuntamiento, estos los que sufrirán todo el peso del apronto de los seis millones de reales, y a estos en gran parte se deberá acudir para la manutención de los 800 miqueletes.”⁵⁹⁸

Un debat que girava al voltant del compromís de les classes dominants en el suport econòmic del règim constitucional i en la lluita contra els facciosos. La Junta de Comerç es mostrà des del primer moment disposada a aportar diners per tal de combatre els facciosos, i a finals de maig donà 200.000 rals *“para hacer frente a los gastos ocasionados por la salida de tropas contra los facciosos”*. Però no era evidentment un xec en blanc ja que a canvi demanava el suport de la Diputació en la representació que trametien a les Corts, queixant-se de:

⁵⁹⁷ Resposta de l’ajuntament de Barcelona amb data de 9 d’agost de 1822 (ADB, lligall 46, expedient 7).

⁵⁹⁸ Resposta de l’ajuntament de Barcelona amb data de 9 d’agost de 1822 a la proposta de la Diputació de que la ciutat formés un cos de 800 miquelets (ADB, lligall 46, expedient 7).

“La miseria general nacida de varias causas que refiriere ha facilitado a los enemigos del sistema medios para seducir a los incautos y sencillos, que en el nuevo orden de cosas se prometian salir del estado de inacción en que se hallaban y para encender entre nosotros la discordia que ha dado lugar a las ocurrencias que notamos.”

I donant suport a les mesures proposades pel govern destinades a

“Sostener las prohibiciones para mantener el trabajo, que se respeten las decisiones de las Cortes y que mientras se dictan leyes terminantes y el gobierno despliega su vigor para hacer que se observen, se abra alguna obra pública, se formen las carreteras y se asigne por el gobierno una cantidad del fondo destinado a este objeto, así como se han asignado a Galicia al intento seiscientos mil reales y por último que se termine el contrabando con leyes sabias y escrupulosamente observadas, exigiéndose la responsabilidad a los encargados del cumplimiento.”⁵⁹⁹

El problema vindrà quan els aixecaments es converteixin en guerra civil i la guerra s'allargui i les contribucions augmentin.

Des de la Diana constitucional de Reus, es criticava la indiferència que mostraven les classes més benestants d'aquesta vila vers els aixecaments reialistes, i demanava la col·laboració de tothom per aturar-los:

“Corriendo unos a las armas, y alargando otros generosamente sus caudales. [...] [Hombres ricos], miserables egoístas que preferis vuestro interés privado al bien general; vosotros que estimáis en más vuestro oro, que el amor de vuestros conciudadanos. [...] Y tu, porción escogida de nuestro mismo seno que tuviste el alto honor de merecer nuestros sufragios para que nos dirigieseis en el gobierno, y en la administración de los negocios públicos, ten presente que si gobiernas es por nosotros y para nosotros, que tus conatos deben dirigirse a procurar el bien de todos.”⁶⁰⁰

Una crítica als rics que pren formes diverses, com aquest atac a la nova societat:

“Las costumbres eran más sencillas, el lujo solo se veía en las cosas de la sociedad; los gustos no eran tan variados y afectados y las necesidades eran en menor número y los habitantes vivían como apegados al país [...]. En nuestros días todo es al contrario [...]. Una sociedad en la que no se atiende sino al bien particular, en la que los que dirigen las riendas del estado solo consultan sus propias conveniencias no es patria; es un destierro, es una tierra que devora a los hombres”⁶⁰¹.

La deserció de sectors de les classes dominants vers el sistema constitucional a mesura que avançava la guerra, no era un problema exclusiu de la Catalunya meridional.

A la província de Girona el Cap polític es veié obligat a dictar normes que impedissin la fugida de les classes benestants que dificultava la recaptació d'impostos:

“En unas circunstancias tan críticas en que es necesaria la reunión de todos los buenos para que auxiliando a la Autoridad, unos con sus luces, otros con sus brazos, y todos con sus intereses se consiga el exterminio de los pérfidos enemigos de nuestra libertad, es muy escandalosa, y por parte de algunos sobradamente criminal la emigración a países extranjeros que des de algún tiempo se observa en esta provincia de mi cargo.”

⁵⁹⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 29 de maig de 1822.

⁶⁰⁰ “Otro comunicado”, signat per “Un Patriota”, dins Diana constitucional, política y mercantil, núm.34, de 18 de juny de 1822, pàg.3.

⁶⁰¹ “Artículo comunicado”, signat per “El Aldeano”, dins Diana constitucional, política y mercantil, núm.35, de 21 de juny de 1822, pàg.2-3.

Como las familias más acomodadas son cabalmente las que se espatrian llevándose parte de sus capitales; consumiéndolos en otra nación disminuyen los dela provincia que se resiente visiblemente de su falta; el espíritu público de los pueblos bastante apagado ya por las atrocidades que cometen las hordas de forajidos que infestan el país, decae enteramente, al ver que buscan su seguridad fuera de España los que más tienen que perder en ella y debían ser su principal apoyo; las gentes de su servicio que despiden aumentan el número de los descontentos y aún de los facciosos; mientras que los periodistas estrangeros siempre solícitos en desacreditar nuestra regeneración política, se valen de esta circunstancia para presentar a la España en un estado de completa anarquía”⁶⁰².

Per tal de controlar aquesta sagnia migratòria de les classes benestants Perol dictà un seguit de normes que deixava l'expedició de passaports a mans d'una Junta de defensa, que només els atorgaria provisionalment per tres mesos i previ pagament d'entre 30 i 300 duros.

La dificultat de fer efectives les contribucions o de fer un repartiment general, obligà les Diputacions catalanes el mes d'agost a demanar mancomunament un préstec de 6.000.000 de rals per mantenir l'exèrcit a Catalunya⁶⁰³.

VII.4.2 La resposta política

Si d'alguna manera el debat sobre els aixecaments reialistes portava a la constatació d'una doble realitat: contrarevolució de les velles classes dominants i suport popular degut a la misèria i la ignorància, estava clar que per aturar els aixecaments calia una doble resposta política: repressió i perdó. Repressió pels dirigents de la revolta i perdó per la seva base social, com hem vist al llarg del relat que hem anat fent dels primers aixecaments. Això és el que recomanava el mateix Secretari de Governació als Caps polítics de Catalunya: selecció del rigor repressiu sobre els caps i els reticents, i perdó pels enganyats:

“En todos los pueblos insurreccionados que las tropas ocupen, se emplee solamente el rigor de la ley contra los cabezas de la revelión, o los que no se hayan acogido al indulto en virtud del bando promulgado con arreglo a la de 17 de Abril del año último. V.S. sin embargo dispondrá que se formen listas de todos los individuos que hubieren seguido a los facciosos, las cuales servirán para observar su conducta con más cuidado que la de aquellos que hubiesen permanecido tranquilos en sus hogares. A los Comandantes de las partidas de tropas les encargará V.S. que procuren conciliarse el amor de los habitantes, con particularidad de las gentes del campo, así por medio de la dulzura con que deben tratarlos, como evitando que los soldados ni milicianos locales los insulten, aún cuando sean de los que hayan abandonado sus casas al toque de Somatén; y que no se maltrate a ningún habitante del campo ni de los pueblos desde el momento en que haya dejado las armas, o separándose de las gavillas de rebeldes.”⁶⁰⁴

⁶⁰² “Gobierno Político de la Provincia de Gerona”, Girona, 11 d'agost de 1822.

⁶⁰³ “Actes Diputació Girona”, sessió de 8 d'agost de 1822).

⁶⁰⁴ Ofici del Secretari de Governació als Cap polític de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona amb data de 14 de maig de 1822 (ACD, lligall 32, expedient 191).

En canvi el Secretari de Gràcia i Justícia havia demanat de revissar les causes seguides a les Audiències de Valladolid, Galícia i Navarra contra els facciosos davant el tracte favorable que havien rebut, per:

*“Haber llamado la atención la suavidad de las penas impuestas a los reos, y por estar convencido de que el medio más seguro de contener a esta especie de delinquentes es el quitarle la esperanza de la impunidad, y hacerlos sufrir irremisiblemente las mismas penas que les señalan las leyes.”*⁶⁰⁵

També havia tramés el mateix Secretari una circular a les diòcesis catalanes (18 de maig de 1822) per tal que fessin pastorals *“inculcando las ventajas de la Constitución y su conformidad con la religión católica, apostólica y romana, y combatiendo los errores y sofismas de que se valian los malévolos para desacreditar el régimen constitucional.”*

És en aquest context on hem d’inserir el continuat atorgament d’indults per part de les autoritats liberals. Al llarg de la primavera d’aquest any s’aniran publicant un seguit de bans oferint l’indult als reialistes que es presentessin, ja que es considerava que la majoria s’hi havien enrolats enganyats pels seus caps degut a la seva ignorància:

*“Catalanes engañados: en vuestra mano está el seguir el verdadero camino de la virtud, que desconocen aquellos infames apóstatas, que os descarrian tan solo para aumentar el número de cómplices, y para que con vuestras fuerzas y sacrificios, labréis su poder y ambición, y les pongáis en estado que puedan disponer del fruto de vuestros sudores, y hasta de vuestras vidas según dicte su capricho y la sed de oro y de sangre, que les abrasa, porque no poseen otra virtud”*⁶⁰⁶.

Vegeu-ne un exemple en aquest publicat pel batlle de Capellades el mes de maig:

*“Constant-me de que molts de los que van ab los facciosos no se han presentat a buscar lo però que se ha publicat en la Vila de Capellades per creurer que los volian engañar, trobo conveniente que l’Ajuntament lo torni a publicar ab arreglo a la ley de 17 de Abril de 1821 ab la advertència, que no dehuen tenir lo menor dubte en que qualsevol que ab arreglo de dita ley se me presentia per tot demà entregant las suas armas per tornarsen als seus treballs y cuydado la sua familia, no serà en modo algun incomod”*⁶⁰⁷.

I, un altre exemple en l’indult del Cap polític Vicente Sancho a començaments de juny:

*“Han tomado parte muchos hombres seducidos por la hipocresia religiosa o arrastrados por la indigencia. La persecución y dulce comportamiento de las tropas puede volverlos al camino de la razón y del orden, pero el luto y llanto de Viudas y huérfanos desvalidos harán brotar descontentos y facciosos de la misma sangre sobre que se intente establecer el orden.”*⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ Informe del Secretari de Gràcia i Justícia (4 de novembre de 1822), Felipe Benicio Navarro a les Corts sobre l’actuació del ministeri per aturar els aixecaments reialistes (ACD, lligall 39, expedient 72).

⁶⁰⁶ Diana constitucional, política y mercantil, núm.52, de 29 de juliol de 1822, pàg.3-4. Vegeu un altre exemple a la “proclama que aclaran los engaños que sufren los facciosos” (AHV, “Copiador de Correspondència. 1820-1823”, núm.115, de 28 d’abril de 1822. Una crítica a aquesta visió típica del liberalisme a Roger DUPUY: “Ignorance, fanatisme et contre-révolution”, dins LEBRUN i DUPUY: Les résistances..., pàg.36-42.

⁶⁰⁷ Ban de 18 de maig de 1822 a l’AARC, Lligall “Història de Capellades, núm.1”, carpeta “Bàndols”.

⁶⁰⁸ Ofici del Cap polític amb data de 4 de juny de 1822 (AHCM, lligall 62).

I el mateix es deia des de les pàgines de la Diana Constitucional de Reus:

“Hombres ilusos que an[h]eláis por una condición mas envilecedora que la de los borricos yeseros del Arbolí [...]. Vosotros os encubris con el manto de la religión [...] sois los enemigos más encarnizados de las maximas que la religión enseña [...], las manos que ayer manejaban el arado y los telares han tenido que abandonarlo todo para perseguiros [...], el gobierno ha usado de una condescendencia culpable con vosotros [...]. Si deseáis vivir esclavos marchad de nuestro suelo, la España es una tierra de igualdad y de libertad ..., es un arrebató desfogó de vuestra ignorancia y de vuestro fanatismo. ¿Oh y que pasión tan loca la del servilismo! ¿Quién adivinará sus necias tentativas? Allegan gente de gallarusa, juntan toda la broza de ese mundo, enganchan a los que por sus buenas obras estaban en las cárceles, para que unida toda esa chusma vengan otra vez a estrujarnos con el mazo de una horrenda esclavitud. [...]. ¿Que pretenden esos convulcionarios frenéticos y desalmados cuando corren por nuestros pueblos llevando en sus manos la hacha fatal de la discordia social! Que quieren aniquilarnos enteramente y reducir la sociedad en una anarquía sempiterna! [...]. Nada importa que algunos pueblos ilusos vomiten recios, fieras y asesinos, los hombres más sensatos, los ciudadanos más ilustres están de vuestra parte.”⁶⁰⁹

I des de la proclama del Cap polític de Tarragona:

“¡Catalanes estraviados por cuatro miserables entusiastas! [...], la mayoría de los que se han alistado en las vanderas[sic] de los revoltosos, conoce que os han fascinado algunos miserables cabecillas, diciendoos que la Constitución era una manzana de discordias civiles, que los liberales eran hombres irreligiosos e inmorales; creed a vuestro gefe político que perdonará a todos los que han sido engañados, no os fiéis de esos cuatro aventureros, no deis crédito a lo que dicen de la Constitución y de los liberales; son unos embusteros, unos ambiciosos que con el manto sagrado de la religión amagan sus miras ambiciosas, con un aparente zelo del bien de la patria quieren sonsacaros los dineros y después abandonaros a nuestro justo furor y despedirse para otros países con el bolsillo bien provisto. [...]. No temáis la cuchilla de la ley solo descargará sus mortales golpes contra aquellos que os han seducido, contra los furibundos cabecillas, que a modo de furias os han arrancado del seno de vuestras familias [...]. Habéis provocado la nación a una terrible lucha, que si no desistis de ella cubriréis el suelo catalán de desolación y muerte.”⁶¹⁰

A finals de maig, quan bona part d'aquestes partides havien estat mig desfetes per les tropes constitucionals i la Milícia, s'insistia:

“¿Pueblos cegados por la ignorancia y fanatismo, que a costa de una fatal esperiencia llegasteis por fin conocer vuestros criminales extravíos! ... aprended a precaveros en lo sucesivo de este terrible monstruo, que so un aparente zelo de religión, logró por un momento haceros instrumento de su loca ambición y sanguinaria venganza. [...]. Nada temen por la

⁶⁰⁹ “Aviso a los serviles o a las almas que suspiran por la esclavitud”, dins Diana constitucional, política y mercantil, núm.18 de 12 de maig de 1822, pàg.1-2. En el núm. 20, de 17 de maig, pàg.2 s'insistia, al respecte que els realistes de Bonastre que havien derrotat la MNV de Reus eren “*vandadas de gente ilusa [...], aquellos miserables que se habian agolpado por las intrigas de algunos malévolos [...], la estupidez de los que todavía suspiran por las cadenas del despotismo*”, al temps que lloava a la Milícia: “*sois el sostén de los pueblos de España libre, el consuelo de los ciudadanos, el baluarte de la gran carta que hemos jurado, el terror de todos los facciosos, y el esterminio de todos los que socavan sordamente los fundamentos de nuestra libertad*”. En el núm.23 de 24 de maig, pàg.2-3, s'insistia: “*el vicio, la ignorancia, la superstición, el vil y hediondo egoísmo fascinan a estos desaventurados y los arrastran a cometer tamaño atentado. ¿Que motivos tenéis? ¿o miserables hombres nacidos para la esclavitud! para condenarnos a vivir eternamente bajo la arbitrariedad de cuatro tunantes favoritos? Decidnos francamente ¿que maldad es la nuestra, que sacrilegio hemos cometido, para que cayga otra vez sobre nuestras cabezas el mazo de la tiranía?*”.

⁶¹⁰ Reproduïda a Diana constitucional, política y mercantil, núm.19 de 14 de maig de 1822, pàg.1-2.

*religión que tan solemnemente tiene la nación jurada; la sed sola de riquezas les ecsaspera, y les hace levantar un grito capaz de cubrir de horror y desolación a esta afligida patria. ¿Esposas engañadas y seducidas! ¿A donde están aquellos objetos caros, en quienes cifrabais todos vuestros placeres y delicias? ¿Quien tan pérfidamente os los arrancó de vuestros brazos, para que empuñando el acero fratricida se procurasen una muerte inevitable, delante de unas filas subordinadas y aguerridas. ... Sí: vosotros (el clero) sois responsables de tanta víctima sacrificada, y la sangre de estos inocentes seducidos clama venganza de un Dios en cuyo nombre les construisteis fratricidas*⁶¹¹.

Al Vendrell, per exemple, a finals de maig es presentaren cent cinquanta facciosos per acollir-se a l'indult⁶¹².

A començaments de juny, el cap polític, Vicente Sancho, s'adreçà als pobles felicitant el comportament de les columnes que perseguien els reialistes, ja que aquest facilitava la integració dels que havien participats en la revolta reialista:

*“En ella han tomado parte muchos hombres seducidos por la hipocresía religiosa o arrastrados por la indignencia. La persecución y el dulce comportamiento de las tropas pueden volverlos al camino de la razón y del orden; pero el luto y llanto de madres y huérfanos desvalidos harán brotar descontentos y facciosos de la misma sangre sobre que se intente establecer el orden. Esta sangre es Española y V.S. sabe cuan preciosa es y hasta que punto conviene evitar su efusión. Persígase en buena hora a los malvados cabecillas de las facciones, perezcan con ellos los que se muestren rebeldes al llamamiento compasivo de la ley; pero téngase consideración hasta cierto grado con los incautos de quienes puede lograrse fácilmente el arrepentimiento de su extravío. Vean en fin los Pueblos que los Defensores de la Patria, respetan la propiedad del pacífico Ciudadano y protegen su seguridad. Repito a V.S. mi gratitud por su prudencia en esta parte y por la rigurosa disciplina que guardan sus tropas e yo mando que continuasen en los mismos términos bien persuadidos de que el éxito de una conducta indulgente y generosa con los seducidos y severa con los seductores restablecerán prontamente la paz en estas Provincias.”*⁶¹³

A finals de juny Francisco Ferraz substituí a Joaquín Ruíz de Porras com a Comandant general militar del setè districte, fins a finals d'agost en que era substituït pel Marquès de Castellodorsius⁶¹⁴. En la seva presa de possessió, Ferraz adreçà un manifesta als soldats de l'exèrcit a Catalunya: *“Severidad con los seductores, y generosidad con los seducidos, han sido y serán vuestros principios. Los honrados y pacíficos ciudadanos hallarán en*

⁶¹¹ “Víctimas de la superstición” signat per S. dins *Diana constitucional, política y mercantil*, núm.26, de 31 de maig de 1822, pàg.3-4. El *Diario de Barcelona*, núm.138, de 18 de maig de 1822, pàg.1.314-1.315, reproduïa una proclama “Tarraconenses: Viva la Constitución”, Tarragona, 15 de maig de 1822, en la qual es felicitaven d'haver derrotat les partides reialistes: *“¡Que sería de vosotros, pueblos catalanes, si hubieran podido dominaros esos perjuros! No solo os vierais en guerra con todas las demás provincias de España, y sitiados por tierra, sino también por mar. Vuestros puertos estarían desiertos, y vuestros campos y talleres abandonados”*.

⁶¹² *Diana constitucional, política y mercantil*, núm.23, de 24 de maig de 1822, pàg.2.

⁶¹³ Una còpia a “Actes Granollers. 1820-1823”, sessió de 4 de juny de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

⁶¹⁴ *Diario de Barcelona*, núm.183, de 2 de juliol de 1822, pàg.1.739. El seu comiat “A la fuerza armada del séptimo distrito militar” amb data de 22 d'agost de 1822 al *Diario de Barcelona*, núm.235, de 23 d'agost de 1822, pàg.2.222.

*vosotros la fuerza protectora de sus vidas y propiedades*⁶¹⁵. Mentre el Cap polític de Barcelona autoritzava els ajuntaments a pagar amb els béns dels fugitius amb els facciosos les despeses de la seva persecució i els danys materials que causessin, amb dues condicions que es comencés pels més rics i que no es toqués res dels acullits a l'indult que seguien als pobles⁶¹⁶.

A mitjan mes de juliol de 1822 era l'ajuntament de Reus el que es mostrava partidari d'atorgar un indult als facciosos que voltaven pel Priorat i Baix Camp:

*“Se ha hecho entender a este Ayuntamiento que algunos descarriados que han ido con los facciosos, están en ánimo de presentarse con su correspondiente armamento, con tal que se les conceda el beneficio del indulto. Este Ayuntamiento conoce muy bien las grandes ventajas que se seguirían a la causa pública de accederse a la solicitud de aquellos interesados; pues que (prescindiéndose sus extravíos) se disminuye el número de los perturbadores; se les quitan las armas; y el exemplo de estos puede atraer a muchos otros a que los sigan, se reconozcan de sus extravíos, y se retiren a sus casas a ocuparse en trabajos útiles en lugar de perturbar la tranquilidad pública. De otra parte el no atender su súplica puede reducirles a la desesperación y todos sabemos los efectos que esta produce comúnmente en especial en los Catalanes”*⁶¹⁷

Malgrat l'indult, un mes més tard el Cap Polític demanava als batlles que “*den una nota de los individuos que hayan tomado partido en los facciosos*” i ordenava multar els ajuntaments col·laboracionistes amb els reialistes⁶¹⁸. El Cap polític insistí el mes de juny en demanar als batlles més control sobre els eclesiàstics i que no els deixessin sortir dels convents sense la seva autorització: “*todos los días tengo noticias positivas de la inobservancia de las repetidas Reales ordenes expedidas para evitar la vagancia de los regulares suponiendo esto indolencia o tal vez tolerancia en los Alcaldes constitucionales.*”⁶¹⁹ Aquesta serà l'altra cara de la moneda, la repressió contra els dirigents i els ajuntaments col·laboracionistes o quan menys inhabicionistes amb els reialistes. Els reialistes comptaven amb la col·laboració (voluntària o obligada) de força pobles i autoritats municipals, com manifestaven els comandants militars en la seva

⁶¹⁵ Amb data d'1 de juliol reproduït al Diario de Barcelona, núm.184, de 3 de juliol de 1822, pàg.1751.

⁶¹⁶ Ofici amb data de 2 de juliol, reproduït al Diario de Barcelona, núm.185, de 4 de juliol de 1822, pàg.1759.

⁶¹⁷ Ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 13 de juliol de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁶¹⁸ Multar amb 200 lliures els ajuntaments i els rectors si no impediien de tocar al sometent, multar amb 10 lliures als que no comunicuessin la presència de facciosos; multar als que no s'enfrontessin als facciosos quan això fos possible; multar als rectors que no expliquessin bé la Constitució i controlar tots aquells que circulaven sense passaport (circular de 10 de maig de 1822). El mes de novembre, es tornava a demanar una “*relación de los hombres que están con los facciosos*”, ja que els reialistes eren inclosos al bloc de “*ladrones, facinerosos y facciosos, holgazanes, vagos, etc.*” (AHV, “Copiador de Correspondencia. 1820-1823”, núms.139 de 27 de juny de 1822 i núm.198, de 20 de novembre de 1822).

queixa al rei pel:

*“Poco celo con que proceden algunos pueblos, y autoridades subalternas en orden a facilitar a las superiores, noticias oportunas para contener a los facciosos en sus necias tentativas [...], pues en vano se fatigará el soldado con marchas y privaciones si, por falta de las noticias que deben facilitar los pueblos para sorprender a los facciosos, no pueden aprovechar la ocasión de batirlos en aquellos puntos en que sería fácil su exterminio, al paso que retirados a las montañas se les ataca con desventaja, y cuando más se logra dispersarlos; volviendo a aparecer después con mayor animosidad y encarnizamiento.”*⁶²⁰

Per evitar-ho s'ordenava als pobles que comunicuessin a les autoritats:

“Sin que les sirva de excusa cualquiera comprometimiento que aleguen respecto a los facciosos [...], la entrada de aquellos en su distrito, de los pedidos que hagan con anticipación, de los jóvenes que salgan a alistarse a las partidas, del paradero o destino que tengan estas según noticias que deben tomar y de todas las demás circunstancias que pueden influir en el buen éxito de las operaciones militares que se preparen en los puntos convenientes”.

Diversos ajuntaments foren multats per les autoritats liberals: Camprodon, Olot, Vall de Bianya, Taradell, Santpedor, Manresa, Malgrat de Mar, Parets, Lliçà de Vall i Lliçà de Munt, Cardedeu i Mollet, la majoria per haver-se enderrocat la placa de la Constitució i no comunicar-ho a les autoritats provincials, i *“sin que sus cuerpos municipales hayan procurado hacer la menor resistencia para impedirlo, a pesar del cortísimo número de perversos que lo verificaron y de contar aquellas poblaciones con un regular vecindario”*⁶²¹. Els regidors de l'ajuntament de Molins de Rei foren multats amb 50 lliures cada un per no voler formar causa a deu individus que havien cridat *“Viva Misses”*⁶²². Un dels ajuntaments més multats per no denunciar la presència de reialistes fou el de Granollers, tant el mes de maig, com els de juny i agost⁶²³. La segona quinzena de juny era el Secretari d'Estat qui es dirigia als ajuntaments fent-los-hi saber: *“las*

⁶¹⁹ Ofici del Cap polític amb data d'11 de juny de 1822, que es repetia amb data de 23 de juny (AHCM, lligall 62).

⁶²⁰ Circular del Cap Polític de Tarragona als pobles, amb data de 12 de juliol de 1822. Aquesta no col·laboració facilitava, segons les autoritats liberals, el *“cometer excesos que no es dado evitar en circunstancias tan críticas”*, cosa que és aprofitada pels reialistes per a desacreditar més a l'Exèrcit i als liberals. També es queixava del mateix el Brigadier Torrijos (carta de 12 de juny de 1822 a l'AHMI, lligall 36, expedient 3). La no col·laboració de les autoritats municipals amb les autoritats liberals, era una queixa constant dels Caps Polítics i de les Diputacions. Vegeu la circular del Cap Polític, criticant la manca de col·laboració de les autoritats locals en la persecució i detenció dels facciosos, amb data de 29 de juny de 1822 (un exemplar de cada a l'AHMBP, lligall 83). Per intentar evitar aquesta situació l'ajuntament de Barcelona havia demanat amb insistència que les quatre Diputacions catalanes es reunissin i formessin un pla conjunt amb els comandants militars provincials per perseguir els facciosos (vegeu CARRERA PUJAL: *Historia política...*, II, pàg.123.). Aquesta proposta no es durà a terme fins l'arribada d'Espoz i Mina que posarà tot l'exèrcit a Catalunya sota les seves ordres.

⁶²¹ *Diario de Barcelona*, núm.183 i 184, de 2 i 3 de juliol de 1822, pàg.1738 i 1753.

⁶²² *Diario de Barcelona*, núm.184, de 3 de juliol de 1822, pàg.1.753.

⁶²³ *“Actes Granollers. 1820-1823”*, sessió de 31 de maig, 30 de juny i 27 d'agost de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

repetidas quejas que varios comandantes militares han dado al Rey por el poco celo con que proceden algunos pueblos, y autoridades subalternas en orden a facilitar a las superiores noticias oportunas para contener a los facciosos en sus necias tentativas”⁶²⁴,

i el Cap polític de Tarragona quan la circulà als pobles afegí que:

*“Está en su deber dar cuenta puntual de la entrada de aquellos [facciosos que hay] en su distrito, de los pedidos que hagan con anticipación, de los jóvenes que salgan a alistarse en sus partidas, del paradero o destino que tengan estas según las noticias que deben tomar y de todas las demás circunstancias que puedan influir en el buen éxito de las operaciones militares que se preparan en los puntos convenientes.”*⁶²⁵

VII.4.3 La resposta social: obres públiques

Pels constitucionals les raons de l'enrolament popular a les files reialistes eren: “la misèria” (provocada per la desocupació i l'increment de la pressió tributària), la “ignorància” (aprofitada pels absolutistes) i “la al·lucinació”⁶²⁶. Pel que fa a la “ignorància”, cal destacar que els liberals estaven ben convençuts que sectors del clergat manipulaven totalment el pensament de les classes populars, així no és gens estrany que amb motiu de l'eclipsa del dia 2 d'agost de 1822, el Diario de Barcelona publicqués un escrit donant-lo a conèixer per evitar la seva utilització pels facciosos:

“Si en algún tiempo ha sido necesario instruir y despreocupar al pueblo sencillo, nunca con mayor razón que en el presente, en que con dolor vemos la mayor parte de los habitantes de las cuatro provincias de la antigua Cataluña sumergidos de nuevo en el fanatismo más escandaloso. Cabalmente algunos de los que tienen confiada la ilustración de los pueblos son los que conduciéndoles por los oscuros senderos de la superstición han logrado meterles en un abismo de confusiones. Ya entre los seducidos el padre servil no reconoce al hijo liberal, la muger no respeta a su marido, y el hermano aborrece al hermano; es decir que la desunión está en su punto ¿y de este modo pretenden aquellos salvar la Religión, defender la Fe, y exaltar al Rey? No, no; los apóstoles del despotismo no conocen más Rey que su panza y particulares intereses, y los atletas de la superstición y fanatismo no tienen más Fe que la codicia del oro ajeno, ni más Religión que sus miras ambiciosas; pero con todo la gente incauta los cree y sigue porque no penetra su malicia, y se deja sacrificar antes que desistir de su preocupación Y ¿que consecuencias tan funestas no podría acarrear a los habitantes de estas provincias la verificación imprevista de algún fenómeno celeste? ¡Oh si los titulados defensores de la fe llegasen a conocer que el día 2 de agosto (sin que lo anuncie el calendario) sucederá un eclipse de luna de bastante consideración! Como se aprovecharían de esta ocasión para publicarlo con todos los caracteres de milagroso, y a lo menos si no se hacían

⁶²⁴ Circular del Secretari d'Estat i despatx de Governació amb data de 19 de juny de 1822 (AHMR, lligall 2.6.4.7 i ACD, lligall 32, expedient 191).

⁶²⁵ Circular del Cap polític de Tarragona, Agustín Roncali, amb data de 12 de juliol (AHMR, lligall 2.6.4.7).

⁶²⁶ Vegeu els bans de la Diputació de Catalunya d'11 d'abril de 1822, de la Diputació de Tarragona de 28 de maig “Habitantes de la Provincia de Tarragona”, i 13 de juny, de la de Barcelona de 18 de maig: “La Diputación Provincial de Barcelona a los habitantes de esta Provincia” (ADB, lligall 169, expedient 2 i Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 15 i 18 de maig de 1822), i de la de Girona (“Actes Diputació Girona”, sessió de 17 d'octubre de 1822).

adorar por dioses, se harían venerar como santos. Cuantos prosélitos no les lograría esta sola circunstancia."⁶²⁷

Pel que fa a la misèria, ja hem vist com els diputats catalans atorgaven un gran pes a aquest factor com a incitadora de l'enrolament a les files reialistes. La realització d'obres públiques era vista per la majoria d'aquests diputats com una veritable eina per a lluitar contra l'enrolament a les files reialistes i per a millorar la integració del mercat espanyol, i en aquest sentit anava una proposta conjunta d'alguns diputats catalans i aragonesos feta a les Corts per a fer front a la desocupació creixent de la població rural deguda a la sequera de l'any i que consistia en dedicar diners de la Hisenda Pública pel canal d'Aragó, la sèquia d'Urgell i la carretera de Saragossa a Barcelona, "*a fin que en estas obras públicas puedan hallar honesta ocupación tantos millares de familias desgraciadas.*"⁶²⁸

Les diputacions catalanes s'implicaren de ple en aquest tema, així en la inauguració de les sessions de la Diputació, el Cap polític de Barcelona proposava que calia:

"Remediar la miseria general por medio de obras públicas de conocida utilidad en las que se empleen los brazos menesterosos proporcionándoles con que vivir y mantener a sus familias, con cuya medida opinaba que se sofocarían en gran parte sino del todo el germen de la insurrección en estas provincias catalanas."⁶²⁹

La proposta del Cap polític fou acceptada per la Diputació i, a més, el diputat Gironella proposà de publicar un ban en que, junt a la comunicació de la constitució de la Diputació de Barcelona, s'anunciés la proposta de realitzar obres públiques i la promesa de revisar la contribució de consums:

"La Diputación, que conoce a fondo las causas, que pueden influir en el extravío siempre criminal de muchos de nuestros hermanos, así como los pretextos de que se valen los promotores de los actuales trastornos para ganarse prosélitos, y entronizar el despotismo, [...] Empezará inmediatamente, a medida que los recursos se lo permitan, obras públicas de todas clases en varias partes de esta provincia, con las cuales, al paso que se remedie la miseria general, proporcionando trabajo y con él la subsistencia a las familias indigentes, se promueva maravillosamente la prosperidad de los pueblos, facilitándose por medio de buenas carreteras y caminos transversales las comunicaciones de unos con otros en el día tan

⁶²⁷ Signat pels professors de Nàutica, Manuel Sans i Jaume Novellas, al núm.213, d'1 d'agost de 1822, pàg.2.030-2.031.

⁶²⁸ La proposta fou presentada pels diputats catalans Salvato, Rubinat, Surrà, Roset, Martí, Torner i Prat, i pels diputats aragonesos Sangenis, Jaimes, Lapuerta, Santafé, Latre, Jiménez, Lasala, López de Cuevas i Lagasca. El text de la proposta al DSC, 1822, t.II, pàg.1.484, sessió 104 de 22 de maig. Una altra proposta en el mateix sentit la presentà el també diputat català, Bages i Oliva, en base a que "*el principal motivo, y acaso el único que había producido los desacatos cometidos en Cataluña, era la falta de trabajo y ocupación a los robustos brazos de aquellos catalanes*" (DSC, 1822, t.III, pàg.1.648, sessió 119 d'1 de juny).

⁶²⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 15 de maig de 1822.

difíciles; se dé impulso y nuevo vigor al comercio exangüe, a las abatidas artes y a la noble agricultura abandonada hasta ahora a solos sus recursos; y se atienda finalmente al ornato de las poblaciones y a la utilidad de sus vecinos. [...] Se ocupará sin demora en examinar detenidamente, y enmendar, si así lo exigiese la justicia, los vicios que existan en el reparto de la contribución de consumos.”⁶³⁰

La Diputació de Barcelona sol·licità ben aviat 1.500.000 rals per arreglar la carretera de Barcelona a Saragossa amb l'objectiu de “*proporcionar trabajo a los miserables jornaleros que gimen sumidos en la miseria*”, argumentant estar convençuda “*del importante resultado que debe tener en las actuales circunstancias la ocupación de infinitos brazos que la miseria tiene paralizados*”⁶³¹, ja que considerava la misèria com a causa bàsica de l'enrolament reialista:

“La falta de trabajo unida a otras causas no menos funestas ha impelido a muchos infelices a tomar las armas contra el sistema constitucional, es un deber sagrado de las Diputaciones provinciales el no perdonar medio ni fatiga alguna para que se disminuya en lo posible el ominoso influjo de aquellas causas y particularmente de la que imposibilita al hombre de ganar sus sustento y el de su familia, prepara su ánimo desesperado a arrojarse a toda suerte de excesos”⁶³².

Les obres públiques es presentaven com la panacea per reduir els efectius de la contrarevolució i alhora millorar les comunicacions interiors de la Península com assenyalava el Cap Polític en una carta als caps de Partit:

“Siendo una de las atenciones más importantes, particularmente en las actuales circunstancias, proporcionar trabajo a los infelices jornaleros empleándolos en la reparación o construcción de caminos, con lo que se consigue al paso que la subsistencia de aquellos, el facilitar las comunicaciones interiores que son el vehículo del comercio nacional.”⁶³³

Per la seva banda, la Diputació de Tarragona, que inicià les seves tasques quan la situació de la província era caòtica, també sol·licità recursos al govern per poder realitzar obres públiques. La Diputació, un cop constituïda, dirigí un manifest als habitants de la província que, entre altres coses deia:

“Malograda la cosecha, privados de la lluvia necesaria, desiertos los campos, abandonados los talleres, dispersas las más virtuosas familias y arrolladas sus fortunas, ha completado con el ocio destructor la desgracia de la parte menesterosa del pueblo; la ha condenado a sentir todo el peso de la miseria y el hambre, y presentándola a un Dios irritado contra la

⁶³⁰ “La Diputación Provincial de Barcelona a los habitantes de esta provincia”, Barcelona, 18 de maig de 1822, signat per tots els vocals i el Cap polític (reproduït al Diario de Barcelona, núm.140 de 20 de maig de 1822).

⁶³¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 29 de maig de 1822. La Diputació de Barcelona assenyalava que feien falta 1.500.000 rals per l'esmentada carretera (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió d'11 de juny de 1822). També la Junta de Comerç realitzà una exposició a les corts en un sentit semblant (ACD, lligall 39, expedient 37).

⁶³² Carta de la Diputació de Barcelona a la de Girona amb data de 10 de juny de 1822 (AHG-ADG, lligall 2).

⁶³³ Vegeu-ne una còpia a “Actes Granollers. 1820-1823”, sessió de 7 de juny de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

*CONSTITUCIÓN, ha extinguido todo sentimiento de aquella Religión augusta, que sacrilegamente ha invocado para que se precipitase ciegamente al peligro y se abandonase con desenfreno a todo crimen y exceso.”*⁶³⁴

La solució que proposava era, també, la de les obres públiques que havien de “*asegurar al propietario una ventajosa salida a sus frutos, un objeto de especulación al Comercio y una proporcionada subsistencia al pacífico jornalero.*” La Diputació de Tarragona es va adreçar ben aviat a la de Barcelona manifestant que “*otro de los medios, quizás más a propósito para disminuir el número de facciosos que desgraciadamente infestan el País o para que a lo menos no engrosase, sería emplear el mayor número posible de Jornaleros en trabajos útiles a los Pueblos*”⁶³⁵. La Diputació de Tarragona també es va dirigir a les altres diputacions catalanes, manifestant que s’havia adreçat als ajuntaments de la seva província animant-los a que “*se iniciasen las obras públicas, de acuerdo con los medios disponibles, con los cuales, al paso que se remedie la miseria general proporcionando trabajo y con el subsistencia de las familias indigentes*”⁶³⁶.

La Diputació de Tarragona, a més, ordenà a cada Partit de la província a que recaptés fons pel seu compte per a realitzar obres públiques i donar feina als desocupats:

*“Emprender Obras Públicas más necesarias en cada distrito para poder emplear en ellas a la inmensa multitud de Jornaleros que deben perecer de miseria, u abandonarse a cometer varios excesos para procurar su subsistencia u la de sus familias. [...] Es preciso no desconocer la general miseria con que se encuentra la Provincia y que la Diputación no ignora tampoco el estado con que generalmente se hallan los Pueblos para poder hallar sin mucha penuria los pagos de las imposiciones que cada uno tiene detallado, y que las nuevas imposiciones [que] han gravitado sobre los mismos en el año anterior Consumos, Patentes y Registros los ha exasperado y esto ha puesto al borde del precipicio, y de hecho muchos de los pueblos que se han abandonado para el pago de estas últimas contribuciones, y otras causa muy conocidas a la escandalosa inobediencia del Gobierno. [...]. El socorro y alivio de los infelices Jornaleros, único medio para que cese la ansiedad con que se encuentra la provincia por ver todavía subsistir algunos grupos de esos miserables facciosos seducidos por sus cavecillas por el aliciente de la peseta, y el fanatismo de la misma Religión que están ultrajando”*⁶³⁷

⁶³⁴ “Habitantes de la Provincia de Tarragona”, ban de 28 de maig de 1822, signat pels Diputats de Tarragona (un exemplar a l’AHMSSA, caixa 457).

⁶³⁵ Afegia que “*a cuio efecto ha pedido ya cantidades al Gobierno y resuelto además que cada uno de sus vocales pasen alternativamente a su respectivo partido, y en unión con el párroco, un regidor, un hacendado y, si lo hay, un Comerciante, discurran y propongan arbitrios para reunir fondos a fin de invertirlos en aquel objeto, interviniendo la Diputación las cuentas de cargo y data*” (carta de la Diputació de Tarragona a la de Barcelona amb data de 12 de juny de 1822 (ADB, lligall 37, expedient 1). Una carta semblant dirigí la Diputació de Barcelona a la de Girona, amb data de 10 de juny de 1822 (Arxiu Històric de Girona, Secció Diputació Provincial, caixa 1).

⁶³⁶ Carta de la Diputació de Tarragona a les altres Diputacions catalanes, s/d. juny de 1822 (lligall 37, expedient 1 de l’ADB).

⁶³⁷ Carta a l’ajuntament de Tarragona amb data de 10 de juny de 1822 (*Acuerdos, 1822-I*, vol.27, sessió de 14 de juny, doc.288, AHMT). Reproduïda a l’Annex VII.13. Vegeu també les cartes que aquesta Diputació adreçà a les altres de Catalunya amb la mateixa data de 10 de juny de 1822 (AHG-ADG, caixa1).

La Diputació de Tarragona sol·licità a les Corts quatre milions de rals “*para emplearlos en obras públicas, con lo cual se asegurará la tranquilidad en los pueblos que han estado conmovidos*”⁶³⁸, ja que “*bastarían para dar ocupación al sin número de brazos menesterosos que hay en aquella provincia*”⁶³⁹.

Per la seva banda, el Cap Polític de Girona assenyalava “*la decadencia del comercio en aquel reyno tanto por razón de las trabas que le pone el citado cordón sanitario, como por las aspiraciones que estallan en aquel país*”⁶⁴⁰, i per aquest motiu havia demanat repetidament diners per a realitzar obres públiques a la província. La Diputació de Girona també s’adreçà als ajuntaments de la seva província la tardor de 1822 demanant-los que:

*“Para proporcionar ocupación a los honrados jornaleros que queden sin ella en el próximo invierno se prevenga a los Ayuntamientos que dentro de un breve termino que se les prefije, promuevan las obras de caminos rurales y de travesía de su respectivo territorio y propongan los arbitrios.”*⁶⁴¹

La Junta Nacional de Comerç també donà el seu suport a aquesta política d’obres públiques ja que considerava que:

“La miseria general nacida de varias causas que refiere ha facilitado a los enemigos del sistema medios para seducir a los incautos y sencillos, que en el nuevo orden de cosas se prometían salir del estado de inacción en que se hallaban y para encender entre nosotros la discordia que ha dado lugar a las ocurrencias que notamos.”

Per solventar aquests problemes plantejava:

*“Sostener las prohibiciones para mantener el trabajo, [...] se abra alguna obra pública, se formen las carreteras y se asigne por el gobierno una cantidad del fondo destinado a este objeto, así como se han asignado a Galicia al intento seiscientos reales, y por último que se termine el contrabando con leyes sabias y escrupulosamente observadas, exigiéndose la responsabilidad a los encargados del cumplimiento.”*⁶⁴²

Les dues obres públiques emblemàtiques per a les diputacions catalanes eren la carretera Barcelona-Tarragona i el canal d’Urgell⁶⁴³. Es tractava de:

“Remediar la miseria general por medio de obras públicas de conocida utilidad en las que se empleen los brazos de los menesterosos proporcionándoles con que vivir y mantener a sus familias, con cuya medida opinaba que se sofocarían en gran parte sino del todo el germen de

⁶³⁸ DSC, 1822, t.III, pàg.1.868, sessió 135 de 12 de juny.

⁶³⁹ Exposició de la Diputació de Tarragona a les Corts amb data de 13 de juny de 1822 (ACD, lligall 38, expedient 216). Reproduïda a l’Annex VII.14.

⁶⁴⁰ Carta al secretari de la Governació amb data de 19 d’agost de 1822 (AHN, Estado, lligall 3.032-2).

⁶⁴¹ “Actes Diputació de Girona”, sessió de 21 d’octubre de 1822, fol.136.

⁶⁴² El text a la sessió de 29 de maig de 1822 de la Diputació de Barcelona (ADB, lligall 64).

⁶⁴³ Vegeu el projecte d’aquestes dues obres públiques presentat a les Corts pel regidor de l’ajuntament de Barcelona Joan Argelich a Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 13 de juny de 1822, fol.38.

*la insurrección en estas provincias*⁶⁴⁴.

El govern respongué a algunes de les demandes que li feren els Caps polítics de Girona i Tarragona i acordà de destinar diners “*para promover obras públicas en que se ocupen los habitantes menesterosos más susceptibles de ser seducidos y engañados por los que se aprovechan de su miseria para alucinarlos*”⁶⁴⁵. A finals de maig, i com un mitjà per aturar la incorporació a les files reialistes, el govern concedia 500.000 rals per a l’arranjament de la carretera de Barcelona a Tarragona, amb l’objectiu de

“Promover obras públicas en que se ocupen los habitantes menesterosos más susceptibles de ser seducidos y engañados por los que se aprovechan de su miseria para alucinarles y corromperlos [...]. Deben encontrar ocupación y sustento los infelices a quienes la miseria obliga a seguir las gabillas de los facciosos. [...] Para que todos se desengañen de que el régimen Constitucional reúne cuantas ventajas se pueden apetecer; pues habiéndose creído perjudicial la contribución del registro ha sido suprimida, lo mismo sucederá con la de consumos, y el paternal cuidado con que el gobierno atiende a las necesidades de la Provincia librándonos fondos para las obras públicas debe calmar todas las ansiedades de los buenos”⁶⁴⁶.

Més endavant el govern destinà 1.000.000 de rals a Catalunya (250.000 per cada província) procedents de l’emprèstit “*a fin de que se empleen inmediatamente en la construcción de obras públicas de maior utilidad general en cada provincia, y en los distritos más pobres de ellas, sin poderlo hacer en objeto de ninguna otra clase por ningún motivo ni pretexto*”⁶⁴⁷. La gestió d’aquests recursos recaigué en els Caps polítics que demanaren assessorament a les respectives diputacions, així la de Barcelona, a proposta de Gironella, acordà de proposar al Cap polític que les obres més importants eren “*o bien las escabaciones den busca de aguas, o bien la construcción o recomposición de caminos*”, concretament el de la Garriga als Hostalets i del Bruch a

⁶⁴⁴ Diputació de Barcelona, sessió de 15 de maig de 1822. La mateixa opinió a les sessions de 20 i 29 de maig de 1822 (ADB, lligall 64). Aquestes propostes no eren pas noves, ja a finals de 1820 el govern demanava a les Diputacions que “*promuevan todas las obras públicas que consideren útiles a sus territorios respectivos; proporcionado con esto ocupación y trabajo a los jornaleros y a cuyo efecto propondrá los arbitrios que tengan por conveniente para cubrir estos gastos*” (circular de 12 d’octubre de 1820).

⁶⁴⁵ Ofici del Rei al Secretari de Governació amb data de 27 de maig de 1822 (ACD, lligall 32, expedient 191).

⁶⁴⁶ Nota del Secretari d’Estat de Governació datada a Madrid el 27 de maig de 1821 (ACD, lligall 38, expedient 216), i publicada al “Aviso al publico” del Cap Polític, a Tarragona el 31 de maig de 1822. Aquesta quantitat fou considerada insuficient per la Diputació de Barcelona (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 29 de maig de 1822). Vegeu la resolució amb data de 15 de maig de 1822 al Diario de Barcelona, núm.146, de 26 de maig de 1822, pàg.1.383.

⁶⁴⁷ R.O. amb data de 13 de juny de 1822 (Diario de Barcelona, núm.179, de 28 de juny de 1822). Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 27 de juny de 1822. Amb data de 21 d’octubre de 1822 es decidí de demanar una altra ajuda semblant, un cop es feu efectiva la primera.

Manresa⁶⁴⁸. El diputat Casagemas manifestà que aquests 250.000 rals s'acabarien aviat, i la Diputació acordà de reclamar al govern 1.000.000 de rals *“en atención a los muchos brazos que se ocupan en la carretera de Montcada; que era preciso continuar dándoles trabajo, y aun proporcionárselo a muchos más que a porfía lo reclamaban para no perecer de hambre, o verse espuestos a tener que ganar sus sustento entre los facciosos”*⁶⁴⁹. Per la seva banda, el Cap polític de Girona decidí de destinar els diners a: *“la construcción de los trozos de camino que restan hacerse desde la Ciudad de Gerona con dirección a la raya de Francia, y desde la misma Ciudad hacia la de Barcelona, en atención a que en ninguna otra obra podrá conciliarse mejor la ocupación de los jornaleros indigentes de aquella Provincia, con la utilidad pública”*. Per la seva banda, el Cap polític de Girona publicà un manifest als habitants de la província anunciant-los l'arribada dels diners, amb els quals:

*“Podrá ocuparse a los que por falta de trabajo se encuentran sin facultades para vivir honradamente; con ellas se facilitarán las comunicaciones, y con ellas, en fin, los ilusos que arrepentidos del delito de haber empuñado las armas contra la patria se acojan a la benignidad de las leyes, encontrarán ocupación, cuya falta pudo ser en algunos causa de su criminal extravío”*⁶⁵⁰.

Diversos ajuntaments s'implicaren també en aquesta política d'obres públiques. El mes de juny la Diputació de Tarragona proposà als ajuntaments de la província de fer obres públiques:

*“Dispondrá ese Ayuntamiento así que reciba este oficio emprender alguna obra pública echando para ello mano de quantos fondos estén a su alcance y abriendo una suscripción para facilitarlos, pues creo que no se puede hacer un Servicio más patriótico que el de contribuir al restablecimiento de la tranquilidad alimentando estos infelices. [...] con el objeto de emplear a los Jornaleros que por efecto de la falta de trabajo se hallan en la miseria y expuestos a ser seducidos por las ofertas de los Facciosos que ofrecen una peseta y el pan a todos los que se presenten a engrosar su número”*⁶⁵¹.

Els ajuntaments de les viles més grans de la província de Tarragona (el Vendrell, Sitges, Vilanova, Igualada, Vilafranca, Reus, Tarragona, Valls) seguien les recomanacions de la Diputació i, fins i tot, el mes de juliol, es constituí una Junta del Districte per donar feina

⁶⁴⁸ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 27 de juny de 1822, fol.75v.

⁶⁴⁹ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió d'1 d'agost de 1822, fol.92v.

⁶⁵⁰ “Habitantes de la Provincia de Gerona”, Girona, 23 de juliol de 1822.

⁶⁵¹ A més proposava la formació d'una Junta de Partit, integrada pel vocal de la Diputació, un rector, un hisendat i un comerciant, perquè *“propongan los arbitrios que estén al alcance de los Pueblos, para reunir los fondos más posibles, e invertirlos en este objeto”* (circular del Cap Polític de Tarragona als Ajuntaments de la província amb data de 9 de maig de 1822). El 8 de juny, el mateix Cap Polític demanava informació detallada de les obres, els fons, la utilitat i la gent que hi treballava. El secretari de l'ajuntament del Vendrell anotava així el resum de l'ofici *“que los Ayuntamientos*

a la gent necessitada⁶⁵². Molt abans, però, l'ajuntament de Tarragona ja havia fet una crida als seus veïns demanant-los la col·laboració econòmica per a realitzar obres públiques i donar feina als jornalers⁶⁵³. L'ajuntament de Tarragona i la Diputació provincial es reuniren per tractar de cercar "*arbitrios para hacer trabajar a la gente menesterosa para atajar los males que experimenta esta Provincia*"⁶⁵⁴. L'ajuntament de Tarragona pogué mantenir les obres públiques amb força dificultats el segon semestre de 1822, però a finals de gener de 1823 decidí que "*en vista de la escasez de fondos se ha acordado se paren todas las obras que se hacen a cargo del Ayuntamiento.*"⁶⁵⁵ A finals de gener de 1823 la Diputació repetia la crida als ajuntaments de la província:

*"Sabido es que la sequía de los años anteriores, privó a los pueblos de esta provincia de la regularidad de sus cosechas. A estos males se juntaron las calamidades de la epidemia del año anterior, y el asolamiento general de los pueblos en el presente. Estas desgracias han atraído la miseria, y el estravío entre muchas de las familias indigentes de esta provincia. [...] Por lo que S.E. invita al Ayuntamiento de ese pueblo, que por todos los medios que estén en su mano, procure que ninguno de los jornaleros de esa Parroquia quede sin ocupación a fin de que pueda adquirirse su subsistencia por medio del trabajo."*⁶⁵⁶

La Diputació de Barcelona també animà a l'ajuntament de la capital per tal d'aprofitar l'aprovació de les Corts per enderrocar el convent de caputxins i fer-hi una plaça ja que "*en el día tanto interesa ocupar los brazos ociosos*"⁶⁵⁷. El març de 1823 l'ajuntament de Barcelona presentava una proposta més ambiciosa per tal d'aixecar una plaça "*en el terreno de dos conventos suprimidos y una huerta de Carmelitas descalzos, con el objeto, no solo de dar trabajo a muchos brazos ociosos, sino también de*

promuevan obras públicas y arbitrios para dar jornal a los trabajadores en invierno" (AHV, "Copiador de Correspondència. 1820-1823", núm.187, de 13 de novembre de 1822).

⁶⁵² Alguns exemples del Penedès a ARNABAT: *Liberals...*, pàg.165-168. A finals de juliol, la Diputació de Tarragona demanava a l'Ajuntament de Sitges, algun diner per la carretera de Barcelona a Tarragona "*como medio para proporcionar sustento a los infelices jornaleros*" (carta de 26 de juliol de 1822 a l'AHS, caixa I.1.2 "Oficis i correspondència. 1822"). L'ajuntament de Capellades dirigí un escrit als pobles de la rodalia per arreglar la carretera vella i demanar alguna ajuda a les autoritats, però cada ajuntament intentava pal·liar els problemes pel seu compte, així l'Ajuntament d'Igualada respongué a la crida que ells ja ocupaven més de 300 persones diàries en les obres públiques de la vila i que eren els veïns els que pagaven (vegeu la sessió de 20 de maig de 1822 de la Diputació de Barcelona al lligall 64 i AHMI, lligall 33, expedient 9).

⁶⁵³ Amb data de 14 de maig de 1822 (AHMT, *Acuerdos, 1822-I*, vol.27, doc.220). Reproduït a l'Annex VII.12.

⁶⁵⁴ *Acuerdos, 1822-I*, vol.27, sessió de 7, 8, 9, 14 i 16 de juny (AHMT).

⁶⁵⁵ *Acuerdos, 1823-I*, vol.30, sessió de 24 de gener, fol.42 (AHMT).

⁶⁵⁶ "*La Diputación provincial de Tarragona a los Alcaldes y Ayuntamientos de los pueblos de la provincia*", Tarragona, 22 de gener de 1823 (*Acuerdos, 1823-I*, vol.30, doc.160, AHMT i AHMR, lligall 2.6.4.7).

⁶⁵⁷ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 17 de juny de 1822.

perpetuar en ella las glorias de la Nación”, proposta que fou acceptada per les Corts⁶⁵⁸. Encara el mes de gener de 1823, el diputat barcelonès Llauder proposà que els ajuntaments de Barcelona, Badalona, Masnou, Premià, Vilassar, Tiana, Mataró, Cabrera, Sant Andreu del Palomar, Sant Martí de Provençals i Sant Adrià del Besos, “*destinen una porción de jornaleros necesarios a juicio de estos ayuntamientos y con proporción a lo más o menos que deban recomponer en el distrito de la carretera [de Barcelona a Mataró] que a cada cual corresponde.*”⁶⁵⁹

La majoria dels ajuntaments catalans veien necessària una política d'obres públiques per atenuar la misèria que patia el país. Sovint, el problema pels ajuntaments era que mancaven els recursos per tirar endavant aquesta política social. O, més ben dit, qui tenia els recursos no estava interessat en utilitzar-los en això⁶⁶⁰. Així no és gens estrany que trobem casos com el de l'ajuntament de Sant Martí de Provençals que demanava a la Diputació provincial que es fes càrrec d'unes quaranta persones “*que están sin ocupación y en estado de indigencia*”⁶⁶¹. Tot i això, trobem múltiples iniciatives locals arreu del país per desplegar una política d'obres públiques. L'ajuntament d'Igualada demanà autorització a la Diputació de Barcelona per posar una contribució per tal de pagar obres públiques amb l'objectiu de “*proporcionar trabajo y la subsistencia a muchos pobres jornaleros que se hallan sin ocupación*”. El de Barcelona també proposava que “*por medio de obras públicas se atienda a la ocupación y subsistencia de los muchos pobres, así de esta provincia como de las tres limítrofes*”, i ho concretava amb una inversió de 10.000 lliures per a construir una mina per connectar amb Montcada i disposar d'aigua⁶⁶². El de Cardona proposà d'imposar un recàrrec sobre

⁶⁵⁸ Gaceta de Madrid, de 15 i 22 de març de 1823, pàg.58 i 105-106, que inclou les actes de les sessions de les Corts de 14 i 21 de març de 1823.

⁶⁵⁹ Fins i tot s'acordà de demanar autorització als rectors de cada municipi per a “*poder trabajar en los dias festivos*” Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 15 de gener de 1823

⁶⁶⁰ Tot i que alguns, com Gaspar Remisa hi feren força diners, ja que fou assentista de l'arrancada i traginada de pedra per a la Junta d'Obres del Port de Barcelona, i a finals de setembre de 1822 la diputació de Barcelona li devia 820.000 rals (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 19 de setembre de 1822, fol.175v).

⁶⁶¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 22 de juliol de 1822, fol.89.

⁶⁶² Les propostes dels ajuntaments de Barcelona i Igualada a Actes de la Diputació de Barcelona, sessions de 20 i 31 de maig de 1822. Per l'ajuntament d'Igualada la raó principal dels aixecaments era “*el hallarse sin trabajo tantos millares de jornaleros del campo y operarios de las fabricas*” (carta a la Diputació de 20 de maig de 1822 a l'ADB, lligall 36). Per l'ajuntament del Vendrell també considerava necessari “*hacer varias obras de defensa con el principal objeto de dar trabajo a los jornaleros pobres*” i ja que considerava que “*el medio más conducente para calmar la efervescencia que desgraciadamente experimenta la provincia consiste en abrir alguna obra pública para ocupar a los menesterosos*” (textos a l'AHV “Manual d'Acords. 1782-1840”, sessió de 29 de setembre de 1822, i “Copiador de las correspondencias. 1822” de 17 de maig de 1822).

la venda de la sal, “a fin de emplear a los pobres en la carretera que se está construyendo”⁶⁶³, i posteriorment sol·licità a la Diputació de Barcelona un préstec de 40.000 rals (que al final quedaren en 20.000) “para emplear a los menesterosos en la formación de la carretera”⁶⁶⁴. El diputat provincial Gironella proposà de promoure un canal a la marge dreta del riu Llobregat “por el beneficio que han de reportar aquellas tierras y en la necesidad de ocupar brazos ociosos de la Comarca.”⁶⁶⁵ L’ajuntament de Reus va fe fer un pregó al rector perquè demanant que la gent donés una almoïna o donatiu setmanal “que cada uno tendrá voluntad de ofrecer” durant quatre mesos: “para dar ocupación a los menesterosos que no hallan jornal”⁶⁶⁶. Una iniciativa que no tingué massa èxit com demostra el fet que a començaments de 1823, l’ajuntament manifestés “la necesidad de dar ocupación al crecido número de jornaleros que se hallan sin trabajo, y al propio tiempo la grande utilidad que se seguiría de recomponerse la carretera que va de esta Villa a Salou por el mal estado en que se encuentra”, destinant-hi el producte de l’arrendament de la venda a la menuda de la carn de vaca⁶⁶⁷. L’ajuntament de Tarragona també prengué algunes iniciatives consistents en obrir una subscripció per donar feina als desvagats:

*“Hay muchos jornaleros y gente menesterosa que están sin trabajar por falta de jornal, lo que motiva que pasan mucha miseria. Y se ha resuleto que se haga un anuncio al público invitándole a una subscripción para que los pobres puedan trabajar en alguna obra por tiempo de dos meses, pasados los cuales tendrán ya trabajo en el campo por razón de las siegas.”*⁶⁶⁸

No sembla que aquesta crida tingués massa èxit com manifestava el mateix ajuntament: “en la invitación que se ha hecho para hacer trabajar a los pobres de esta, no se ha recogido mucho, sería bueno que se fuera por las Casas a ver lo que para este objeto ofrecerían semanalmente”. A mitjan mes de maig “habiendo ya recogido alguna cantidad para dar que trabajar a los jornaleros y gente necesitada”, es decidí d’arreglar alguns camins “admitiendo a la gente que consideren acreedora de este socorro, como sean naturales y vecinos de esta ciudad, [...] que el máximun de los jornaleros sea de cinco reales de vellón.”⁶⁶⁹

⁶⁶³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 8 i 23 de gener de 1823.

⁶⁶⁴ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 2 d’abril de 1823, fol.114v.

⁶⁶⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 31 de maig de 1822.

⁶⁶⁶ Ofici amb data de 5 de juny de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁶⁶⁷ Actes municipals, 1821-1824, sessions de 31 de gener i 1 i 13 de febrer de 1823 (AHMR).

⁶⁶⁸ Acuerdos, 1821-I, vol.24, sessió de 1 de maig, fol.94 (AHMT).

⁶⁶⁹ Acuerdos, 1821-I, vol.24, sessions de 13 i 16 de maig, fol.111, i 112v. (AHMT).

